

SOSYAL BİLGİLER 7

DERS NOTLARI

Öğrencinin

ADI:

SOYADI:

SINIFI:

NO:

**BU DERS NOTLARI,
SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARI
VE WEB ORTAMINDAKİ BİLGİLERDEN DERLENEREK,
TAMAMEN ÖĞRENCİLERİN YARARLANMASI AMACIYLA
HAZIRLANMIŞTIR.**

TİCARİ AMAÇLI KULLANILMASI YASAKTIR.

ZEKİ DOĞAN
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENİ
sosyalciniz.wordpress.com

İÇİNDEKİLER

1.ÜNİTE – İLETİŞİM VE İNSAN İLİŞKİLERİ.....	3
İLETİŞİM BİR SANATTIR.....	3
BİR TUŞLA DÜNYA EVİMİZE GELDİ.....	4
ÖZGÜR BASIN DEMOKRASİNİN TEMELİDİR.....	5
HERKESİ AYRI AYRI DİNLEMekten ZEVK ALIRIM.....	6
2.ÜNİTE – ÜLKEMİZDE NÜFUS.....	8
YAŞADIĞIMIZ YERLER.....	8
TÜRKİYE NÜFUSUNUN ÖZELLİKLERİ.....	9
GÖÇÜN NEDEN VE SONUÇLARI.....	12
EĞİTİM VE ÇALIŞMA HAKKI.....	12
YERLEŞME VE SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜ.....	13
3.ÜNİTE-TÜRK TARİHİNDE YOLCULUK.....	14
TÜRKLERİN YENİ YURDU ANADOLU.....	14
BEYLİKTEN DEVLETE: OSMANLININ KURULUŞU.....	19
KARALARIN VE DENİZLERİN HAKİMİ OSMANLI-SINIRLAR GENİŞLİYOR.....	24
FARKLILIKLARA RAĞMEN.....	26
GEZ DÜNYAYI GÖR KONYAYI.....	26
NASIL ETKİLEDİK, ETKİLENDİK.....	27
SEYYAHLARIN DİLİNDEN OSMANLI KÜLTÜRÜ.....	28
YENİ KURUMLARLA DEĞİŞEN TOPLUM HAYATI.....	28
4.ÜNİTE – ZAMAN İÇİNDE BİLİM	31
HER BİLİMSEL BULUŞ YENİ BİR BAŞARIDIR.....	31
SÖZ UÇAR YAZI KALIR.....	32
TÜRK VE İSLAM DEVLETLERİNDE YETİŞEN BİLGİNLER.....	33
BİLİMSEL BİRİKİM NASIL OLUŞTU.....	34
DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ VE BİLİM.....	36
5.ÜNİTE – EKONOMİ VE SOSYAL HAYAT.....	37
TOPRAĞIN GÜCÜ.....	37
DEVLETLER GELİŞİYOR.....	38
İNSAN GÜCÜNDEN MAKİNEYE.....	40
SOSYAL YAŞAMDA VAKIFLAR.....	40
NASIL EĞİTİM GÖRDÜLER.....	41
MESLEĞİMİ NASIL SEÇMELİYİM.....	42
6.ÜNİTE – YAŞAYAN DEMOKRASİ.....	44
KURULTAYDAN MECLİSE.....	44
YÖNETİMİN ÖZÜ.....	45
KUVVETLER AYRILIĞI.....	45
KAMUOYU VE BASIN	47
7.ÜNİTE – ÜLKELER ARASI KÖPRÜLER.....	49
BİR DÜNYA DAVAŞI.....	49
KÜRESEL SORUNLARA KÜRESEL ÇÖZÜMLER.....	50
İNSANLIĞIN SORUMLULUĞU.....	51

SOSYAL BİLGİLER 7

ÜNİTE 1 - İLETİŞİM VE İNSAN İLİŞKİLERİ

İLETİŞİM BENİMLE BAŞLAR İLETİŞİM BİR SANATTIR

➤ **İletişim:** Duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılmasıdır.

- Her canlı değişik yöntemlerle iletişim kurar, Örneğin hayvanlar kimi zaman birbirlerini koklayarak kimi zaman da çeşitli sesler çıkartarak iletişim kurarlar.
- Diğer canlılardan farklı olarak insanlar **konuşma ve dinleme** yeteneğine sahip olduğundan iletişimi geliştirme şansına sahiptir.

BAŞLICA İLETİŞİM YOLLARI

1-Sözlü İletişim: Karşılıklı konuşmaya dayalı iletişimdir.

2-Yazılı İletişim: Yazı yoluyla sağlanan iletişimdir. Not, mektup, gazete, dergi ve kitaplardaki yazılar veya yazılı işaretler aracılığı ile yapılan iletişimdir.

3-Hareketlerle İletişim: Jest, mimik ve çeşitli hareketlerle sağlanan iletişimdir. Sözsüz veya beden dili ile iletişim de denilebilir. Hareketlerle iletişim sağlarken insanlarla aynı kültürden olmamız gerekir. Aksi takdirde yapacağımız hareketlerin yanlış anlaşılması kaçınılmazdır. Bu tür iletişim yolunu genellikle işitme engelli insanlarımız kullandığı gibi işitme problemi olmayan insanlarımız da kullanabilmektedir. Selam veren bir insana başımızı sallamamız gibi.

Jest: Bir duyguyu, düşünceyi ya da bir konuyu anlatırken el, kol, ayak veya baş ile yapılan hareketler ve beden hareketlerinin tamamına verilen isimdir.

Mimik: Bir duyguyu, düşünceyi ya da bir konuyu anlatırken kaş, göz, ağız, yüz hareketleriyle anlatılmasıdır.

Etkili bir iletişimde dikkat edilmesi gerekenler

1-Bireyin Kendini Tanınması: Kendisini tanıyan ve sahip olduğu özelliklerin farkında olan bir kişi çevresindeki insanları daha kolay algılar ve tanır, onlarla daha kolay ve uyumlu bir iletişim sağlar.

2-Etkili Anlatım: Karşımızdaki insanlarla konuşurken;

- ✓ Konuşurken doğal olmalıyız, yapmacık konuşma ve hareketlerden kaçınmalıyız.
- ✓ Dinleyici ile göz teması kuralmalıyız.
- ✓ Ses tonumuzu sürekli olarak konuşmamızın içeriğine göre ayarlamalıyız, tek düze bir konuşma insanın dikkatini çekmez.

- ✓ Kullandığımız kelime ve cümlelerin karşımızdaki insanların anlayabileceği düzeyde olmasına dikkat etmeliyiz.
- ✓ Jest ve mimiklerimizi, bedenimizi konuşmamızın içeriğine uygun olarak kullanmalıyız.
- ✓ Konuşma süresini uzun tutmamalıyız.

3-Etkili Dinleme: Etkili bir dinleme yapabilme için;

- Konuşmacı ile göz teması sağlamalıyız.
- Kendimizi rahat ve hafif tutmalıyız.
- Karşımızdaki insan konuşurken ona çeşitli tepkiler vererek onu dinlediğimizi ona hissettirmeliyiz.
- Konuşmacıyı dinlerken empati kurmalı, kendimizi onun yerine koymalıyız.
- Asla konuşmacının sözlerini kesmemeliyiz, sorularımızı ve eleştirilerimizi sona saklamalıyız,
- Dikkat dağıtacak davranışlardan kaçınmalıyız, dikkat dağıtacak unsurları da ortadan kaldırmalıyız.

4-Empati Kurma: Dış dünyayı karşımızdaki insanın penceresinden, görmeye çalışmak demektir. Bir başka deyişle kendimizi onun yerine koymak demektir. Empati kurmak, başka insanlarla iletişimimizin gücünü artırır.

Empati: Bir insanın kendisini karşısındakinin yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini anlamaya çalışmasıdır.

İletişimi Zorlaştıran Davranışlar

- 1- Karşımızdaki insanı yönlendirmeye çalışmak.
- 2- Karşımızdaki insanı eleştirmek, suçlayıcı davranmak ve yargılamak.
- 3- Çok veya alakasız sorular sormak.
- 4- Teselli etmek, konuyu değiştirmeye çalışmak.
- 5- Teşhis, tanı koymak.
- 6- Konuştuğumuz kişinin adını öğrenmeye çalışmamak veya adını hiç kullanmamak.
- 7- Karşımızdaki insanlara takma isimleriyle hitap etmek,
- 8- Argo (düşük seviyeli sokak ağzı) ve hakaret içerikli konuşmalar yapmak.
- 9- Kendi düşünce ve fikirlerimizi tek doğru olarak kabul etmek, başkalarının duygu ve düşüncelerini önemsememek ve saygı göstermemek.
- 10- Ön yargılı davranmak, İnsanları oldukları gibi kabul etmemek.
- 11- Sözümden dönmek, alay etmek, oyalayıcı davranmak.

İletişimi Olumsuz Etkileyen Davranışlar

- ✓ Çok konuşmak ve cevap hakkı vermemek
- ✓ Her zaman "sen dili" ile konuşmak.
- ✓ Emir vermek.
- ✓ Suçlayıcı bir tavırda olmak
- ✓ Yönlendirmek, öğüt vermek, teselli etmek.

İletişimi Olumlu Etkileyen Davranışlar:

- "Ben dili" ile konuşmaya özen göstermek.
- Suçlayıcı ve kırıcı olmamak
- Konuşmaktan çok dinlemeyi tercih etmek
- Sabırlı olmak.
- Başarılı ve iyi iş yapanları tebrik etmek
- Açık ve net olmak

İletişim engelleri: Önyargılı olmak, isim takmak, tehdit etmek, sıkça soru sormak, emir vermek, eleştirmek, sen dili kullanmak vb.

BEN DİLİ

- ✓ "Ben" ile başlar "ben" ile biter.
- ✓ İletişim engeli oluşturmaz.
- ✓ Kişinin/bireyin kendi duygularını ifade eder.
- ✓ Karşımızdakinin davranışlarını hedef alır.

Örnek: Bugün seni derste görmeyince meraklandım. Derslerine yeterince çalışmama üzülüyorum.

SEN DİLİ

- ✓ "Sen" ile başlar "sen" ile biter.
- ✓ İletişim engeli oluşturur.
- ✓ Yargılar, suçlar, eleştirir.
- ✓ Karşımızdakinin kişiliğini hedef alır.

Örnek: Bugün yine derste yoktun? Derslerine hiç çalışmıyorsun!

- **Çatışma:** Bir ya da birden çok kişinin herhangi bir konu üzerinde anlaşamadığı zaman ortaya çıkan gerginlik halidir. İnsanların gereksinimleri, istekleri birbirleriyle ters düştüğü zaman çatışma yaşanır.
- **Uzlaşma:** Kişiler arasındaki çatışma halinin sona ermesi ve çatışma durumunun sona ermesidir. Ulaşmanın gerçekleşmesi için karşılıklı iletişim kanallarının açık olması gerekir.

BİR TUŞLA DÜNYA EVİMİZE GELDİ KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI

- **Kitle İletişim Araçları:** Yazılı, sesli ya da görsel yapıtların dağıtımını ya da yayımını sağlayan her türlü teknik iletişim aracına kitle iletişim araçları denir. Gazete, radyo, televizyon, internet kitle iletişim araçlarından bazılarıdır.

- Ülkemizin geneli göz önüne alındığında ülkemizde en yaygın ve en etkili kitle iletişim aracının televizyon olduğu söylenebilir. Çünkü televizyon diğer kitle iletişim araçlarından farklı olarak herkesin evinde yaygın olarak kullanılmaktadır.

Kamuoyu Oluşumunda Kitle İletişim Araçlarının Önemi

- ❖ İnsanları ilgilendiren ortak konularda, genellikle sorunlarda yine insanlar tarafından üretilen ortak çözüm yoluna, ortak düşünceye **kamuoyu** denir.

- Herhangi bir sorunun çözümünde insanların geneline ulaşmak, onları bu konu hakkında yüz yüze bilgilendirmek oldukça zordur. Oysa kitle iletişim araçlarını kullanarak çok sayıda insana ulaşmak, bilgilendirmek, görüşlerini ve desteklerini almak daha kolaydır.

Kitle iletişim araçlarının işlevleri şunlardır.

1-Bilgilendirir: Kitle iletişim araçları sayesinde insanlar ve toplumlar arasında etkileşim ve iletişim sağlanır. Dünyada neler olup bittiği daha kolay öğrenilir.

2-Kamuoyu oluşturur: Kitle iletişim araçları toplumu ilgilendiren konularda insanları harekete geçirerek kamuoyu oluşturulmasını sağlarlar.

3-Eğlendirir: Etkinlikler, spor, yarışma, film vb. programlar insanlara hoşça vakit geçirmektedirler.

4-Bilgiyi üretir ve paylaşır: Günümüzde hayatımızın her alanına giren bilgisayar ve internet, radyo ve televizyonların yerini alarak, iletişimin çok yönlü olarak yapılmasını sağlamıştır. İnsanlar bilgisayar aracılığıyla hem bilgi üretme hem de bilgiyi yayma imkanı elde etmişlerdir. İnternet aracılığıyla dünyanın dört bir yanına çok kısa bir sürede iletişim sağlanabilmektedir. İnsanlar her konuda istedikleri kadar bilgi sahibi olma imkanına sahip olmuşlardır.

Kitle İletişim Araçlarının Olumsuz Yönleri

- ✓ Kişiler arası ilişkilerde yüz yüze etkileşimi bir anlamda ortadan kaldırdığı için sosyalleşmeyi engeller.
- ✓ Uzun süre takip edildiği durumlarda sağlık sorunlarına yol açabilir.
- ✓ Kontrolü sağlanmazsa zaman kaybına yol açan araçlar haline gelebilirler.
- ✓ Özellikle küçük yaşta çocuklarda şiddet, korku ve uygun olmayan içerikli programlar ruhsal bozukluklara yol açabilir.

RADYO TELEVİZYON ÜST KURULU (RTÜK)

- 1994 yılında iletişim alanının yeniden düzenlenmesi amacıyla **Radyo ve Televizyon Üst Kurulu** (RTÜK) kurulmuştur.
- Ülkemizde yayın yapan kuruluşların belli ilkeler doğrultusunda yayın yapmalarını sağlamak amacıyla radyo ve televizyonların yayınlarını düzenlemek ve denetlemekle görevli kuruldur.
- RTÜK radyo ve televizyon kanallarına kurallara aykırı yayın yapmaları halinde uyarı, yayın durdurma ve para cezası verebilir.

Osmanlı Devleti Döneminde;

- İlk resmi **matbaa** kuruldu. (1727)
- **Takvim-i Vakayi** adlı **ilk resmi gazete** çıkarıldı.(1831)
- İlk sivil gazete **Ceride-i Havadis** çıkarıldı.(1840)
- **Telgraf** kullanılmaya başlandı. (1855)
- **Tercüman-ı Ahval** gazetesi çıkarıldı. (1860)

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu(TRT)

- 1927 yılında yurdumuzda **ilk radyo yayınları** başladı.
- 1927'de Atatürk'ün emri ile **Ankara radyosu** yayınına başladı.
- Mayıs 1964 **TRT** kuruldu.
- Ocak 1968'de **TRT Ankara televizyonu** deneme yayınlarına başladı.
- Temmuz 1984'te TRT renkli yayına geçti.

ÖZGÜR BASIN DEMOKRASİNİN TEMELİDİR ÖZGÜRLÜKLER ÜZERİNE PANEL YAPIYORUZ

Basın Özgürlüğü: İnsanların düşüncelerini, görüşlerini, gazete, dergi, kitap, radyo, televizyon vb. diğer insanlara iletme serbestliğine denir. Buna kitle iletişim özgürlüğü de denir.

- Farklı düşüncelerin çeşitli yollarla insanlara ulaşmasını sağlamak demokrasinin de ön koşuludur. Basın özgürlüğünün olmadığı bir demokrasi de düşünülemez. Basın özgürlüğü anayasamızla ve uluslararası belgelerle güvence altına alınmıştır.

İLETİŞİM HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ

- **Doğru Bilgi Alma Hakkı:** Kitle iletişim araçlarının "doğru bilgi verme sorumluluğu" vatandaşların ise "doğru bilgi alma hakkı" vardır.
- Bu yüzden kitle iletişim araçları bilgi verirken doğru, temiz, özgür, ilkeli ve dürüst haber

vermelidirler. Haberi çarpıtmadan, yanıltmadan tarafsız olarak yayınlamalıdır.

- Kimsenin konutuna girilmemelidir. Yani **konut dokunulmazlığı** ihlal edilmemelidir. Devlet, aile ve kişi sınırları açıklamamalıdır.
- **Özel Hayatın Gizliliği:** Kitle iletişim araçları özel hayatın gizliliğine saygı duymalıdır. Kimsenin gizli görüntüleri, telefon görüşmeleri, mektupları yayınlanmamalıdır.
- **Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü:** Herkes düşünce ve kanaatlerini özgürce ifade etme ve yayma özgürlüğüne sahiptir.
- **Kitle İletişim Özgürlüğü:** Kitle iletişim araçları yayınlarında suça teşvik ya da suçlara destek verici yayın yapmamalıdır. Ulusal çıkarlara aykırı davranışların karşısında olmalıdır.
- **Düşünce Özgürlüğü:** Düşünce ve kanaatlerin çeşitli araç ve yollarla serbestçe açıklanması ve yayılmasıdır. Düşünce özgürlüğü sosyal gelişmenin temel koşulu, toplumun demokratik yapısının önemli göstergelerindedir. Bu özgürlük, birçok devletin anayasasında özgürlükler kapsamında güvence altına alınmıştır.
- **Tekzip ve Düzeltme Hakkı:** Yayın organları, yanlış haber, resim ve bilgilerde düzeltme yapmak (**tekzip yayımlama**) ve haksızlığa uğrayan kişilerin düzeltme cevaplarını yayınlamak zorundadır. Bunun yanında hakların ihlal edildiği durumlarda yetkili kurumlara başvurmak bir vatandaşlık görevidir.

TEKZİP: Yalanlama, düzenleme ve düzeltme demektir. Herhangi bir kişi veya bir kurum hakkında herhangi bir basın yayın organında gerçeğe aykırı, asılsız bir haber ve bilgi yayınladığı zaman o kişi veya kuruluşun isteği üzerine direkt veya mahkeme kararıyla dolaylı yoldan o basın yayın kuruluşunun yanlış, asılsız ve gerçeğe aykırı olarak yaptığı haberi, yalanlama ve düzeltme yayınına **tekzip** denir.

SANSÜR: Gazete, dergi gibi basın organlarındaki yazı, resim, karikatür gibi unsurların önceden devlet makamları tarafından incelenerek basım ve yayının yasaklanmasıdır.

ASPARAGAS: Yalan veya gerçek dışı yapılan haberlere denir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1982

22. Madde: Herkes haberleşme hürriyetine sahiptir.

26. Madde: Herkes düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir.

28. Madde: Basın hürdür, sansür edilemez.

➤ Kitle iletişim araçları özel hayatın gizliliğine ve konut dokunulmazlığına saygı göstermek zorundadır. Çünkü özel hayatın gizliliği ve konut dokunulmazlığı anayasada güvence altına alınmıştır.

20. Madde: Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.

21. Madde: Kimsenin konutuna dokunulamaz.

Bazı durumlarda hak ve özgürlükler sınırlandırılabilir. Bunlar:

- ✓ Savaş hali
- ✓ Seferberlik ve sıkıyönetim
- ✓ Suç işlenmesini önlemek
- ✓ Genel ahlakın korunması
- ✓ Kamu güvenliğinin sağlanması
- ✓ Kamu sağlığının korunması

Basın Ahlak Yasası

- ✓ Yayınlarda hiç kimse ırkı, cinsiyeti, sosyal düzeyi ve dini inançları nedeniyle kınanamaz, aşağılanamaz.
- ✓ Kişilerin özel yaşamı, kamu çıkarının gerektirdiği durumlar dışında yayın konusu olamaz.
- ✓ Suçlu olduğu yargı kararı ile kesinleşmedikçe hiç kimse "suçlu" ilan edilemez.
- ✓ Basın organları yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve tekzip hakkına saygı duyarlar.

ÖZGÜRLÜK: Başkalarının haklarına zarar vermeden istediğimizi yapabilmektir. Özgürlükler sınırsız değildir. Bir başka deyişle başkalarının haklarının başladığı yerde bizim özgürlüğümüz sona erer.

HAK: İnsanların herhangi bir işi yapma yetkisine hak denir.

PANEL: Dinleyiciler önünde, seçilmiş bir konuşmacı grubun bir konuyu tartışmak amacıyla düzenlediği toplantı ya da açık oturumdur.

- Kitle iletişim özgürlüğü bireylerin sağlıklı bilgilenmesi açısından önemlidir. Ancak kitle iletişim özgürlüğü sınırsız olmamalıdır.

- **Kitle iletişim araçları şu konularda dikkatli davranmak zorundadır. Bunlar;**
  - Özel yaşamın gizliliği
  - Konut dokunulmazlığı
  - Doğru bilgi verme
  - Diğer kişi hak ve özgürlükleri

ATATÜRK VE İLETİŞİM

HERKESİ AYRI AYRI DİNLEMekten ZEVK ALIRIM

- Milli mücadelenin ilk yıllarında bugün sahip olduğumuz radyo, televizyon gibi birçok iletişim aracı bulunmamaktaydı.
- Atatürk milli mücadele yıllarında kamuoyu oluşturmak ve halkın doğru bilgilendirilmesini ve bilinçlendirilmesini sağlamak için, kitle iletişim araçlarının kullanılması gerektiğine inanılmış ve bu amaçla bazı çalışmalar yapmıştır.

Bunlar;

➤ **İrade-i Milliye Gazetesi (Eylül 1919):**

Sivas Kongresinde alınan bir kararla çıkarılmasına karar verilen gazetedir. Milli mücadelenin gidişatı hakkında halkı bilinçlendirmeyi amaçlayan bu gazete, milli mücadelenin yayın organı olmuştur.

➤ **Hakimiyet-i Milliye Gazetesi (Ocak 1920):**

Atatürk'ün kurduğu gazetenin üçüncüsüdür. Milli mücadelenin sözcülüğünü yapmıştır. Her sayısında Atatürk'ün bir genelgesi veya beyannamesine yer vermiştir.

➤ **Anadolu Ajansı'nın Kurulması (6 Nisan 1920):**

- ✓ Türkiye Cumhuriyeti'nin **ilk resmî ajansıdır.**
- ✓ Mustafa Kemal'in emriyle **Yunus Nadi ve Halide Edip Adıvar** gibi Cumhuriyet tarihinin aydınları tarafından milli mücadele davasını bütün memlekete ve dünyaya duyurmak amacıyla 6 Nisan 1920'de kurulmuştur.
- ✓ Anadolu Ajansı günümüzde çalışmalarına devam etmektedir. Yeni Türk devletinin ilk ulusal kurumu olma özelliğini taşır.
- ✓ Günümüzde bilgisayar sistemi ve uydu hattıyla çeşitli haber ve fotoğrafları abonelerine hızlı bir şekilde ulaştırmaktadır.

➤ **Ceride-i Resmîye (Ekim 1920)**

Ankara'da kurulan T.B.M.M. Hükümetinin **resmî gazetesi** olarak 07.10.1920 tarihinde yayınlanmaya başlanan Ceride-i Resmîye, Takvim-i Vakayî'nin devamı olarak kabul edilmektedir.

- Ceride-i Resmîye adı 1922'de **Resmî Ceride** olmuştur. Resmî Ceride adı da 1928 tarihinde **Resmî Gazete** olmuş ve o tarihten beri bu ad ile yayınlanmaktadır.

➤ **Telsiz Telgraf Hakkındaki Kanunun Kabul Edilmesi(1925)**

Kurtuluş savaşı sırasında iletişimin önemi anlaşılmış ve bu boşluğu doldurmak için 1925 de **Telsiz Tesisi Hakkında Kanun** adlı bir yasa çıkarılarak Türkiye genelinde bir telsiz şebekesi kurulması ön görülmüştür.

➤ **Telsiz, Telgraf vericilerinin hizmete girmesi (1927)**

1927 de hizmete giren telsiz-telgraf vericileriyle Berlin, New York, Moskova, Tahran, Viyana, Londra gibi merkezlerle bağlantı kurulmuştur.

➤ **İstanbul ve Ankara Radyosunun yayına başlaması (1927)**

ÜLKEMİZDE İLETİŞİM KRONOLOJİSİ

- 14 Eylül 1919 **İrade-i Milliye** gazetesi çıkarıldı.
- 10 Ocak 1920 **Hakimiyet-i Milliye** Gazetesi çıkarıldı.
- 6 Nisan 1920 **Anadolu Ajansı** kuruldu.
- 7 Ekim 1920 **Ceride-i Resmîye** (Resmî Gazete) çıkarıldı.
- 1925 **Telsiz Telgraf Hakkında Kanun** çıkarıldı.
- 1927 Telsiz Telgraf vericileri hizmete girdi.
- 6 Mayıs 1927 **İstanbul Radyosu** yayına başladı.
- Kasım **1927 Ankara Radyosu** yayına başladı.
- 1 Mayıs 1964 **TRT** kuruldu.
- 13 Nisan 1994 **Radyo Televizyon Üst Kurulu** (RTÜK) kuruldu.

Atatürk'ün Kuruluşunda Rol Aldığı Kitle İletişim Araçları

- ✓ El yazısı ile yazdığı dergi - İstanbul Harp Okulu-1901
- ✓ Minber - Ali Fethi Okyar ile İstanbul 1918
- ✓ İrade-i Milliye Sivas 1919
- ✓ Hakimiyet-i Milliye Ankara 1920
- ✓ Anadolu Ajansı (AA) Ankara 1920

SOSYAL BİLGİLER 7

ÜNİTE 2 – ÜLKEMİZDE NÜFUS

NERELERDE YAŞIYORUZ YAŞADIĞIMIZ YERLER

- ✓ Nüfus, geçmişte olduğu gibi günümüzde de tüm dünya ülkeleri için önemli bir güç kaynağı ve devamlılıklarını sağlamada gerekli bir unsurdur.
- ✓ Ülkemiz nüfusunun hızlı artmasıyla her geçen gün birim alana düşen insan sayısı da artmaktadır. Ülkemizin coğrafi özellikleri bölgeden bölgeye hatta aynı bölge içinde bile farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar, yerleşme ve nüfus dağılımını etkilemektedir.
- ✓ Bir yerde nüfusun az ya da çok olmasında çeşitli faktörler etkili olur. İnsan yaşamı ve çeşitli faaliyetlerine elverişli alanlar nüfus bakımından daha kalabalıktan elverişli olmayan alanlar ise daha seyrek ve az nüfusludur.

NÜFUS: Belirli bir alanda, belirli bir süre içinde yaşayan insan sayısına denir.

- Ülkemizde nüfus sayımları **Türkiye İstatistik Kurumu** (TÜİK) tarafından yapılmaktadır.

- İlk düzenli nüfus sayımı **1927**, ikincisi 1935 yılında yapılmıştır.
- Nüfus sayımları ülkemizdeki insan sayısının bilinmesi ve ona göre bazı planlamaların yapılması için önemlidir. (Eğitim-sağlık-yatırım-iş olanağı vb.)

NÜFUSUN DAĞILIŞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Türkiye'de nüfusun farklı dağılımında etkili olan faktörler şunlardır:

DOĞAL FAKTÖRLER

İklim özellikleri: Ülkemizde nüfusun yoğun olduğu yerlerin, genelde kıyı bölgeler olmasında ılıman iklimin büyük etkisi vardır. Kurak ve kışları aşırı soğuk geçen yerlerde nüfus fazla yoğun değildir.

Yer şekilleri: Ülkemizde yüksek ve engebeli yerlerde nüfus azdır. Doğu Anadolu Bölgesi, Taşeli platosu, Menteşe yöresi gibi yerler bunlara örnek verilebilir.

Bitki örtüsü: Gür ormanların bulunduğu alanlarda insanların yerleşmesi ve çeşitli faaliyetlerde bulunması zordur. Karadeniz Bölgesinin doğusu ve batısında nüfusun seyrek olmasında ormanların geniş yer kaplamasının etkisi vardır.

Toprak özellikleri: Verimli toprakların bulunduğu alanlar (Çukurova, Gediz, B. Menderes) nüfusça kalabalık iken, Tuz Gölü çevresi gibi yerlerde verimsiz topraklar bulunduğundan nüfus çok azdır.

Su kaynakları: Su kaynağının olduğu yerler insanlar için her zaman gözde olmuştur.(Akarsu kenarları gibi)

BEŞERİ FAKTÖRLER

Sanayileşme: Bütün Dünya'da olduğu gibi Türkiye'de de, sanayileşmenin arttığı yerlerde nüfus yoğunluğu artmıştır, İstanbul, İzmit, Adapazarı, Bursa, Adana ve İzmir buna örnektir.

Tarım: Tarımın geliştiği yerler yoğun nüfusludur. Çukurova, Gediz, Bafra ve Çarşamba ovaları çevresi gibi

Yeraltı kaynakları: Madenlerin veya enerji kaynaklarının işletilmesinde yoğun nüfusa ihtiyaç olduğundan, bu alanlarda da nüfus fazladır. Zonguldak, Soma, Elbistan buna örnektir.

Turizm: Ülkemizde, Ege ve Akdeniz kıyılarındaki merkezlerde turizmden dolayı nüfus yoğunlaşmıştır.

Ulaşım: Ulaşım yolları kavşağında bulunan illerimizin nüfusu artmıştır. Eskişehir, Ankara, Kayseri, İstanbul gibi illerin gelişmesinde, ulaşım yolları üzerinde bulunmaları da etkili olmuştur. Ya da İzmir, İstanbul, Mersin, gibi ithalat ve ihracat yapılan limanlar nüfusu arttırmıştır.

Sosyal Kültürel Etkiler: Eğitim ve sağlık hizmetlerinin geliştiği yerler doğal olarak nüfusu artırır.

NOT: Yeraltı kaynakları, bazı kaynaklarda doğal faktörler arasında, bazı kaynaklarda beşerî faktörler arasında gösterilmektedir.

Burada dikkat etmemiz gereken ekonomik faaliyet olarak mı doğal kaynak olarak mı gösterildiğidir.

Ekonomik faaliyet olarak (Madencilik) olarak verilmişse beşerî faktör, **doğal kaynak** olarak gösterilmişse doğal faktör olarak sayılır.(Z.D.)

TÜRKİYE NÜFUSUNUN ÖZELLİKLERİ NÜFUS YOĞUNLUĞU VE NÜFUSUN DAĞILIŞI

- ✓ Kilometre kareye düşen insan sayısına **nüfus yoğunluğu** denir.

$$\text{Nüfus yoğunluğu} = \frac{\text{Nüfus (İnsan sayısı)}}{\text{Yüzölçümü (Alan)}}$$

Yoğun Nüfuslu Yerler

- Doğu Karadeniz kıyıları
- Marmara Denizi kıyıları
- Ege Bölgesi'nin kıyıları ile iç kesimlere uzanan ovalar
- Çukurova(Adana) çevresi ve Antalya körfezi kıyıları

Seyrek Nüfuslu Yerler

- Yıldız Dağları(Kırklareli)
- Karadeniz Bölgesi'nin dağlık alanları
- Menteşe Yöresi (Muğla-dağlık)
- Taşeli Platosu (Antalya-karstik arazi)
- Teke Yarımadası (Antalya-dağlık)
- Tuz Gölü çevresi(Konya-kurak-verimsiz topraklar)
- Hakkari dağlık bölgesi

- ❖ Genel olarak **yağışlı yöreler yoğun nüfusludur**. Ancak Menteşe, Yıldız, Teke ve Taşeli yöreleri yağışlı olmasına rağmen dağlık olduğu için seyrek nüfusludur.

- ❖ Ülkelerin veya **bölgelerin nüfus sayısı az, yüz ölçümü geniş olursa nüfus yoğunluğu azalır**. Mesela yüzölçümü en büyük olan bölgemiz Doğu Anadolu Bölgesinde nüfus yoğunluğu azdır. Eğer yüz ölçümü küçük, yaşayan insan sayısı fazla olursa nüfus yoğunluğu fazla olur. Marmara Bölgesi gibi

- ❖ Nüfus yoğunluğu ve nüfus miktarı en fazla olan bölge **Marmara bölgesidir**.
- ❖ Nüfus yoğunluğu ve nüfus miktarı en az olan bölge **Doğu Anadolu bölgesidir**.

Ankara'nın nüfusu en fazla olan 2. İlimiz olmasına rağmen, nüfus yoğunluğu en yukarılarda değildir. Çünkü yüzölçümü çok büyüktür. Ya da Hatay nüfusu en fazla olan illerden biri olmamasına rağmen nüfus yoğunluğu fazladır.

NÜFUS YOĞUNLUĞUNA GÖRE BÖLGELERİMİZ

- 1-Marmara Bölgesi
- 2-Güneydoğu Anadolu Bölgesi
- 3-Ege Bölgesi

4-Akdeniz Bölgesi

5-İç Anadolu Bölgesi

6-Karadeniz Bölgesi

7-Doğu Anadolu Bölgesi

Türkiye'de kilometrekareye 101 kişi düşmektedir.

YOĞUN NÜFUSLU İLLER

- ✓ İstanbul, Kocaeli, İzmir, Hatay, Bursa, Ankara, Gaziantep, Trabzon, Ordu, Samsun, Sakarya

SEYREK NÜFUSLU İLLER

- ✓ Tunceli, Hakkari, Sivas, Erzincan, Kars, Şırnak, Kastamonu, Yozgat.

NÜFUSU EN FAZLA OLAN İLLER

- ✓ İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Antalya, Adana, Konya, Antep, Urfa, Mersin, İzmit

NÜFUS ARTIŞI

- Doğum oranı ile ölüm oranı arasındaki fark, nüfus artışını gösterir. Bir ülkede doğum oranı fazla, ölüm oranı az ise **nüfus artışı** meydana gelir. Ölüm oranı doğum oranından fazla olursa, nüfusta azalma meydana gelir.

- ❖ **Az gelişmiş ülkelerde nüfus artış hızı yüksek, gelişmiş ülkelerde ise nüfus artış hızı düşüktür.**

Doğal Nüfus Artışı: Doğumların ölümlerden fazla olmasıyla meydana gelen artışa doğal nüfus artışı denir.

Nüfus Artışının Olumlu Sonuçları

- ✓ Üretim artar.
- ✓ Vergi gelirleri artar.
- ✓ Mal ve hizmetlere talep artar.
- ✓ Yeni endüstri dalları doğar.
- ✓ İşçi ücretleri(işgücü) ucuzlar.
- ✓ İhracatta rekabet kolaylaşır.

Nüfus Artışının Olumsuz Sonuçları

- ✓ İşsizlik artar.
- ✓ Kalkınma hızı düşer.
- ✓ Kişi başına düşen milli gelir azalır.
- ✓ Tasarruflar azalır, tüketim artar.
- ✓ İç ve dış göçler artar.
- ✓ İnsanların temel ihtiyaçlarının karşılanması zorlaşır.
- ✓ İhracat azalır.
- ✓ Demografik(nüfusa bağlı) yatırımlar artar
- ✓ Çevre kirliliği artar ve belediye hizmetleri zorlaşır.

1927 - 2000 yılları arasında ülkemiz nüfusundaki değişiklik

- **Nüfusumuz** hızlı bir şekilde **artmaktadır**.
- Erkek nüfus kadın nüfustan daha fazladır.
- Nüfusun **eğitim düzeyi** giderek **yükselmektedir**.
- Ortalama yaşam süresi giderek artmaktadır.
- **Kentsel nüfus** giderek artmaktadır.
- İç ve dış göçler giderek yoğunlaşmaktadır.
- 1927 - 2015 yılları arasında nüfusumuz yaklaşık 6 kat artarak 13,6 milyondan 80 milyona ulaşmıştır.

❖ 1927 den 2015'e kadar ülkemizin nüfusu sürekli artmasına rağmen, en düşük nüfus artış hızı 1945 yılında olmuştur. (II. Dünya Savaşı tehlikesi nedeniyle erkek nüfusun askere alınması.)

❖ **Nüfus artış hızının düşmesi nüfus miktarını azaltmaz.**

NİÇİN SAYILIYORUZ NÜFUS SAYIMI

▪ Bir ülkede yaşayan insan sayısı çok çeşitli amaçlar için tespit edilir. Tarihte, özellikle askere alınacak ve vergi verecek nüfusu belirlemek amacıyla nüfus sayımları yapılmıştır.

- ❖ Bu amaçla Osmanlı Devleti'nde ilk nüfus sayımı **II. Mahmut** döneminde **1831** yılında yapılmıştır.
- ❖ Ülkemizde Cumhuriyet ilanından sonra ilk nüfus sayımı **1927** yılında yapılmıştır.

- Daha sonraki nüfus sayımı **1935**'te ve bundan sonra sonu sıfır ve beş ile biten yıllarda yapılmıştır.
- 1990 yılından sonra 10 yılda bir sayım yapılması kararlaştırılmıştır. Ancak ihtiyaca bağlı olarak 1997 yılında ara sayım, 2000 yılında son kez genel sayım yapılmıştır.
- 2007 yılından itibaren de **Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne** (ADNKS) geçilmiştir. Artık nüfusumuzun özellikleri TC Kimlik Numarası ile elektronik ortamda tespit edilmektedir.

TÜRKİYE NÜFUSUNUN ÖZELLİKLERİ NÜFUSUMUZUN YAPISI

Nüfus sayımları sonucunda, nüfusun yapısal özellikleri tespit edilir. Bunlar;

- ❖ Nüfusun **yaş yapısı, eğitim durumu, nüfusun cinsiyet yapısı, çalışan nüfus oranı, kır ve şehirde yaşayan nüfus oranı, gelişmişlik düzeyi, ortalama insan ömrü** belirlenir.

Nüfusun Yaş Gruplarına Dağılımı: Yaş grupları nüfusun genel yapısı ve doğurganlık oranı hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlar. Ayrıca iş, eğitim, sağlık vb. ihtiyaçların belirlenmesinde ve geleceğe yönelik planlamanın yapılmasında önemli rol oynar.

- Nüfusumuzun en önemli özelliği genç nüfusun çok olmasıdır. 0-25 yaş grubu toplam nüfusun yaklaşık yarısını oluşturur.

NOT: Nüfus yaş durumuna göre; Çocuk, genç ve yaşlı olmak üzere 3 gruba ayrılır.

- ✓ 0 – 14 yaş - **çocuk nüfus**,
- ✓ 15 – 64 arası - **çalışabilir nüfus (faal)**,
- ✓ 65 yaş ve üzeri - **yaşlı nüfus olarak kabul** edilir.
- ✓ 15 – 64 yaş arası nüfus üretime katkı sağladığından, **üretken nüfus** olarak tanımlanır.
- ✓ 0–14 yaş arasındaki çocuk nüfus ve 65 üzeri nüfus yaşlı nüfus genel olarak ekonomik anlamda **bağımlı nüfus** (tüketici nüfus) olarak kabul edilmektedir.

Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı: Nüfusun cinsiyet durumu bir ülkedeki kadın ve erkek nüfusu ifade eder. Bir şehirde kadın ve erkek nüfus arasındaki farkı; sanayi, askeri birlik, şehrin göç alıp vermesi gibi faktörler etkiler.

- Sanayi, ulaşım ve ticaretin geliştiği **göç alan şehirlerde genel olarak erkek nüfus fazladır**. Göç veren kırsal yörelerde ise genel olarak kadın nüfus fazladır.

Nüfusun Eğitim Durumu:1927 yılında nüfusumuzun % 11' i okur – yazarken, 2000'de bu oran % 90'a yaklaşmıştır. Okur - yazar olmayan nüfusun % 70'ten fazlasını kadınlar oluşturmaktadır.

- Okur - yazarlık oranı artan toplumlarda gelir düzeyi, tarımsal üretim ve çevre duyarlılığı artmıştır.

- **Ülkemizde Çalışan Nüfus:** Çalışma çağındaki nüfus dilimi içinde bulunan ve belirli bir işi olan nüfusa "çalışan nüfus" veya "**aktif nüfus**" denir. Çalışma çağındaki nüfus dilimi içerisine girdiği halde işi olmayan nüfusa da "**işsiz nüfus**" adı verilmektedir. 15-64 yaşları arasındaki nüfus çalışma çağındaki nüfus olarak kabul edilir.

- ❖ Bir ülkede 20-65 yaş grubundaki insanların ne kadarının çalıştığı, o ülkenin kalkınmışlığını gösterir.
- ❖ Genellikle, **sanayileşmiş** ve buna bağlı olarak **gelişmiş ülkelerde işsizlik az iken, az gelişmiş ülkelerde işsizlik fazladır.** Türkiye’de tüketici nüfusun fazla olması ve orta yaş grubundaki işsizlik, ülkemizin kalkınma hızını yavaşlatmaktadır.
- ❖ Türkiye’de çalışan nüfusun; **% 48’i hizmet, % 27’si sanayi, % 25’i tarım** sektöründe çalışmaktadır.

➤ **Ülkemizin Kırsal ve Kent Nüfusu:** Nüfusu 10.000’in altında bulunan yerleşmelerde yaşayan nüfusa “kırsal nüfus” denir. Kırsal nüfusun geçimi önemli ölçüde tarıma ve hayvancılığa dayanmaktadır. Kırsal alanlardan şehirlere yapılan göçler nedeniyle günümüzde **şehir nüfusu kırsal nüfustan fazladır.**

➤ **Ülkemizin gelişmişlik düzeyi:** Bir ülkede genç nüfus (bağımlı nüfus) fazla ise o ülke geri kalmıştır. Çalışan nüfus fazla ise o ülke gelişmiş demektir.

✓ **Ülkemiz gelişmekte olan bir ülkedir.**

➤ **Ortalama yaşam süresi:** Gelişmiş ülkelerde ortalama yaşam süresi fazladır. (Az yıpranma, beslenme, sağlık hizmetleri gibi). Geri kalmış ülkelerde ortalama ömür azdır.
Ülkemiz ise gelişmekte olan bir ülke olduğu için ortalama ömür 75’lere kadar çıkmıştır.

➤ **Sanayi-Tarım-Hizmet:** Bir ülkede çalışmayan nüfus fazla ise (geri kalmış ülke) o ülke de temel geçim kaynağı tarımdır.

✓ **Gelişmiş ülkelerde ise sanayi ve hizmet sektörlerinde çalışanların oranı fazladır.**

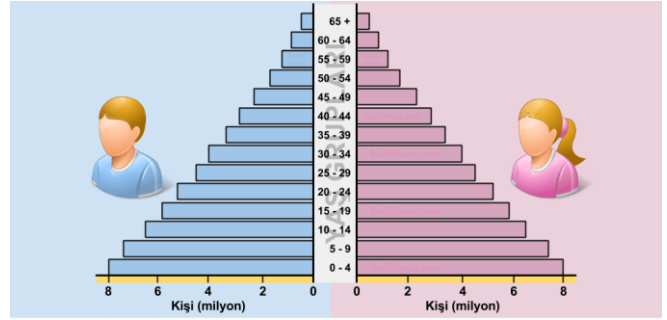
✓ Gelişmiş ülkelerde tarımın payının az olması demek, tarım miktarının az olması demek değildir. Örneğin Hollanda da modern tarım yöntemleri gelişmiş olduğu için geri kalmış ülkelere göre bile fazla tarım geliri vardır.

NÜFUS PİRAMİDİ: Nüfusun cinsiyete göre yaş gruplarının dağılımını gösteren grafiklerdir.

✓ **Nüfus piramitleri, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri hakkında bilgi verir.** Bu piramitlere bakarak o ülkenin ekonomik düzeyi, okur-yazarlık oranı,

kadın-erkek miktarı, ortalama yaşam süresi vb. hakkında bize ipuçları verir.

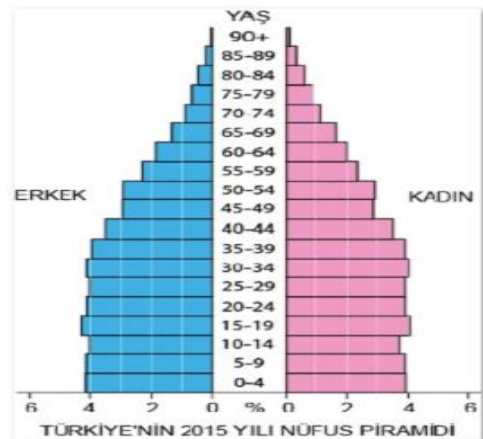
- ❖ Bir ülkenin nüfus piramidi, o ülkenin;
  - **Nüfus miktarı,**
  - **Cinsiyet durumu,**
  - **Nüfusun yaş gruplarına dağılımı,**
  - **Ortalama yaşam süresi,**
  - **Doğum ve ölüm oranları,**
  - **Nüfustaki hareketlenmeleri** gibi konularda bilgi verir.

➤ **Gelişmiş ülkelerde nüfus piramidi alta doğru daralır.** Çünkü nüfus artış hızı yavaşlamıştır. **Gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerde ise piramit alta doğru genişler.** Çünkü nüfus artış hızı yüksektir.

Türkiye’nin Nüfus Piramidine baktığımızda;

- Türkiye’de **kadın ve erkek nüfus miktarlarının birbirine yakın** olduğu,
- Nüfus piramidinin **taban kısmının geniş olmasından** dolayı Türkiye’de **doğurganlığın yüksek olduğu,**
- En fazla nüfusun kadın ve erkeklerde 10-14 yaş grubunda toplandığı,
- Nüfusumuzun **yarıdan fazlasının 30 yaşından küçük olduğu,**
- Yaşlı nüfus oranının düşük olduğu,
- Türkiye nüfusunun **genç ve dinamik bir yapıya** sahip olduğu görülür.

MERHABA DOYDUĞUM TOPRAK GÖÇÜN NEDEN VE SONUÇLARI

- İnsanların, doğdukları yerden başka yerlere geçici ya da sürekli olmak üzere taşınmasına **göç** denir.
- Göçler iç göçler ve dış göçler olmak üzere ikiye ayrılır.

İÇ GÖÇLER

- Ülke içerisinde, nüfusun yer değiştirmesine **iç göç** denir. İç göçlerle bir ülkenin toplam nüfusunda değişme olmaz. Sadece bölgelerin ve illerin nüfusunda artma ya da azalma meydana gelir.
- İç göçler, **sürekli ve mevsimlik göçler** olmak üzere ikiye ayrılır.

➤ **İç göçler ülke nüfusunu arttırmaz, değiştirmez.**

➤ Sürekli İç Göçler

- Ülke içerisinde meydana gelen göçlerdir. Türkiye'de, özellikle kırsal alanlardan kentlere doğru hızlı bir göç olayı görülmektedir.

İç göçün nedenleri

- ✓ Kırsal alanlardaki hızlı nüfus artışı
- ✓ Miras yoluyla tarım alanlarının daralması ve ailelerin geçimini karşılamaması
- ✓ Tarım alanlarının yetersiz gelmesi ve erozyonun artmasıyla toprağın verimsiz hale gelmesi
- ✓ Tarımda makineleşmenin artması ve buna bağlı olarak tarımsal işgücünün azalması
- ✓ Kırsal kesimde iş imkânlarının sınırlı olması
- ✓ Eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği
- ✓ İklim ve yer şekillerinin olumsuz etkileri
- ✓ Kentlerde sanayinin gelişmiş olmasından dolayı iş imkânlarının fazlalığı
- ✓ Kentlerde eğitim ve sağlık hizmetlerinin yaygınlığı
- ✓ Kan davaları, töre vb.

İç göçlerin sonuçları

- Ülke genelinde nüfusun dağılışında dengesizlik görülür.
- Yatırımlar dengesiz dağılır.
- Düzensiz kentleşme görülür.(Gecekondulaşma)
- Sanayi tesisleri kent içinde kalır.
- Kentlerde konut sıkıntısı çekilir.
- Kent nüfusunda aşırı artış meydana gelir.
- Alt yapı hizmetlerinde (yol, su, elektrik) yetersizlik görülür.
- Kentlerde işsizlik artar.
- Belediye hizmetleri aksar, şehirlerde çevre kirliliği artar.

➤ Mevsimlik İç Göçler

- Kırsal kesimdeki bazı ailelerin **büyük şehirlere, tarımın yoğun olarak yapıldığı yerlere, yaz turizminin geliştiği yerlere bir müddet çalışmak üzere göç etmeleri** ile gerçekleşir. Yayıla çıkma olayı da mevsimlik göçler içerisinde yer alır.
- Mevsimlik göçlerle Adana, Mersin, Hatay, Aydın, Muğla, Antalya, İzmir gibi merkezlerde, yaz ile kış mevsimleri arasındaki nüfus miktarlarında önemli değişimler olmaktadır.

DIŞ GÖÇLER

- Bir ülkeden diğer bir ülkeye yapılan göçlere **dış göç** denir.

Dış göçlerin başlıca nedenleri

- ✓ Ekonomik nedenlerle çalışmaya gidilmesi
- ✓ Tabii afetler
- ✓ Savaşlar
- ✓ Etnik nedenler
- ✓ Sınırların değişmesi
- ✓ Uluslararası anlaşmalarla sağlanan nüfus değişimi

Dış göçlerin sonuçları

- ✓ Göç eden ülkede nüfus artar, göç veren ülkede ise azalır.
- ✓ Ülkeler arasında ekonomik kültürel ilişkiler gelişir.

Beyin göçü: Kendi alanında uzman, yetişmiş, nitelikli bilim insanlarının gelişmiş ülkelere göçüne denir. Doktor, mühendis, bilim adamı vb.

DEVLET VATANDAŞ ELE ELE EĞİTİM VE ÇALIŞMA HAKKI

- Eğitim ve öğrenim hakkı ve bu hakkın nasıl kullanılacağı, yasal düzenlemeler ile ayrıntılı olarak belirlenmiştir. Yasalarımıza göre eğitim herkes için önemli bir haktır.
- Ülkemizde eğitim bütün çocuklar için **12 yıl zorunlu olup devlet okullarında parasızdır.**
- Devlet, yardıma muhtaç başarılı öğrencilerin eğitimini tamamlayabilmeleri için burs ve benzeri yardımlar yapar. Özel eğitime ihtiyacı olan çocukları topluma kazandırmak için gerekli önlemleri alır.
- Devletimiz, her seviyede eğitim kurumu açarak vatandaşlarının hizmetine sunmuştur. Bunun yanı sıra hayırsever vatandaşlarımız ve sivil toplum kuruluşları da eğitim ve öğretim hizmetlerine katkı sağlamaktadırlar.

- **Darüşşafaka Eğitim Kurumları:** Babası ölmüş ve maddi yetersizlikleri olan kız ve erkek çocuklara 1863 yılından beri hizmet veren bir okuldur. Öğrencilerin; giyim, yemek, barınma, kitap ve sağlık gibi tüm ihtiyaçları **Darüşşafaka Cemiyeti** tarafından karşılanmaktadır. Devletten yardım almadan hizmet veren cemiyetin çalışmaları, hayırseverlerin yardımları ve kendi gelir getiren malları ile yürümektedir.
- **Çalışma hakkı** Anayasa ile güvence altına alınmıştır. Anayasamıza göre çalışma herkesin hakkı ve ödevidir.
- **ÇATOM (Çok Amaçlı Toplum Merkezi):** Başbakanlık GAP idaresi tarafından Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, ekonomik, sosyal kalkınma ve yoksulluğu azaltma amacıyla kurulmuş merkezlerdir. Bu amaçla genç kız ve kadınlara çok çeşitli alanlarda kurslar verilmektedir.

SOSYAL GÜVENLİK KURULUŞLARI

Devlet vatandaşlarının sosyal güvenliğini de sağlamaktadır. Bu amaçla;

- **Emekli Sandığı:** Tüm devlet kurumlarındaki memurların ve bunların bakmakla yükümlü oldukları kişilerin sosyal güvencesini sağlamak amacıyla kurulmuştur.
- **Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK):** Özel işletme ve fabrikalarda çalışanların ve bunların bakmakla yükümlü olduğu kişilerin sosyal güvenliklerini sağlamak amacıyla kurulmuştur.
- **Bağ-Kur:** Devletin belirli bir prim karşılığında esnaf, sanatkâr ve serbest meslekte çalışanlar için sağladığı sosyal güvenlik kurumudur.
- Bu kurumlar **Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)** çatısı altında birleştirilmişlerdir.

YERLEŞME VE SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜ

- ✓ Yerleşme ve seyahat hürriyeti Anayasa ile güvence altına alınmıştır.

Anayasamıza göre "**Herkes, yerleşme ve seyahat özgürlüğüne sahiptir.**" Ancak

- ✓ Suç işlenmesini önlemek,
  - ✓ Sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak,
  - ✓ Sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek
  - ✓ Kamu mallarını korumak amacıyla yerleşme özgürlüğü sınırlandırılabilir.
- **Seyahat hürriyeti** ise suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek amaçlarıyla kanunla sınırlandırılabilir.
  - Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.

SOSYAL BİLGİLER 7

ÜNİTE 3 – TÜRK TARİHİNDE YOLCULUK

TÜRKLERİN YENİ YURDU: ANADOLU

Anadolu'ya ilk Türk akınları:

- ✓ Anadolu'ya **ilk Türk akınları** 4. yüzyılda Hunlar, 6. yüzyılda da Sabir Türkleri gerçekleştirmiştir. Fakat bunlar Anadolu'yu yurt edinmek amaçlı akınlar değildir.
- ✓ Karahanlılar ve Gazneliler tarafından sıkıştırılan Selçuklular kendilerine yerleşebilecekleri yeni topraklar aramaya başladılar. Anadolu'da o zamanlar hüküm süren devlet Bizanslılar idi.
- ✓ Anadolu'yu yurt edinmek amaçlı ilk Türk akınlarını **1015-1021** yılları arasında **Büyük Selçuklu Devleti** komutanlarından **Çağrı Bey** yapmıştır.

- ✓ Anadolu'ya yerleşme niyeti taşıyan ilk Türk akınlarının amacı; **Anadolu'yu tanıma, keşfetme ve ganimet (ekonomik ve askeri kaynak) elde etmektir.** Yapılan seferler sonucunda Anadolu'nun Türkler için yerleşmeye elverişli bir toprak olduğu anlaşılmıştır.

- ❖ Orta Asya'dan sonra ikinci Anayurdumuz olan ve şu an üzerinde yaşadığımız Anadolu'yu bir Türk yurdu haline getiren **Oğuz Türkleridir.** Avrupalılar Anadolu'yu **12. yüzyıldan** itibaren "**Türkiye**" olarak adlandırmaya başlamışlardır.

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ (1040-1157)

- **Büyük Selçuklu Devleti, 1040** yılında Gazneliler ile yapılan **Dandanakan Savaşı** sonunda resmen kurulmuştur.
- Büyük Selçuklu Devleti, 1141 yılında Moğol kökenli bir devlet olan Karahitaylar ile yapılan "**Katvan Savaşı**" kaybedince dağılma dönemine girdi. 1157 yılında son Büyük Selçuklu Sultanı Sencer'in ölümü ile resmen yıkıldı.
- Büyük Selçuklular Anadolu'ya geldikten sonra Bizans İmparatorluğu ile iki büyük savaş yaptılar:

1- Pasinler Savaşı (1048)

- Türklerin Anadolu'ya olan akınlarını durdurmak isteyen Bizans Devleti ile Büyük Selçuklu Devleti arasında Erzurum'un bir ilçesi olan Pasinler mevkiinde yapılmıştır.

ÖNEMİ

- Büyük Selçuklular ile Bizanslılar arasındaki **ilk savaştır.**
- Büyük Selçukluların Bizans'a karşı kazandığı **ilk zaferdir.**
- Bizans'ın zayıf durumda olduğunun anlaşılması nedeniyle Anadolu'ya olan Selçuklu akınlarını da artırmıştır.

2- Malazgirt Savaşı (1071)

Nedenleri:

- Büyük Selçuklu Devletinin Anadolu'ya yaptığı akınları durdurmak isteyen Bizans İmparatoru Romen Diyojen, **Türkleri Anadolu'dan çıkarmak için** büyük bir ordu hazırladı.
- **26 Ağustos 1071**'de Malazgirt ovasında Büyük Selçuklular (Alparslan) ile Bizans İmparatorluğu (Romen Diyojen) arasında yapılan savaşı Büyük Selçuklu Devleti kazandı.

Önemi ve sonuçları:

- ✓ Bizans'ın savunma gücü kırıldı ve **Anadolu'nun kapıları Türklere açıldı.**
- ✓ Doğu'dan gelen **Türk boyları** önemli bir engelle karşılaşmadan **Anadolu'ya yerleşmeye başladı.**
- ✓ Malazgirt Zaferi, **Türkiye tarihinin başlangıç noktası** olarak kabul edilir.
- ✓ Bu zafer ile birlikte **Anadolu'nun Türkleşme süreci hızlanmış** ve Anadolu topraklarından Türkiye adıyla söz edilmeye başlanmıştır.
- ✓ Malazgirt Savaşı'nı kazanan Alparslan komutanlarını Anadolu'nun fethiyle görevlendirdiler. Bu komutanlar fethettikleri yerlerde kendi adlarını taşıyan **ilk Anadolu Türk beyliklerini kurdular.**
- ✓ Bizans, Türklerle mücadele edemeyeceğini anlayınca Avrupalı devletlerden yardım istemiş ve bu durum **Haçlı seferlerinin başlamasına neden olmuştur.**
- ✓ Bizans'ın İslam dünyası üzerindeki baskısı sona ermiştir.

- ❖ Malazgirt Savaşında, **Bizans ordusunda paralı askerlik yapan Türk kökenli Oğuz (Uz) ve Peçenek Türklerinin, Selçukluların tarafına geçmesi savaşı Türklerin/Selçukluların kazanmasında etkili olmuştur.**

- ❖ **En parlak ve güçlü dönemlerini Melikşah zamanında yaşayan** Büyük Selçuklu Devleti 1157 yılında yıkıldı.

ANADOLU'DA TÜRKİYE TARİHİNİN DÖNEMLERİ

- 1-Anadolu'da İlk Türk Beylikleri dönemi
- 2-Anadolu Selçuklu Devleti dönemi
- 3-Anadolu'da İkinci Türk Beylikleri dönemi
- 4-Osmanlı Devleti dönemi
- 5-Türkiye Cumhuriyeti Devleti dönemi

ANADOLU'DA İLK TÜRK BEYLİKLERİ(1072-1409)

- Alparslan, Malazgirt Savaşı'ndan sonra komutanlarını Anadolu'nun fethi için görevlendirmiştir. Bu komutanlar fethettikleri bölgelerde Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlı olarak beylikler kurdular.

Anadolu'da kurulan ilk Türk beylikleri şunlardır:

- 1-Saltuklular (1072 – 1202)
- 2-Danişmentliler (1080 – 1178)
- 3-Mengücekliler (1080 – 1228)
- 4-Çaka Beyliği (1081 – 1093)
- 5-Artuklular (1102 – 1409)

1-SALTUKLULAR (1072-1202)

- ✓ **Anadolu'da kurulan ilk Türk beyliğidir.**

- ✓ Kurucusu **Ebul Kasım Saltuk** Bey'dir.
- ✓ 1072 yılında **Erzurum** merkez olmak üzere kurulmuştur.
- ✓ Haçlı seferlerine karşı Anadolu'yu savunmuşlardır.
- ✓ Anadolu Selçuklu Devleti tarafından yıkılmıştır.

- ✓ **Mama Hatun Külliyesi**, Erzurum Ulu Cami, Erzurum Kale Cami, Saltuklular'dan kalmadır.

2-DANIŞMENTLİLER (1080-1178)

- Anadolu'da kurulan **en güçlü Türk beyliğidir.**

- ✓ **Sivas, Çorum, Tokat, Niksar, Amasya, Malatya**, Kayseri civarında kurulmuştur.
- ✓ Kurucusu **Danişment Gazi**'dir.
- ✓ Haçlı seferlerine karşı Anadolu'yu savunmuşlardır.
- ✓ Anadolu Selçuklu devleti hükümdarı II. Kılıç Arslan tarafından yıkılmıştır.

- ✓ **Danişment Gazi Destanı**, Anadolu'nun fethi sırasında yapılan kahramanlıkları anlatır.

- ❖ **Tokat Yağlıbasan Medresesi**, Kayseri Ulu Camii, Niksar Ulu Camii Danişmentliler'den kalmadır.
- ❖ Yağlıbasan Medresesi, **Anadolu'da kurulan ilk medresedir** ve tıp eğitimi verilen bir yerdir.

3-MENGÜCEKLİLER (1080-1228)

- ✓ Erzincan merkez olmak üzere, Kemah, Divriği, kurulmuştur.
- ✓ Kurucusu **Mengücek Gazi**'dir.
- ✓ Kemah ve Divriği olmak üzere iki kola ayrılan Mengücekliler'e Türkiye Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubat son vermiştir.

- ✓ **UNESCO** tarafından Dünya Mirası listesine alınan **Sivas Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası**, Divriği Kale Cami, Melike Sultan Şifahanesi Mengücekliler'den kalmadır.

4-ARTUKLULAR (1102-1409)

- ✓ Elazığ (Harput), Diyarbakır, Mardin, Batman, Hasankeyf çevresinde kurulmuştur.
- ✓ Kurucusu **Artuk Bey**'dir.
- ✓ Sonradan Harput, Mardin ve Hasankeyf Artukluları olmak üzere 3 kola ayrılmıştır.

- ❖ Dünyanın en büyük taş kemerli köprüsü olan **Malabadi Köprüsü**, Mardin Ulu Cami, Harput Ulu Cami Artuklular'dan kalmadır

5-ÇAKA BEYLİĞİ (1081-1093)

- ✓ **Çaka Bey**, tarafından İzmir ve çevresinde kurulmuştur.
- ✓ Çaka Beyliği, Anadolu Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan tarafından ortadan kaldırılmıştır.

- ✓ Çaka Bey, **ilk Türk denizcisidir.**
- ✓ **Türk tarihinde ilk donanma Çaka Bey** tarafından kurulmuştur. Bu nedenle Çaka Bey tarihteki **ilk Türk amirali** olarak kabul edilmektedir.

Amiral: Deniz kuvvetlerinde en yüksek rütbeli deniz subaylarına verilen unvandır.

Anadolu Türk Beylikleri ile Türkiye Selçuklu Devletinin Anadolu'nun Türkleşmesine ve İslamlaşmasına yaptığı katkılar

- Bizanslılar, Haçlılar ve Gürcülerle mücadele ederek **Anadolu'nun Türk yurdu olmasına büyük katkı sağlamışlardır.**
- Türklerin düzenli ve güvenli bir şekilde Anadolu'ya yerleşmesini sağlamışlardır.
- Anadolu'da cami, medrese, türbe, kümbet, kervansaray, darüşşifa gibi mimari eserler yaparak **Anadolu'yu bayındır hale getirmişler ve Türk kültürünün yerleşmesini sağlamışlardır.**
- Ele geçirdikleri yerlere Türkçe adlar vererek Anadolu'ya Türkiye denmesini sağlamışlardır.
- **Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektaş-i Veli** gibi Türk-İslam düşünürleri toplumu eğiterek, Anadolu'nun Türkleşmesine ve İslamlaşmasına katkı sağlamışlardır.

Bazı mimari yapılar ve anlamları

Saray: Hükümdar, kral ve padişahların oturdukları ve ülkeyi yönettikleri yerdir.

Kale: Savunma amaçlı yapılarıdır.

Cami: Müslümanların ibadet yerlerine denir.

Kilise: Hıristiyanların ibadethanesidir.

Sinagog (Havra) : Yahudilerin ibadet ettiği tapınaklara denir

Manastır: Genellikle Hristiyanlıkta din görevlilerinin ve kendini dine adayan kimselerin bir arada yaşadığı dinî yapıdır.

Kümbet: Anıt mezarlara kümbet denir. Selçuklulara has mimari yapılarıdır.

Türbe: Önemli kişiler için yapılmış anıt mezar niteliğinde olan ve içinde mescit de bulunan yapıdır.

Medrese: Müslüman ülkelerde orta ve yüksek eğitimin yapıldığı eğitim kurumlarına medrese denir.

Külliyeye: Bir caminin çevresinde cami ile birlikte kurulmuş medrese, imaret (aşevi), sebil, kitaplık, hastane vb. yapıların bütünü.

Kervansaray (Han) : Kervanların ticaret yolları üzerindeki kurulan konak yeridir. Günümüzün dinlenme tesisleri ya da otellerine benzemektedir.

Darüşşifa: Eskiden hastanelere verilen addır.

Hisar: Bir şehrin veya önemli bir yerin korunması için taştan yapılmış, yüksek duvarlı ve kuleli, çevresinde hendekler bulunan küçük kalelere hisar denir.

Harabe: Yıkılmış veya yıkılmaya yüz tutmuş yapılara harabe denir.

İmarethane: Yoksullara ve yolculara ücretsiz yemek dağıtılan aşevi

TÜRKİYE (ANADOLU) SELÇUKLU DEVLETİ (1075-1308)

- ✓ **Kutalmışoğlu Süleyman Şah**, tarafından başkent **İznik** olmak üzere **1075** yılında kuruldu.
- ✓ **Kutalmışoğlu Süleyman Şah**, Güney Marmara kıyılarını, Kocaeli Yarımadası'nı ve İstanbul'un Anadolu yakasını ele geçirdi. Ardından Doğu ve Güney Anadolu'ya yönelerek Adana, Tarsus, Kozan, Maraş, Antep ve Antakya'yı aldı.
- ✓ Süleyman Şah 1086 yılında Suriye'de giriştiği bir savaşta hayatını kaybetti.
- ✓ **I. Kılıç Arslan** döneminde I. Haçlı Seferi nedeniyle başkent **İznik** Haçlıların eline geçti. Bu nedenle devletin başkenti **Konya**'ya taşındı.
- ✓ **I. Mesut**, II. Haçlı Seferi'ne başarıyla karşı koymuştur.
- ✓ **Sultan I. Mesut kendi adına bakır para bastıran ilk Anadolu Selçuklu Sultanıdır.**
- ✓ **II. Kılıç Arslan** döneminde ise Anadolu'nun Türk yurdu olduğunu kesinleştiren bir savaş yaşandı.

MİRYOKEFALON SAVAŞI (1176)

Nedenleri:

- II. Kılıç Arslan'ın Anadolu'da birliği sağlayarak güçlenmesi.
- Bizans'ın Türkleri Anadolu'dan çıkararak Anadolu'ya tamamen hakim olmak istemesi.
- ✓ Türkiye Selçukluları ile Bizans İmparatorluğu arasında yapılan Miryokefalon Savaşını Selçuklular kazanmıştır.

Önemi:

- **Türklerin Anadolu'dan atılmayacağı ve Anadolu'nun kesin bir Türk yurdu olduğu** anlaşılmıştır.
- Bizans'ın son saldırı savaşıdır. (Bu savaştan sonra Türkler artık taarruza, Bizans ise savunmaya geçti.)
- Haçlı seferleri ile Bizans'ın eline geçen Anadolu'daki siyasi üstünlük, tekrar Selçukluların eline geçmiştir.
- Bizanslılar ve Batılılar, Anadolu'ya bu savaştan itibaren **"Türkiye"** demeye başladılar.
- **II. Kılıç Arslan** daha hayatta iken ülkeyi 11 oğlu arasında paylaştırdı. Ölümünden sonra oğulları arasında taht kavgaları başlayınca devletin genişlemesi bir süre de olsa durmuştur. (Veraset sistemi- Devletin hanedan ailesinin ortak malı sayılması nedeniyle)

- Miryokefalon Savaşı'ndan sonra, Bizans tehdidinin ortadan kalkmasıyla Selçuklular daha rahat hareket etmeye başladılar. **Anadolu'daki Türk beyliklerini fethederek, Türkiye Selçuklu Devleti'ne kattılar.**
- Akdeniz (**Antalya**) ve Karadeniz'in (**Sinop, Samsun**) önemli **liman kentleri** ele geçirildi. Böylece Anadolu ticareti, bu limanlarla ülkeler arası bir ticarete dönüştü.
- Selçuklular ülkede huzur ve asayiş sağladılar. Halk zenginlik içinde yaşamaya başladı.

Alaeddin Keykubad Dönemi

- ✓ Türkiye Selçuklu Devleti Alaeddin Keykubad döneminde **en güçlü zamanını yaşadı.**
- ✓ Anadolu'da ticaret, sanat, bilim ve kültür merkezi olan büyük şehirler inşa edildi. Bu şehirleri kale, cami, konut, han, hamam, medrese ve türbe gibi mimari eserlerle donattılar.
- ✓ Harzemşahlar ile yapılan **Yassıçemen Savaşı** kazanıldı.(1230)
- ✓ **Alanya** (Kandelor Kalesi) alınarak devletin kışlık başkenti haline getirildi.
- ✓ Kırım'ın **Suğdak limanı** fethedildi.

- ❖ Türkiye Selçuklu Sultanlarının, Anadolu Türk Beyliklerini ele geçirmesi, Anadolu'da Türk siyasi birliğini sağlama amacına yöneliktir.

- Alaeddin Keykubad'ın ölümünden sonra başa geçen hükümdarlar ülkeyi iyi yönetemedi. Bu durum Moğolların Anadolu'ya gelmesine yol açtı.

Kösedağ Savaşı (1243)

Sebebi:

- Alaeddin Keykubad'ın ölümünden sonra ülke içinde karışıklıklar baş göstermesi ve Asya'nın büyük bölümünü ele geçiren Moğollar, Anadolu'yu ele geçirmek istemesi.
- **Selçuklu ve Moğol orduları Sivas'ın doğusunda Kösedağ Savaşı'nda karşılaştılar.** Selçuklu ordusu sayıca daha kalabalık olmasına rağmen Moğol ordusunun saldırısı karşısında dağıldı (1243).

Sonucu:

- Kösedağ Savaşı'ndan sonra Anadolu'da Moğol hâkimiyeti başladı. Türkiye Selçuklu Devleti yıkılma sürecine girdi.
- **Anadolu'da siyasi birlik bozuldu; beylikler yeniden kuruldu.**
- Moğollar, Anadolu'ya gönderdikleri vali ve komutanlarla ülkeyi yönetmeye başladılar.

- Son Selçuklu hükümdarı **II. Mesud'un ölümü ile Türkiye Selçuklu Devleti son buldu (1308).**
- Kısa sürede Bizans'a ait toprakları fetheden Türk beylikleri Marmara ve Ege Denizi'ne ulaştılar. Beylikler Anadolu'da düzen ve asayiş yeniden sağladılar. Bu beylikler: Karamanoğulları, Germiyanogulları, Karesioğulları, Candarogulları, Menteşeoğulları, Ramazanoğulları, Saruhanoğulları, Hamitoğulları, Dulkadiroğulları vb.

HAÇLI SEFERLERİ(1096-1270)

- Avrupalıların, Papa'nın önderliğinde birleşerek Hıristiyanlarca **kutsal sayılan Kudüs, Antakya gibi yerleri Müslümanlardan almak amacıyla** düzenledikleri seferlere "Haçlı Seferleri" denir.

- Bu seferlere katılanların elbiselerinin ve kalkanlarının üzerinde **Haç işareti** olduğu için bunlara Haçlı denilmiştir.

- 1096 – 1270 yılları arasında **sekiz sefer** düzenlemiştir. Bunlardan ilk dördü Anadolu üzerinden, diğerleri ise deniz yolu ile gerçekleştirilmiştir.

HAÇLI SEFERLERİ'NİN SEBEPLERİ

DİNİ SEBEPLER

1. Hıristiyanlarca kutsal sayılan Kudüs, Antakya ve İznik'in Müslümanlardan geri alınmak istenmesi.
2. Papa tarafından kurulan Kluni Tarikatı'nın çalışmaları.
3. Papanın, sefere katılanlara cennet vaat etmesi.
4. İslâmiyet'in batıya yayılmasını engelleyerek Hristiyanlığı tekrar doğuya yayma düşüncesi.

SİYASİ SEBEPLER

1. Bizans'ın, Türkler'e karşı Papadan yardım istemesi.
2. Orta Doğu'da Hıristiyan devletler kurma düşüncesi.
3. Şövalyelerin ve asillerin macera arayışları.
4. Kralların ve senyörlerin topraklarını genişletme düşüncesi.

EKONOMİK SEBEPLER

1. Avrupa'nın fakirliği karşısında İslâm dünyasının zenginliği.
2. Şövalyelerin ve asillerin zenginliklerini artırma düşüncesi.
3. Fakir Hıristiyan halkın bu seferlerle zengin olma düşüncesi.
4. Müslümanların kontrolündeki İpek ve Baharat yollarının kontrolünü ele geçirme düşüncesi.

- **I. Haçlı Seferi (1096 - 1099):** Haçlılar Bizans'ın yardımıyla Anadolu'ya geçerek İznik'i aldılar. I. Kılıçarslan, Haçlı ordusuna ağır kayıplar verdirdi. Haçlılar Anadolu'da ağır kayıplar vermelerine rağmen Kudüs, Antakya, Urfa ve Suriye'nin büyük bir kısmını ele geçirdiler.

I. Haçlı Seferi sonunda;

- ✓ İznik ve Batı Anadolu, Bizans'ın eline geçti.
- ✓ Türklerin batıya ilerleyişi bir süre için durduruldu.
- ✓ Bizans'ın ömrü uzadı. Bizans Anadolu'yu yeniden alma ümidine kapıldı.
- ✓ Haçlıların ele geçirdikleri **Kudüs, Antakya ve Suriye'de, Avrupa'da olduğu gibi kontluk ve derebeylik kurdular.**

- **II. Haçlı Seferi (1147 - 1149):** Musul Atabeyi İmadedin Zengi'nin **Urfa'yı geri alması** üzerine II. seferi başladı. II. Kılıçarslan, Haçlı ordusunu Konya önlerinde yenilgiye uğrattı. Haçlıların bir kısmı deniz yoluyla Kudüs'e ulaştıysa da önemli bir başarı elde edemediler.
- **III. Haçlı Seferi (1189-1192):** Bu sefer, Eyyubi Devleti hükümdarı **Selâhaddin Eyyubi'nin** Hittin Savaşı ile **Kudüs'ü Haçlılardan geri alması** üzerine başladı. Haçlılar Kudüs'ü alamadan geri döndüler.
- **IV. Haçlı Seferi (1202-1204):** Tahttan indirilen Bizans imparatorunun yardım istemesi üzerine İstanbul'a yapılan bir seferdir. Haçlılar **İstanbul'u alarak burada bir Latin Devleti kurdular.** İstanbul'dan Bizanslılar ise İznik ve Trabzon'da birer devlet kurdular.

Haçlı Seferleri'nin Sonuçları

Dinî sonuçları

- Kilise ve din adamlarına olan güven ilk defa sarsıldı.
- Kilise ve papalık ilk defa güç kaybetmeye başladı.
- Kilise düşüncesi ilk defa zayıflamaya başladı.

Siyasî sonuçları

- Bu seferlerde pek çok derebeyin ölmesi üzerine **derebeylik rejimi ilk kez gücünü kaybetmeye**, buna karşılık merkezî krallıklar ilk kez güçlenmeye başladı.
- Anadolu'daki **Türk ilerleyişi bir süre durdu.**
- İslâm dünyası Anadolu Selçukluları ve Eyyubiler etrafında toplandı.
- Bizans'ın ömrü uzadı.

Ekonomik, teknik ve kültürel sonuçları

- **Doğu-Batı arasındaki ticaret gelişti.**
- Cenova, Marsilya gibi **Akdeniz kıyılarındaki limanların önemleri arttı.**
- Anadolu, Suriye ve Filistin toprakları zarar gördü.
- Avrupalılar İslâm medeniyetini yakından tanıdılar.
- **Barut, pusula, kâğıt, matbaa gibi teknik buluşlar Avrupa'ya taşındı.** Bunlar Avrupa medeniyetinin gelişmesini sağladı.
- Ticaret sonucunda Avrupa'da hayat standartları yükseldi. Ticaretle uğraşan ve burjuva olarak adlandırılan toplum kesimi güçlendi.

ANADOLU SELÇUKLULARI ve BEYLİKLER DÖNEMİNDE KÜLTÜR VE MEDENİYET

- ✓ Anadolu Selçuklularında devletin başında **Sultan** adı verilen hükümdarlar bulunurdu.
- ✓ Şehzadelerin yetişmesine önem verilirdi. Şehzadelere **Melik** adı verilirdi.
- ✓ Meliklerin en iyi şekilde yetişmesi için **Atabey** adı verilen tecrübeli devlet adamları görevlendirilirdi.
- ✓ Devlet işleri **Divan** adı verilen kurulda görüşülürdü. Divana hükümdar veya vezir başkanlık ederdi.
- ✓ Ülke yönetim bakımından eyaletlere ayrılırdı. Eyaletlere yönetici olarak **Melik** (Şehzade) veya vali atanırdı. Eyaletlerde askerlik işlerine **Subaşılar**, adalet işlerine de **Kadılar** bakardı.
- ✓ Sınırlarda yarı bağımsız uç beyleri vardı.
- ✓ Halk **şehirli, köylü ve göçebe** olmak üzere üçe ayrılırdı. Göçebeler hayvancılık, köylüler tarım, şehirlerde yaşayanlar ise ticaret ve zanaat ile uğraşırlardı.
- ✓ Şehirlerde yaşayan esnaf ve sanatkârlar bir araya gelerek dini ve ekonomik bir kuruluş olan **Ahilik teşkilatını** oluşturmuşlardır. Her meslek grubu bir **loncaya** sahipti. Loncalar, büyük bir mesleki dayanışma gösterirlerdi.
- ✓ Anadolu Selçuklularında ticaret önemli bir geçim kaynağı idi.
- ✓ Ticareti geliştirmek için han ve **kervansaraylar** yapmışlar, yabancı tüccarlara gümrük vergisinde indirim yapmışlar, eşkiya ve korsanların baskınlarından zarar gören tüccarların zararlarının karşılanması gibi tedbirler almışlardır.
- ✓ Hastaların tedavisi için **darüşşifalar**(hastaneler), yoksul ve kimsesizlerin ihtiyacını karşılamak için **imarethaneler** (aşevleri) açmışlardır.

- ✓ Anadolu Selçuklu Devleti'nde resmi dil ve edebiyat dili **Farsça** idi. Halk ve beylikler **Türkçe** konuşmuşlardır.
- ✓ Eğitimin temel kurumları **medreselerdir**. Anadolu'da ilk medrese Niksar'da Danişmentliler tarafından açılmıştır.

✓ Bu dönemde, **Mevlana Celeleddin-i Rumi, Hacibektaş-ı Veli, Yunus Emre ve Ahi Evran** gibi birçok düşünür yetişmiştir.

- ✓ Anadolu Selçukluları ve beylikler bilimin gelişmesi için çaba göstermişlerdir.
- ✓ Türkler Anadolu'nun imarı için Anadolu'yu eserlerle donatmışlardır. Ticaret yolları üzerine hanlar ve kervansaraylar, şehirlere cami, medrese, kümbet, türbe, han, hamam, darüşşifa ve aşevleri gibi birçok eserler yapmışlardır.
- ✓ Konya'daki **Alaaddin Cami, Sırçalı Medrese, Sultan Hanı, İnce Minare, Karatay Medresesi**, Kayseri'deki **Çifte Kümbet, Döner Kümbet, Ulu Cami** ve **Darüşşifa**, Aksaray'da **Sultan Hanı**, Sivas'ta **Gök Medrese**, Erzurum'da **Çifte Minare**.

BEYLİKTE DEVLETE: OSMANLI'NIN KURULUŞU KAYILAR SÖĞÜT'TE

- Osmanlı Devleti'ni kuranlar Oğuzların **Bozok** kolunun **Kayı** boyuna mensuptur.

- Türk boylarından olan Kayılar, Malazgirt Zaferi'nden sonra birçok Türk boyu ile beraber Anadolu'ya gelmişlerdi. Başlarından boy beyi olarak Ertuğrul Gazi vardı.
- Türkiye Selçuklu Devleti hükümdarı Alaaddin Keykubad, Kayılar'ı Bizans sınırında bulunan **Söğüt ve Domaniç**'e yerleştirdi. Kayıları Selçuklu sınırını Bizans'a karşı korumak ve bu devlete karşı fetih ve gaza yapmakla görevlendirdi. (**Uç beyliği**)
- Bizans güçlü bir devlet olma özelliğini çoktan kaybetmişti. Siyasi birliğini yitirmiş, taht kavgalarıyla çalkalanıyordu. Bizans İmparatorluğu'nun şehir ve kasabaları her biri kendi başına buyruk **teknur** denilen yöneticilerin elindeydi.
- Kayıların temel geçim kaynağı hayvancılık olup sürüleriyle yazın Domaniç yaylasına kışın ise Söğüt'e göç ediyorlardı. Ertuğrul Gazi'den sonra beyliğin başına Osman Bey geçti.

Osmanlı Devleti'nin Kısa Sürede Büyümesinin Nedenleri

- Osmanlı Devleti kurulduğu sırada Anadolu ve Balkanlarda güçlü bir devletin olmaması
- Osmanlıların ele geçirdikleri yerlerde adil ve hoşgörülü bir yönetim kurmaları.
- Osman Bey'in, Ahi Şeyhi Edebâli'nin kızıyla evlenerek Ahilerin desteğini alması.
- Anadolu'da siyasi birliğin olmayışı
- Anadolu Türk beylikleri ile iyi geçinilmesi
- Bizans'ın zayıf ve iç karışıklıklar içinde olması.
- Balkanlar'da siyasi birliğin ve güçlü bir devletin olmaması
- İskân politikasının uygulanması
- Güçlü bir merkezi otoritenin kurulması
- Gaza ve cihât düşüncesi
- Coğrafi konumu (Bizans sınırında kurulmuş olması)
- Devletin merkezi otoritesinin güçlü tutulması ve Eski Türk devletlerinde olduğu gibi ülkenin kardeşler arsında paylaşılması

- **Gaza**, İslam dinini korumak veya yaymak amacıyla Müslüman olmayanlara karşı (gayrimüslim) yapılan kutsal savaşa denir. Katılanlara gazi denir. Bu savaşta ele geçirilen mallara **ganimet** denir.

OSMANLI DEVLETİ DÖNEMLERİ

- 1-Kuruluş Dönemi (1299-1453)
- 2-Yükselme Dönemi (1453-1579)
- 3-Duraklama Dönemi (1579-1699)
- 4-Gerileme Dönemi (1699-1792)
- 5-Dağılıma Dönemi (1792-1922)

KURULUŞ DÖNEMİ PADİŞAHLARI (1299-1453)

- Osman Gazi (1299-1326)
  - Orhan Bey (1326-1362)
  - I. Murat (Hüdavendigar) (1362-1389)
  - I. Beyazıt (Yıldırım) (1389-1402)
  - I. Mehmet (Çelebi) (1413-1421)
  - II. Murat (1421-1451)
- Osman Bey bağımsızlığını ilan ettikten sonra Bizans üzerindeki baskısını daha arttırdı.
- **1302** yılında büyük bir Bizans ordusu ile Osmanlılar arasında **Koyunhisar (Bafeon) Savaşı** yapıldı.
- **Osmanlı ile Bizans arasındaki ilk büyük savaştır.**
- Osman Bey, Koyunhisar Savaşını kazanınca, Moğol baskısından kaçarak Batı Anadolu'ya doğru göç eden Türkmenler de Osman Bey'in etrafında toplandı.

- ✓ Osman Bey'den sonra yerine oğlu Orhan Bey geçti. Orhan Bey, ilk iş olarak **Bursa**'yı fethetti ve burayı başkent yaptı.

- ✓ Orhan Bey, Bizans imparatorluğu ile 1329 yılında yaptığı **Maltepe Savaşı**'nı kazandı. 1331'de İznik'i, 1337'de de İzmit'i alarak Kocaeli Yarımadası'nın fethini tamamladı.

Anadolu'dan Rumeli'ye Geçiş

- ✓ Osmanlılar Rumeli'ye öncelikle Bizans İmparatoru Kantakuzen'e yardım amacıyla geçti. Bizans İmparatoru Sırp Krallığına karşı, o dönemde kızıyla evli olan Orhan Gazi'den yardım istedi. Orhan Gazi de oğlu Süleyman Paşa idaresindeki bir kuvveti imparatorun yardımına gönderdi.
- ✓ İmparator bu yardım karşılığında Gelibolu Yarımadasındaki **Çimpe** kalesini Osmanlılara verdi. **Çimpe Kalesi, Osmanlıların Rumeli fetihleri için önemli bir üs hâline geldi.**
- ✓ Osmanlıların Rumeli'yi fethetmelerinde denizci bir beylik olan **Karesioğulları Beyliği**'nin alınması da etkili oldu.

- **I. Murat** ilk olarak Balkanlara açılan kapı konumundaki **Edirne**'yi fethetti ve burayı devletin yeni **başkenti** yaptı.
- Edirne'yi askeri bir üs olarak kullanan I. Murat, Filibe ve Gümölcine'yi alarak buralara Anadolu'dan getirdiği Türkleri yerleştirdi.
- Osmanlıların Balkanlarda hızlı bir şekilde ilerleyerek fetihlerini artırmaları sonucunda Türkleri tek başına atamayacakları anlayan Avrupalı Hıristiyan güçler birleşerek Osmanlı devletine karşı sefer düzenleyip Türkleri Balkanlardan atmak istediler.
- 1364 yılında yapılan **Sırp-sındığı Savaşı**, Osmanlılarla-Haçlılar arasında yapılan ilk savaştır.

- I. Kosova Savaşında Osmanlılar ilk kez top kullanmış, bu savaşın sonun I. Murat şehit düşmüştür.

- 1448 1389 yılında Osmanlı Devleti ile Haçlılar arasında yapılan I. Kosova Savaşını Osmanlılar kazandı.
- **II. Kosova Savaşı** ise **Balkanları Türk yurdu haline getiren savaştır.** Uzun yıllar devam edecek Türk hakimiyeti neticesinde Türk kültürü Avrupa'da yayılmıştır.

İSKÂN (YERLEŞTİRME) POLİTİKASI

- ✓ **İskân**, insanların bir bölgede yaşamak için yerleşmesi anlamına gelmektedir.
- ✓ Osmanlı Devleti, Balkanlarda fethettiği toprakları Türkleştirmek ve İslamlaştırmak için iskan politikası uygulamış, Anadolu'daki **göçebe Türkmenleri yeni fethettiği bölgelere yerleştirmiştir.**
- ✓ İskan edilerek Balkanlara yerleştirilen Türklerin; **ihtiyaçları devlet tarafından karşılanır, verimli tarım toprakları verilir ve belli bir süre vergi alınmazdı.** Böylece iskan faaliyeti Türkler arasında teşvik edilmeye çalışılmıştır. Buna karşılık göçmenlerin yerleştirildikleri yerlerden izinsiz olarak ayrılmasına da müsaade etmiyordu.
- ✓ Ayrıca iskan politikasıyla birbirine ve devlete düşman olan toplulukların, düzeni bozmaya yönelik hareket edenlerin sürgün edilmesi sağlanarak devletin otoritesi güçlendirilmeye çalışılmıştır.

İskân politikası sayesinde;

- Balkanların Türkleşmesi ve İslamlaşması sağlanarak buralarda uzun yıllar **kalıcı egemenlik** kuruldu.
- Boş ve verimsiz araziler tarıma açılarak **üretim ve vergi gelirleri artmıştır.**
- Anadolu'da konargöçer yaşayarak devletin vergi almakta zorlandığı ve güvenlik sorunu çıkardığı göçebe Türkmenlerin bazıları Balkanlara yerleştirildi.
- **Balkanlarda Türk-İslam kültürü yayıldı.**
- Müslüman-Türk nüfusu Balkanlarda artırılarak devlete isyan hareketlerinin önüne kısmen de olsa geçildi.

Diğer yandan;

- ❖ **Osman Bey döneminde** ilk Osmanlı parasını bastırıldı. Bu durum ekonomik bağımsızlığın göstergesidir

Orhan Bey Dönemi'nde

- ✓ **Yaya ve müselleme** adıyla **ilk düzenli ordu** kuruldu.
- ✓ Ele geçirilen yerlere **kadı ve subaşlılar** atandı.
- ✓ İlk kez **divan teşkilatı** kuruldu.
- ✓ İlk kez vezir atandı.
- ✓ İznik'te **ilk medrese** açıldı.
- ✓ Karamürsel'de ilk kez tersane kuruldu.

- **Murat Döneminde**
- ✓ İlk kez **Yeniçeri Ocağı, Topçu Ocağı** kuruldu.
- ✓ İlk kez **Pençik Sistemi** uygulandı.
- ✓ Rumeli Beylerbeyliği kuruldu.
- ✓ İlk kez **Tımar Sistemi** uygulandı ve Tımarlı Sipahiler oluşturuldu.
- ✓ İlk kez **Kazaskerlik ve Defterdarlık** makamı kuruldu.
- ✓ İlk kez Vezir-i azam atandı.
- ✓ Ülkenin hanedanın ortak malı anlayışı, "**Ülke hükümdar ve oğullarının ortak malıdır.**" şeklinde değiştirildi. Böylece **merkezi otorite güçlendirildi.**

- **Yıldırım Bayezid döneminde;**
- İstanbul kuşatıldı.
- Anadolu Hisarı yapıldı.
- Halife tarafından Yıldırım Bayezid'a "**Sultan-ı İklım-i Rum**" unvanı verildi.
- Osmanlı Devleti ile Timur Devleti arasında Ankara Savaşı(1402) yapıldı. Osmanlılar savaşı kaybetti.

Ankara Savaşının Sonuçları

- **Osmanlı Devleti dağılma tehlikesi geçirdi.**
- İstanbul'un alınması gecikti.
- Türkler'in Avrupa'daki ilerleyişi durdu.
- **Anadolu'da siyasi birlik bozuldu, beylikler tekrar kuruldu.**
- Taht kavgaları yaşandı ve **Fetret Devri** başladı.

FETRET DEVRİ (1402 - 1413)

- ✓ Ankara Savaşı'ndan sonra Yıldırım Bayezid'in oğulları (Süleyman, Mehmet, Musa, İsa) arasında taht mücadeleleri başladı.

- ✓ **1402'den 1413'e kadar devam eden Osmanlı Devletinin karışıklık içinde kalmasına neden olan bu döneme Fetret (Bunalım) Devri denir.**
- ✓ Kardeşler arasındaki taht mücadelesine son veren **Çelebi Mehmet**, devleti yıkılmaktan kurtarmıştır. Bu nedenle **devletin ikinci kurucusu sayılır.**

- ✓ I. Mehmet döneminde **İlk deniz savaşı** Venediklilerle yapılmış ancak kaybedilmiştir.

➤ II. Murat döneminde;

- Macarlarla Edirne - Segedin Antlaşması yapıldı (1444)
- **Haçlılarla yapılan II. Kosova Savaşı'ndan sonra Türkler Balkanlara kesin olarak yerleşti.**
- Türkler, Avrupa karşısında savunmadan taarruza; Avrupalılar ise taarruzdan savunmaya geçti.
- Avrupalıların Türkleri Balkanlar'dan atma ümidi sona erdi.

Anadolu Türk Siyasi Birliğini Sağlama Çalışmaları

- ❖ Osmanlı Devleti ilk yıllarda Anadolu beylikleri ile savaşmak yerine güçsüz Bizans devleti üzerine yürüyerek sınırlarını genişletmeye çalışmıştır. Belli bir siyasi ve askeri güce ulaştıktan sonra yönünü Anadolu Türk beylikleri üzerine çevirmiştir.
- ❖ **Anadolu Türk siyasi birliğini** sağlamak için atılan ilk adım; denizcilik alanında çalışmalar yapan **Karesioğulları** beyliğinin Orhan Bey tarafından ele geçirilmesidir. Osmanlılar bu sayede hem donanma sahibi olmuşlar hem de sınırlarını genişletmişlerdir.
- ❖ **Yıldırım Beyazıt;** Anadolu beylikleri üzerine yürüyerek Saruhan, Aydın, Menteşe, Candar, Karaman ve Germiyanogulları beyliklerini Osmanlıya bağladı. 1390 yılında Kütahya merkez olmak üzere Anadolu Beylerbeyliğini kurdu. Ayrıca Kadı Burhaneddin Beyliğine son vererek, **Anadolu Türk Birliğini ilk kez büyük ölçüde sağlayan padişah oldu.**

- Sınırların genişlemesi ile birlikte ülke içinde farklı milletler yaşamaya başladı.

Şehirli ve köylülerden oluşan ve halkın büyük bölümünü meydana getiren kesime "**Reaya**" denilirdi.

- Yönetici, asker, din adamları ve ilim adamları ise "**askeri**" denilen kesimi oluşturuyordu.

- Köylüler tarım ve hayvancılıkla, konargöçer yaşayan halk da yaylak ve kışlaklarda hayvancılık yapıyordu.
- Şehirlerde yaşayanlar imalat işleri ve ticaretle geçimlerini sağlıyorlardı.

- ❖ Osman Bey Döneminde gaza ve fetihler eli silah tutan kimselerle gerçekleştiriliyordu.

- ❖ **Orhan Bey** sınırların genişlemesiyle Türk gençlerinden sürekli savaşa hazır bir ordu oluşturdu. Bu orduda atsız askere "**yaya**", atlı askere "**müsellem**" adı verildi.

- ❖ Rumeli'de fetihlerin genişlemesiyle "yaya ve "müsellem"ler ihtiyacı karşılayamaz oldu. Bunun üzerine Hristiyan ailelerin erkek çocukları asker olarak yetiştirilmek amacıyla toplanmaya başladı. "**Devşirme sistemi**" ile yetiştirilen askerlerle "**Kapıkulu**" ordusu meydana getirildi.

OSMANLI DEVLETİ'NDE ORDU TEŞKİLATI

- Osmanlı Devleti'nde ordu, Kara Kuvvetleri ve Deniz Kuvvetleri (donanma) olmak üzere iki bölümden oluşuyordu.

KARA KUVVETLERİ: Kara Kuvvetleri de

A- Kapıkulu Askerleri,

B- Eyalet Askerleri,

C-Yardımcı Kuvvetler olmak üzere üç bölüme ayrılmıştı.

A-KAPIKULU ASKERLERİ

- **Kapıkulu Askerleri:** Padişaha bağlı, başkentte oturan, sürekli ve üç ayda bir maaş (ulufe) alan askerlerdir. Kapıkulu Piyadeleri ve Kapıkulu Süvarileri olarak iki kısma ayrılırdı.

KAPIKULU PİYADELERİ

1- Acemi Ocağı: Devşirme Sistemine göre alınan çocukların eğitildiği ilk ocaktır. Yetenekliler Enderun Mektebine gönderilirken diğerleri Kapıkulu Ocaklarına gönderilirdi.

2- Yeniçeri Ocağı: I. Murat zamanında kurulmuştur. Yeniçeriler savaş zamanında padişahın yanında yer alırlardı. Barış zamanında İstanbul'un güvenliğini sağlardı.

3-Cebeci Ocağı: Yeniçerilerin silahlarını yapan, tamir eden ve saklayan ocaktı.

4-Topçu Ocağı: Orduya ait topların yapımı, bakımı ve savaşlarda kullanılması ile görevli ocaktı.

5-Top Arabacıları Ocağı: Topların sefer sırasında taşınmasıyla görevli idi.

6-Lağımçı Ocağı: Kale kuşatmalarında tünel kazarak surların altına patlayıcılar koyan ve patlatan ocaktır.

7-Humbaracı Ocağı: Dinamit, bomba, havan topu yapan ve kullanan ocaktır.

KAPIKULU SÜVARİLERİ

1-Sipah-Silahtar: Savaşta padişahın yanında durup padişahı ve çadırı korurlardı.

2-Sağ garipler-Sol garipler: Savaşta ordunun ağırlıklarını ve hazineyi korurlardı.

3-Sağ ulufeciler-Sol ulufeciler: Savaşta saltanat sancaklarını korurlardı.

B-EYALET ASKERLERİ

Eyalet askerleri;

Tımarlı Sipahiler, Akıncılar ve Azaplar gibi bölümlere ayrılmıştır.

1-Tımarlı Sipahiler: Dirlik arazi sahipleri (has, zeamet ve tımar) tarafından yetiştirilen atlı askerlerdir. Osmanlı ordusunun asil gücünü oluştururlardı.

2-Akıncılar: Sınırlardaki eyaletlerde bulunurlar, düşman ülkelerine akınlar yaparak askeri hedefler ve düşman kuvvetleri hakkında bilgi toplarlardı.

3-Azaplar: Orduya sefer sırasında yol açarlar ve köprü kurarlardı.

C-YARDIMCI KUVVETLER

- Bir savaş zamanında bağlı beylik ve devletlerin (Kırım-Eflak-Boğdan) askerleri de Osmanlı ordusuna yardım ederlerdi. Bunlar içinde en önemlisi Kırım kuvvetleriydi.

DENİZ KUVVETLERİ (DONANMA)

- **Osmanlılarda ilk denizcilik faaliyetleri Karesi Beyliğinin alınmasıyla başladı.** Bu donanma ile Osmanlılar Rumeli'ye geçme imkanı elde ettiler.
- I. Bayezit zamanında Gelibolu'da bir tersane kuruldu. İlk ciddi deniz savaşı I. Mehmet zamanında Venedik'le yapıldı.
- Osmanlı donanması Kanuni döneminde Ege ve Akdeniz'in en önemli gücü haline gelmiştir.

- Osmanlıda donanma komutanına **Kaptan-ı Derya**, gemi komutanlarına **Reis** ve deniz askerlerine de **Levent** denirdi.

- Donanmada Karamürsel, Kalite, Kadırga ve Mavna adı verilen küçük gemiler yanında Fırkateyn ve Kalyon denilen büyük gemiler de bulunurdu.
- **Barbaros Hayrettin Pasa**, Turgut Reis, Salih Reis, Pirî Reis, Murat Reis, Seydi Ali Reis, Kılıç Ali Reis meşhur Türk denizcileridir.

OSMANLI DEVLET TEŞKİLATI

Osmanlı Devleti'nde devlet yönetimi, Merkezi Yönetim ve Taşra Yönetimi olarak ikiye ayrılırdı.

A. MERKEZİ YÖNETİM

- ✓ Osmanlı Devleti **merkeziyetçi** ve mutlak otoriteye dayalı bir yönetim anlayışı ile yönetiliyordu.
- ✓ Devletin başında **Padişah** adı verilen bir hükümdar bulunurdu.
- ✓ Padişahlar, **Bey, Gazi, Hünkar, Hüdavendigâr ve Sultan** gibi unvanlar kullanırlardı.
- ✓ Padişah erkek çocuklarına **şehzade** denirdi.

- Şehzadeler, yetişmeleri için sancaklara vali olarak gönderilirdi. Buna "**Sancağa Çıkma**" denilirdi. Devlet yönetiminde tecrübe kazanmaları için yanlarına "**Lala**" adı verilen tecrübeli devlet adamları verilirdi.

- ✓ I. Ahmet 1603 yılında Sancağa Çıkma usulünü kaldırarak "**Kafes Usulü**"nü getirdi. Bu tarihten itibaren şehzadeler sarayda yetiştirilmeye başlandı. Bu durum şehzadelerin devlet tecrübesinden yoksun yetişmelerine neden olmuştur.

- ✓ **I. Ahmet** devrine kadar Osmanlı Devleti'nde padişah öldüğü zaman yerine kimin geçeceği belirlenmemişti. Her şehzadenin padişah olma hakkı bulunduğundan bu durum şehzadeler arasında taht kavgalarının çıkmasına neden olmuştur.

- ✓ I. Ahmet döneminde **Ekber ve Erşed Kuralı** çıkarılarak Osmanlı ailesinin en büyük ve en akıllı olanının tahta geçmesi kuralını getirdi. Böylece **taht kavgaları ve kardeş katli önledi.**

- **Divan-ı Hümayun:** Osmanlı Devleti'nde, devlet işlerinin görüşülerek karara bağlandığı en yüksek kurula Divan-ı Hümayun denilirdi.

- Divan teşkilatı Orhan Bey zamanında kurulmuştur. **II. Mahmut** döneminde Divan kaldırılarak yerine **Bakanlar Kurulu** kurulmuştur.

- Divanda alınan kararlarda son söz padişaha ait olduğu için, divan bir **danışma meclisi** niteliğindedir. Divan, hem yönetim kurumudur, hem de en yüksek mahkemedir.

Divan üyeleri ve görevleri

- ✓ **Padişah:** Padişahlar Fatih'e kadar (1475) divanın başkanı idiler. Fatih'ten sonra padişahlar divan toplantılarına katılmadılar.
- ✓ **Vezir-i Azam (Sadrazam):** Padişahın mutlak vekili olup günümüzdeki Başbakan'ın konumundadır. Padişah mührünü taşıyor, padişah adına tayin ve terfiler yapar ve devlet işlerini yürütürdü. Sadrazamlar padişah yerine sefere çıktıkları zaman orduya komuta ederlerdi.
- ✓ **Vezirler:** Günümüzde Devlet Bakanları konumunda olan vezirler daha çok askeri ve siyasi işlerden sorumlu idiler. Tecrübeli birer devlet adamı olup vezir-i azamın yardımcısı idiler. Osmanlı Devleti büyüdükçe sayıları artmıştır.
- ✓ **Kazaskerler:** Anadolu ve Rumeli Kazaskeri olmak üzere sayıları ikidir. Adalet, eğitim, kültür ve diyanet işlerine bakarlardı. Divandaki büyük davalara bakan kazaskerler ayrıca kadı ve müderrislerin (profesör) tayin ve terfilerine bakarlardı. Günümüzdeki hem Milli Eğitim hem Adalet Bakanı konumundaydılar.
- ✓ **Defterdarlar:** Günümüzdeki Maliye Bakanı'nın konumunda olup, devletin bütün mali işlerinden sorumludur. Anadolu ve Rumeli defterdarları olmak üzere sayıları ikidir.

- ✓ **Nişancı:** Protokol, yazı ve tapu işlerinde sorumlu idi. Padişah adına yazılan ferman, berat ve diğer belgelere padişahın tuğrasını (imzasını) çekerdi. Osmanlı kanunlarını çok iyi bilen nişancılar gerektiği zaman Divana bilgi verirdi.
- ✓ **Reis'ül-küttap:** Günümüzün Dışişleri Bakanlarıdır.
- ✓ **Şeyhülislam:** Divanda alınan kararların İslam dinine uygun olup olmadığına bakardı.
- ✓ **Kaptan-ı Derya:** Donanmanın en büyük komutanıdır. Gerekteğinde divana çağrılırdı.

B. TAŞRA YÖNETİMİ

- Osmanlı Devleti'nde, ülke eyaletlere, eyaletler sancaklara, sancaklar kazalara ve kazalar da köylere ayrılmıştır. Eyaletler idari bakımdan kendi içinde üçe ayrılıyordu.

1. Merkeze Bağlı Eyaletler: Anadolu ve Rumeli Beylerbeyliği olmak üzere ikiye ayrılıyordu. Başında Beylerbeyi bulunurdu. Bu eyaletlerin halkı daha çok Müslüman Türklerden oluşuyordu.

2. Özel Yönetimi Olan Eyaletler: Trablusgarp, Cezayir, Tunus, Mısır, Basra, Bağdat, gibi eyaletlerdir. Bu eyaletlerden yıllık belirli bir vergi alınmaktadır. Dirlik Sistemi uygulanmamaktadır. Bu eyaletlerin vergi gelirleri açık artırma yoluyla Mültezim adı verilen şahıslar tarafından toplanırdı (iltizam usûlü).

3. İmtiyazlı Eyaletler (Bağlı Beylikler): İç işlerinde serbest, dış işlerinde Osmanlı Devleti'ne bağlı Eflak, Boğdan, Kırım ve Erdel gibi eyaletlerdir. Bu eyaletler Osmanlı Devleti'ne vergi öderler, gerektiğinde orduya asker gönderirlerdi.

OSMANLI DEVLETİ YENİ BAŞKENTİNDE

II. MEHMET (FATİH SULTAN MEHMET) DÖNEMİ (1451-1481)

A. İSTANBUL'UN FETHİ (1453)

1. Fethin Nedenleri

- Bizans'ın Osmanlı şehzadelerini devlete karşı kışkırtması.
- Bizans'ın Avrupa devletlerini Osmanlılar'a karşı kışkırtması ve Haçlı Seferlerini teşvik etmesi.
- Bizans'ın Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü bozması ve Osmanlı Devleti için sürekli tehdit oluşturması.
- İstanbul'un coğrafi konumu ve önemli ticaret yolları üzerinde bulunması
- Peygamber efendimizin (S.A.V) İstanbul'un fethi ile ilgili hadisinin II. Mehmet'i fethin için teşvik etmesi.

2. Fetih için yapılan hazırlıklar

- Anadolu Hisarı'nın karşısına **Rumeli Hisarı** yaptırıldı.
- **Dönemin en büyük topları** (Şahi) döktürüldü. Havan topları icad edildi.
- Surlara yaklaşmak için **tekerlekli kuleler** yapıldı.
- İstanbul'u denizden kuşatmak için **400 parçalık donanma** hazırlandı.
- Avrupa'dan, karadan gelecek yardımları engellemek için Balkanlarda bir ordu hazır tutuldu.

Bizans'ın Aldığı Tedbirler

- Surlar tamir edilerek asker yerleştirildi.
- Haliç'in girişi eski gemiler ve kalın zincirlerle kapatıldı.
- Avrupalı devletlerden yardım istendi.
- Rum ateşi (grejuva) denilen silahların sayısı artırıldı.

İstanbul'un Fethi

- II. Mehmet gerekli hazırlıkları tamamlayarak şehri karadan ve denizden 6 Nisan 1453'te kuşattı. 72 parçalık bir donanma kızaklardan kaydırılarak Haliç'e indirildi. 53 gün süren kuşatmadan sonra **29 Mayıs 1453 tarihinde İstanbul fethedildi.**

İstanbul'un Fethinin Türk Tarihi Açısından Sonuçları

1. Osmanlı Devleti imparatorluk hâline geldi ve İstanbul devletin **başkenti** oldu.
2. Osmanlı Devleti **toprak bütünlüğüne** kavuştu.
3. İstanbul Boğazı, **Karadeniz Ticaret Yolu** Osmanlı Devleti'nin denetimine geçti.
4. II. Mehmet'e "**Fatih**" unvanı verildi.
5. Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi sona erdi, **Yükselme Dönemi** başladı.

İstanbul'un Fethinin Dünya Tarihi Açısından Sonuçları

1. Doğu Roma (**Bizans**) Devleti yıkıldı.
2. Orta Çağ sona erdi, **Yeni Çağ** başladı.
3. Karadeniz ticaret yolunun Osmanlı Devleti'nin eline geçmesi üzerine Batı Avrupa kıyısındaki devletlerin açık denizlere çıkarak yeni yollar aramaları **Coğrafi Keşiflerin** başlamasında etkili oldu.
4. İstanbul'un fethinden sonra buradan ayrılan bilim adamları İtalya'ya yerleşerek Avrupa'da **Rönesans**'ın başlamasında etkili oldular.
5. İstanbul'un fethiyle kale ve surların top gülleleriyle yıkılabileceği anlaşıldı. Bu gelişme, Avrupa'da **feodalite (derebeylik) rejiminin yıkılmasında** ve mutlak krallıkların güçlenmesinde etkili oldu.

- İstanbul'un fethinden sonra **Ortodoks Patrikhanesi** Osmanlı Devleti'nin koruyuculuğu altına alınarak varlığını devam ettirmesi sağlandı.
- Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u fethettikten sonra **Ortodoks Kilisesi'nin İstanbul'da kalmasına izin vermiştir.** Böylece;
  - ✓ Ortodoksları kendi yanına çekerek Avrupa Hıristiyan birliğini parçalamayı,
  - ✓ Balkanlardaki fetihlerde Ortodoksların desteğini kazanmayı,
  - ✓ Ortodoksları kontrol altında tutmayı amaçlamıştır.

SINIRLAR GENİŞLİYOR

Balkanlardaki Gelişmeler

- İstanbul'un fethinden sonra Fatih, Hristiyan dünyasının birleşmesini engellemek ve Balkanlardaki Osmanlı egemenliğini kalıcı hâle getirmek için fetih hareketlerine başladı.
- **Sırbistan, Mora Yarımadası, Eflâk, Boğdan, Bosna, Hersek ve Arnavutluk** fethedildi.

Anadolu'daki Gelişmeler

- İstanbul'un fethinden sonra Fatih, Karadeniz kıyılarını denetim altına almak, **Karadeniz ticaret yolu** üzerindeki Osmanlı egemenliğini güçlendirmek ve **Anadolu Türk birliğini sağlamak** için Anadolu'da fetihlere yöneldi.
- 1459'da Batı Karadeniz'de önemli bir ticaret merkezi olan **Amasra** Cenevizlilerden alındı.
- 1460'ta Candaroğullarından **Sinop** alınarak bu beylik Osmanlı topraklarına katıldı.
- 1461'de **Trabzon** fethedilerek Trabzon Rum İmparatorluğu'na son verildi.
- 1466'da Karamanoğulları'ndan Konya ve Karaman alındı.

- ❖ Fatih'in Mora ve Trabzon'u alması **Bizans'ı yeniden canlandırma** umutlarını sona erdirmiştir.

- Osmanlı Devleti ile Akkoyunlu Devleti arasında **Otlukbeli Savaşı** (1473) yapıldı.
- Böylece Doğu Anadolu'nun güvenliği sağlandı ve Osmanlı Devleti'nin sınırları Fırat Nehri'ne kadar genişledi.
- Anadolu'da Türk siyasi birliğini sağlama yolunda önemli bir adım atıldı.

II. Bayezid Dönemi (1481 -1512)

- ✓ Bu dönem Cem Olayı, Safevi tehlikesi, çocukları arasındaki mücadeleler ve II. Bayezid'in savaştan hoşlanmayan kişiliği nedeniyle fetihler açısından biraz sönük geçmiştir.

Cem Sultan Olayı;

- ✓ Osmanlı Devleti'nde **fetih hareketlerinin yavaşlamasına** neden oldu.
- ✓ İspanya'da zor durumda kalan Müslümanlara gerekli yardım yapılamadı.
- ✓ Anadolu'da yayılan İran tehlikesine gereken karşılık verilemedi.
- ✓ Cem Sultan'ın Rodos şövalyeleri ve Papaya sığınması, **Cem Sultan Olayının bir dış sorun hâline gelmesine neden olmuştur.**

OSMANLI DENİZ İMPARATORLUĞU

- **ORHAN GAZİ:** Osmanlıların denizcilik deneyimleri olmamasına rağmen küçük gemilerden oluşan bir donanma kurarak Marmara Denizi'ne açıldılar. Bu dönemde Osmanlılar sınırlarına kattığı **Karesi Beyliği donanmasından faydalandılar.**
- **YILDIRIM BEYAZID** döneminde **Gelibolu'da tersane kuruldu** ve Gelibolu donanmanın üssü oldu.
- **FATİH SULTAN MEHMET:** Karadeniz kıyılarında güvenliğin sağlanması ve Karadeniz ticaret yolları üzerinde güvenliğin kurulmasını istiyordu. Bu amaçla;
  - 1459'da Cenevizlilerden **Amasra'yı** aldı.
  - 1460'ta Candaroğullarından **Sinop'u** aldı.
  - 1461'de Trabzon Rum Devleti'ne son verdi ve Trabzon'u aldı.
  - 1477'de Kırım Hanlığı'nı Osmanlı Devletine bağladı.

- ❖ Kırım'ın alınması ile **Karadeniz bir Türk Gölü haline geldi. Doğu ticaret yolları (İpek Yolu) güvenlik altına alındı.**

II. BEYAZID: Karadeniz'in kıyısında bulunan **Kili** ve **Akkerman** kaleleri fethedildi. Venediklilerden **İnebahtı, Modon ve Koron** kaleleri alındı.

YAVUZ SULTAN SELİM:

- ✓ Osmanlı donanmasını büyüttü.
- ✓ Yavuz'un başarıları ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuzey Afrika'da bir güç merkezi haline gelmesi, Akdeniz'de bağımsız olarak faaliyet gösteren Türk ve Müslüman denizcileri Osmanlı Devleti ile kaynaştırmıştır.

KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN:

- ✓ **Rodos adası** fethedildi (1522). Rodos'un fethiyle Suriye ve Mısır ticaret yolunun güvenliği sağlandı.

- ✓ Kanuni Avrupalıların Barbaros dedikleri **Hızır Reis'i** İstanbul'a davet etti ve onu **Kaptan-ı Derya** olarak donanma komutanlığına atadı (1533). Böylece onun yönetiminde olan Cezayir Osmanlı yönetimine geçti.

PREVEZE DENİZ SAVAŞI (1538)

- Barbaros Hayrettin Paşa'nın Akdeniz'de kazandığı başarılar Avrupalıları telaşlandırdı. Preveze önlerinde Andrea Dorya komutasındaki Haçlı donanması ile Barbaros Hayrettin Paşa komutasındaki Osmanlı Donanması karşılaştı. Preveze zaferiyle;

- ✓ **Akdeniz bir Türk gölü haline geldi.**

- ✓ Venedikliler Osmanlı Devleti'ne vergi vermeyi kabul etti.
- Kanuni'nin görevlendirdiği **Turgut Reis, Trablusgarp** ve Bingazi'yi Osmanlı topraklarına kattı. 1560 yılında İspanyolların elinde bulunan "Cerbe" adasını da aldı.

KIBRIS'IN FETHİ (1571)

- ✓ Lala Mustafa Paşa komutasındaki donanma, Kıbrıs'ı Venediklilerden aldı.

Kıbrıs'ın alınmasıyla;

- ✓ **Anadolu, Suriye ve Mısır arasındaki deniz yolları güvenlik altına alındı.**
- ✓ **Doğu Akdeniz'de Osmanlı hakimiyeti güçlendi.**
- ✓ **İnebahtı Deniz Savaşı'na** neden oldu.

İNEBAHTI DENİZ SAVAŞI (1571)

- Kıbrıs'ın alınması üzerine Venedik, Ceneviz, İspanya, Portekiz ve Malta donanmalarından oluşan Haçlı donanması **Osmanlı donanmasını İnebahtı körfezinde yendi (1571).**
- İnebahtı yenilgisiyle Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki hakimiyeti sarsılmışsa da, kısa sürede kurduğu bir donanma ile üstünlüğü yeniden sağlamıştır.
- ❖ Osmanlı donanması XVI. yüzyıldaki başarılı deniz fetihlerini sonraki yüzyıllarda devam ettiremedi. **Gemi teknolojisindeki ilerlemeleri takip edememesi, gemicilerin eğitimine yeterince önem vermemesi donanmanın eski gücünü yitirmesine neden oldu.** Sonuçta Akdeniz'deki hâkimiyetini kaybeden Osmanlı, güçlü bir deniz gücü olmaktan çıktı.

- **Girit'in Fethi:** Girit, Venedik'e bağlı korsanların elindeydi. Bu korsanlar Osmanlı Devleti'nin gemilerine zarar vererek ticaret yapmalarını

engelliyordu. Ada 25 yıl süren bir seferin ardından ancak Osmanlı idaresine geçti (1669).

- **Çeşme Baskını:** Osmanlı Devleti, Rumeli'de Rusya ile savaş hâlindeydi. İngiliz donanması ile iş birliği yapan **Ruslar**, baskın yaparak **Çeşme limanına demirlemiş Osmanlı donanmasını yaktı (1770).**
- **Navarin Baskını:** Yunan İsyanı ve Osmanlı-Rus savaşı sırasında **Rusya, İngiltere ve Fransa donanmaları Osmanlı donanmasına baskın yaparak yaktılar.(1827)**
- **Sinop Baskını:** 1853 Osmanlı – Rus (Kırım) savaşı sırasında Rus donanması Sinop'ta bulunan Osmanlı donanmasını yaktı (1853).

DİĞER SİYASİ GELİŞMELER

YAVUZ SULTAN SELİM (1512-1520)

- 1514 yılında Safevi Devleti ile **Çaldıran Savaşı** yapıldı. Osmanlı Devleti savaşı kazandı ve Doğu Anadolu Osmanlı hakimiyetine girdi.

- Mısır Seferi ile Osmanlı Devleti ile **Memlükler** arasında **Mercidabık (1516) ve Ridaniye (1517) Savaşları** yapıldı. Böylece;
- Memluk Devleti yıkıldı.
- **Baharat yolu** Osmanlı'nın eline geçti.
- **Halifelik** Osmanlı Padişahlarına geçti.
- İlk Osmanlı halifesi Yavuz Sultan Selim oldu.

KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN DÖNEMİ (1520-1566)

- Osmanlı Devleti'nin en parlak dönemidir.
- Onun döneminde Osmanlı Devleti topraklarını hızla genişletmesinin yanı sıra kültür ve sanat bakımından da zirveye ulaşmıştır.
- Bu dönemde Macarlarla yapılan **Mohaç Meydan Savaşı** kazanılmış,
- **I.Viyana Kuşatması** yapılmış,
- İran üzerine seferler düzenlenmiş,
- **Hint Deniz Seferleri** yapılmıştır.

Osmanlı Donanmasının Yakıldığı Yerler

- ✓ 1571 İnebahtı Yenilgisi
- ✓ 1770 Çeşme Baskını
- ✓ 1827 Navarin Olayı
- ✓ 1853 Sinop Baskını

FARKLILIKLARA RAĞMEN

- Osmanlı Devleti üç kıtada 600 yıldan fazla hüküm sürmüş bir devlettir. **Birbirinden farklı milletler** (Türk, Arap, Rum, Bulgar v.s.) ve **farklı din ve mezhebe inanan insanlar** (Müslüman, Hristiyan, Yahudi) **bir arada yaşadı**. Osmanlı Devleti bu farklılıklara rağmen insanları ahenk içinde idare etti.

- Çünkü Osmanlı Devleti, **hoşgörü ve adaleti** yönetiminin temel esasları yaptı. **Halk arasında dil, din, kültür ve değerleri ne olursa olsun ayırım yapmadı**. Bu sayede insanlar kendi inanç, dil, kültür ve yaşam biçimini korudular.

- Bugün Balkanlarda, Orta Doğu'da insanlar kendi dillerini konuşabiliyor, kültürel değerlerini değişmeden sürdürebiliyorsa bu hoşgörü sayesinde.
- **Hoşgörü ve adalet**, Osmanlı Devleti'nin fetihlerini kolaylaştıran en önemli faktörlerdendi.
- Osmanlı'da birlikte yaşamının en güzel kanıtlarından biri yanda tanıtıcı resmi yer alan 1895 yılında II. Abdülhamit Döneminde açılan **Darülaceze'** dir.
- **Darülaceze kimsesiz çocuklar, evsiz, hasta, engelli ve yaşlıların barınması için kurulmuştur**. Günümüzde de faaliyetini sürdüren bu kurum dil, din, ırk, mezhep farkı gözetmeksizin cami, kilise ve havrasıyla insanlara hizmet etmeye devam etmektedir.

GEZ DÜNYA'YI GÖR KONYA'YI

- Malazgirt Zaferi ile başlayan Türk tarihi sürecinde Anadolu şehirleri, yüzyıllar boyunca pek çok eser ile Türk kültür, sanat ve estetiğini yansıtan yapılarla donatılmıştır.
- İlk çağlardan kalma bir yerleşim yeri olan Alaeddin Tepesi etrafında gelişen Konya, Selçuklu ve Osmanlı mimarisinin en güzel örneklerine sahiptir.
- İnsanoğlunun yerleştiği ilk şehirlerinden biri olan Çatalhöyük de bu ilimizin sınırlar içinde bulunuyor.
- **Konya'daki pek çok cami, türbe, medrese, çeşme ve en önemlisi de Mevlana Müzesi her yıl yüz binlerce turist akınına uğruyor.**
- Konya'nın tarihî ve kültürel mirasını tanımamızı sağlayan en önemli eserlerden biri **Alaeddin Tepesi**. Bir zamanlar tepenin etrafını çevreleyen surlar günümüze kadar ulaşamamış. Tepeyi süsleyen en önemli eser **Alaeddin Camisi**. Türkiye Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubad'ın adını taşıyan cami, döneminin en büyüğü. Minberindeki ahşap işlemlerle Türk sanatının eşsiz bir örneği.

- Bu eserlerin dışında Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerine ait birçok mimari eser var Konya'da. İşte onlardan birkaçı:

İnce Minareli Medrese: Türkiye Selçuklu Devleti zamanında XIII. Yüzyılda inşa edilmiştir. XIX. yüzyılın sonuna kadar eğitim veren medrese günümüzde Taş ve Ahşap Eserler Müzesi olarak hizmet vermektedir.

Selimiye Camisi: XVI. yüzyılda Osmanlı padişahı II. Selim tarafından yaptırılmıştır. Kesme taştan inşa edilmiş olan camiye bir büyük kubbe örtmekte ve caminin üç kapısı bulunmaktadır.

İplikçi Camisi: Türkiye Selçuklu Devleti döneminde XIII. yüzyılda inşa edilmiştir. Yakınında bulunan İplikçiler Çarşısı nedeniyle bu ismi almıştır. Cami düz çatılı olup duvarları tuğla ve kesme taştan örülmüştür.

NASIL ETKİLEDİK, ETKİLENDİK?

- Osmanlı Devleti ile Avrupa devletleri önce savaş meydanlarında karşılaştılar. **Savaşlar siyasi ilişkilere, siyasi ilişkiler ticari ilişkilere, ticari ilişkiler de kültürel olarak iki uygarlığın etkileşimine neden oldu. Osmanlı kültürü Avrupa'ya, Avrupa kültürü de Osmanlı'ya etkiledi.**

Türk Modası

- ✓ Osmanlı Devleti ile Avrupa devletlerinin etkileşiminde elçilerin önemli katkısı oldu. Özellikle **Osmanlı elçilerinin ziyaretleri** Avrupa'da büyük yankı uyandırdı. Ziyaretler ile kültür ve sanat alanında **Osmanlı esintileri Avrupa'ya yayıldı.**
- ✓ Yine XVII. yüzyılda Fransa'ya elçi olarak gönderilen Süleyman Ağa ve maiyeti kısa sürede halkın hayranlığını kazandı. Maskeli balolarda Türk kültürünü yansıtan elbiseler giymek moda oldu. Süleyman Ağa evini halılar, minderler, divan adıyla meşhur olacak sedirler, gül suyu kokan eşyalar ile döşedi ve evi büyük ilgi gördü. Avrupa'da **Alla Turka (Türk Usulü)** denilen Türk Modası başladı.

Türk müziği

- ✓ XVII. yüzyılda Evliya Çelebi'nin de yer aldığı Osmanlı elçilik heyeti Viyana'ya doğru yola çıktı. Şehre büyük bir kalabalık hâlinde mehter takımı ile girdi. Osmanlı heyetini izleyen halk şaşkınlık ve hayranlık içindeydi. Böylece Osmanlı müziği Avrupa'da tanınmaya başladı.
- ✓ **Mehterden etkilenen Beethoven, Mozart gibi müzisyenler eserlerinde Türk müziği nağmelerine yer verdiler. Mozart'ın "Türk Marşı" Beethoven'ın "Büyük Senfoni" adlı eserleri buna güzel bir örnektir.**

Türk kahvesi

- ✓ Süleyman Ağa içtiği kahve ile de ilgi odağı oldu. Böylece kahve Fransa'da yaygınlaştı. İngiltere'de de moda hâline gelen kahvenin tüketildiği Türk kahvehaneleri açıldı. Zaman içinde kahvehaneler Avrupa'da sosyal hayatın vazgeçilmez unsurları oldu. **Kahvenin Türk usulüne göre tüketilmesi modası da yaygınlaştı.** Avrupalılar, Osmanlı topraklarından ülkelerine geri dönerken kahve değirmenleri, kahve fincanları ve kaşıklar getirdi. Günümüzdeki **"Kafe"** kültürü işte böyle ortaya çıktı.

Türk sanatı

- Avrupa'da, zenginler evlerinin bir odasını Türk köşesi olarak **Türk çinileri, halıları ve divanlarla** süslemeye başladılar. Türk kilim ve halı motifleri Avrupalı ressamın resimlerinde yer aldı.
- Günlük eşyalar dışında **mimari alanda** da Osmanlı mimarisinin estetik unsurları Avrupa'da çeşitli eserlerde yer almaya başladı. XVIII. yüzyılda Almanların inşa ettiği aşağıda fotoğrafı bulunan ve Almanya sınırları içindeki **Schwetzingen (Şatzinger) Camisi Osmanlı mimarisine olan hayranlığı** yansıtır.
- Ticaret, Osmanlı ile Avrupa devletleri arasındaki etkileşimi daha da arttırdı. Birçok ürün bu sayede Avrupa'da kullanılmaya başlandı. Osmanlı'da halı, madenî ve seramik eşyalarda kullanılan **lale figürü özellikle Hollanda'da büyük ilgi gördü.**
- Avusturya elçisi Busbecq'in (Busbek) İstanbul'dan Avrupa'ya taşıdığı lale, Hollanda'da **"Türklerin Lalesi"** olarak yaygınlaştı. Zamanla bir tutkuya dönüşen lale yetiştiriciliği sanata da yansıdı, birçok Hollandalı ressamın eserine konu oldu.

AVRUPAYA AÇILAN KAPI LALE DEVRİ (1718-1730)

- Osmanlı tarihinde **1718 Pasarofça Antlaşmasıyla başlayıp 1730 Patrona Halil İsyanı** ile sona eren döneme **Lale Devri** denir.
- İstanbul'da yetiştirilen laleler bu dönemin simgesi olmuş ve edebiyatçı **Yahya Kemal Beyatlı** ve tarihçi Ahmet Refik Altınay tarafından döneme bu isim verilmiştir.
- Dönemin **padişahı III. Ahmet, Sadrazamı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, şairi Nedim, sembolü laledir.**

- **Osmanlı Devleti ilk defa Lale devrinde Avrupa'dan geri kaldığını anlamış ve Avrupa'daki gelişmeleri takip etme ihtiyacı duymuştur.**

Lale Devrinde Yapılan Yenilikler

1- XVIII. yüzyılda **Avrupa'dan alınan en önemli yenilik** Türkçe eserler basacak bir **matbaanın kurulmasıdır**.

- ✓ Paris'e elçi olarak giden **Yirmisekiz Mehmet Çelebi** ve oğlu Mehmet Sait, yurda dönüşünde İstanbul'da **İbrahim Müteferrika** ile matbaayı kurdu(1727). Matbaada coğrafya, tarih, askeriye, bilim ve teknoloji alanlarında eserler basıldı. Padişah III. Ahmet **hattatların işsiz kalmasını önlemek için ilk Türk matbasında dini kitap basılmasını yasakladı**. Bu matbaada basılan ilk eser **Vankulu Lügatı** idi.

2-Avrupa'nın Osmanlı Devleti'ni etkilediği alanların biri de **mimaridir**.

- ✓ XVIII. yüzyıldan itibaren Osmanlı mimarisinde Avrupa'nın etkileri görülmeye başladı. **Avrupa saraylarına benzer saraylar** yapıldı. Sarayların mimarisi dışında iç dekorasyonunda da Avrupa tarzı eşyalar kullanılmaya başlandı. Mobilyalı salonlar geleneksel odaların yerini aldı. Ocakların yerini şömineler, divanların yerini koltuklar, sandalyeler, masalar aldı. Zamanla halk da bu yaşamı benimsedi.
- ✓ XVIII. yüzyılda Avrupa ile kurulan yakın ilişkiler sonucu birçok Avrupalı sanatçı İstanbul'a geldi. **Vanmour** (Vanmur) da bu sanatçılardan biridir. Atölyesi sanatseverlerin uğrak yeri hâline gelen Vanmour'un çalışmaları Osmanlı sanatçılarını da etkiledi.
- ✓ Ünlü Osmanlı Minyatür sanatçısı **Levnî** de bu dönemde güzel eserler verdi. Avrupa resim sanatının etkisi ve matbaanın gelişi geleneksel minyatür sanatının gerilemesine ve minyatür konularının değişmesine sebep oldu.
- ✓ Mehter müziği Avrupa'yı etkilediği gibi **Avrupa müziği de Osmanlı'yı etkiledi**. Avrupalı müzisyenler Osmanlı Devleti'nde görevlendirilmeye başlandı.
- ✓ Avrupa müziğinin yanında **tiyatro, opera, bale** gibi sahne sanatları da zaman içinde halkın ilgi gösterdiği sanatlardan oldu. Bu sanatlar orta oyunu, karagöz, meddah gibi sahne sanatlarının yerini almaya başladı.

3- Viyana, Paris gibi **Avrupa başkentlerinde ilk kez geçici elçilikler açıldı**. Amaç **Avrupa'daki gelişmeleri yakından takip etmektir**.

4- **Kütüphaneler** kuruldu. Doğu klasikleri Türkçe'ye çevrildi.

5-İstanbul'un su ihtiyacını karşılamak için Derya-ı Sim denilen **su bendi** yaptırıldı.

6- **İlk kez çiçek aşısı yapıldı**.

7-Yeniçerilerden bir Tulumacılar Bölüğü (**İtfaiye teşkilatı**) kuruldu.

8- Yalova'da **kağıt fabrikası** ve İstanbul'da **Çini atölyesi** kurulmuştur.

SEYHAHLARIN DİLİNDEN OSMANLI KÜLTÜRÜ

- **Seyyah**, gezmeyi görmeyi kendisine iş edinen kimselere denir. Gezgin, turist.
- **Seyahatname**, bir yazarın gezip gördüğü yerlerden edindiği bilgi ve izlenimlerini anlattığı esere denir.
- Seyahatnameler bir yerin bir kültürün bir devletin tanınması için önemli kaynaklardır.
- Seyyah denilince aklımıza ilk olarak **Evliya Çelebi**, seyahatname denilince de **Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi** gelmektedir. Evliya Çelebi gibi bizden seyyahlardan başka Osmanlı topraklarını yabancı birçok seyyah ziyaret etmiştir.
- Yabancı seyyahlar Türkler hakkında şu gözlemlerde bulunmuşlardır.
  - Türkler temizliğe önem verirler.
  - Türkler misafirperverdir.
  - Türk askeri çok cesurdur.
  - Türkler yardımlaşma ve dayanışmaya önem verirler.
  - Türkler hoşgörülüdür.
  - Türkler gösterişten uzak bir yaşam sürerler.
  - Türkler ailelerine çok önem verirler.
  - Türkler arasında kavga, gürültü, küslüğe çok az rastlanır.

YENİ KURUMLARLA DEĞİŞEN TOPLUM HAYATI

- Osmanlı Devleti'nin Avrupa karşısında XVII. yüzyıldan itibaren gerilemeye başlamasıyla devlet adamları bu duruma çareler aradılar. **XVIII. yüzyıldan itibaren gerçekleştirilen ıslahatlarla Avrupa'daki kurum ve gelişmeler alınarak ülkenin ilerlemesi yönünde çalışmalar yapıldı**. Islahatlardan en önemlileri **haberleşme ve ulaşım** alanındaydı.
- Matbaanın kullanılmaya başlamasıyla halkın hayatında görülen önemli gelişmelerden biri gazetelerin yayımlanmasıdır.

- Osmanlı'da yayımlanan ilk Türkçe Resmî Gazete **Takvim-i Vakayi'**dir. Takvim-i Vakayi **1831** yılında haftalık olarak yayımlanmaya başladı. Gazete iç haberler, dış haberler, askerlik işleri, bilimler tayinler, ticaret ve fiyatlar bölümlerinden meydana gelmekteydi.

- **Yayımlanma amacı** ise halkı eğitmek, haber ve kanunların duyurulmasını sağlamaktı. Ayrıca ülkeye gelen gemiler, dışarıdan alınan ve dışarıya satılan ürünlere ait bilgilere de yer veriliyordu. Gazete zaman içinde ülke içinde yaşayan farklı milletlerin

de okuyabilmesi için Arapça, Rumca, Ermenice ve Fransızca olarak da yayımlanmıştır.

- Ülkenin her bölgesinde dağıtılan bu gazeteyi başka Türkçe gazeteler izledi. Gazete halkın yaşamında önemli bir yer edindi.
- XIX. yüzyıl başlarında Avrupa'nın büyük bölümünde halkın mektubunu gönderebildiği, gazetesini alabildiği postaneler bulunmaktaydı.
- **Haberleşme** alanında bir islahat yapılması gereği duyan Osmanlı devlet adamları **1840'da Posta Nezareti**'ni kurdular. İllere **postaneler açıldı**. Ülke sınırları içinde halkın mektup, paket ve paraları düzenli bir şekilde ulaştırılmaya başlandı. Ayrıca gazete ve resmî evraklar da posta yoluyla ülkenin çeşitli yerlerine ulaştırıldı.
- Osmanlı Devleti de **telgrafı 1854 yılında Kırım Savaşı** sırasında kullanmaya başladı. Telgraf, kısa sürede hatların çekilmesiyle ülke içinde en önemli haberleşme aracı hâline geldi.
- XIX. yüzyılda bilim ve teknolojinin büyük gelişme gösterdiği Avrupa'da buharlı makinelere dayalı ulaşım araçları kullanılmaya başladı. **Buharlı gemiler ve trenler ulaşımı hızlandırdı ve kolaylaştırdı**. Osmanlı Devleti de bu teknik gelişmeleri yakından izleyerek kendi topraklarında yaygınlaşması için çaba gösterdi.

- Osmanlı Devleti **ilk buharlı gemiyi 1827 yılında İngiltere'den satın aldı**. İstanbul'da, ulaşımında kullanılan bu gemilerin sayıları zamanla arttı. Ulaşım, düzenli hâle getirilerek **1851 yılında Şirket-i Hayriye** kuruldu. Şirket-i Hayriye, vapurlarıyla İstanbul Boğazı'nın iki yakasını birleştirdi. Kayıklarla yapılan kısa mesafeli yolculuklar yerini konforlu ve hızlı vapurlara bıraktı. **Vapurlar sayesinde ulaşım kolaylaştı**. Böylece önemli yerleşim yerleri hâline geldiler.

- Ulaşım alanında buharlı gemilerden sonra ikinci atılım **demir yolu** yapımıyla gerçekleştirildi. **1856 yılında ilk demir yolu hattımız İzmir ile Aydın arasında** inşa edilmeye başladı. İlk demiryolunun burada yapılmasında **nüfusunun kalabalık olması ve bölgenin ticaret potansiyelinin gelişmiş olması** önemli rol oynamıştı.

- Zaman içinde Anadolu ve Rumeli topraklarında demir yolu ağı genişledi. **1888'de İstanbul'u Avrupa'ya bağlayan demir yolu açıldı**. "Orient Express" treni ile çok sayıda turist İstanbul'a geldi.
- **Demir yolları sayesinde ulaşım kolaylaştı ve ucuzladı**. Bu sayede ülkenin yer altı ve yer üstü

kaynakları ve ürünleri tüketim bölgelerine taşıdı, ihracat arttı.

- XIX. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı Devleti'nde **bankalar yabancıların elindeydi**. Ülkede, millî bir bankaya ihtiyaç duyulmakta ancak bunun için yeterli sermaye birikimi bulunmamaktaydı.
- Bundan en çok zarar gören kesim ise çalışan nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan **çiftçilerdi**. Geçim sıkıntısı içinde bulunan **çiftçilerin kredi alabilecekleri bir kurum olmadığı için, özel şahıslardan yüksek faizle borç alıyorlardı**.
- Zor durumdaki çiftçilerin dertlerine çare bulunabilmesi için devletin tarımsal üretime sahip çıkması isteniyordu.
- O dönemde Osmanlı Devleti'ne bağlı Rumeli'deki Niş kenti Valisi olan **Mithat Paşa**, çiftçilerin içinde buldukları zor koşulları görmüş, çiftçilerin yüksek faizle borç veren kişilerin elinden kurtarılması için çözüm yolları aramıştır.
- Böylece **1863 yılında**, çiftçilerin oluşturduğu kaynakla, Mithat Paşa öncülüğünde **Memleket Sandıkları** kuruldu. Mithat Paşa, Memleket Sandıkları'nı oluştururken Türk gelenekleri arasında zaten var olan ve karşılıklı yardımlaşma esasına dayanan **imece** geleneğinden esinlenmiştir. Zamanla Memleket Sandıkları tüm ülkeye yayıldı.
- Memleket Sandıkları **1888 yılında** özellikle tarımla uğraşan halka destek olan **Ziraat Bankasına** dönüştürülmüştür.

III.SELİM / NIZAM-I CEDİT DÖNEMİ (1789-1807)

- ✓ **Nizam-ı Cedit**, yeni düzen anlamına gelmektedir. Aynı zamanda III. Selim'in kurduğu **Batı tarzı ordunun adıdır**.
- ✓ Bu ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için ayrı bir **İrad-ı Cedit Hazinesi** kurulmuştur.
- ✓ Avrupa'da ilk **sürekli elçilikler** açıldı.
- ✓ **İlk devlet (resmî) matbaası** kuruldu
- ✓ **Yerli malı** kullanımı yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır.
- ✓ Kabakçı Mustafa İsyanı ile tahttan indirildi.
- ✓ Yeniçerilerin öldürdüğü son padişahtır.

II. MAHMUT DÖNEMİ (1808-1839)

- ✓ **İslahatların en yoğun olduğu dönemdir**.
- ✓ Ayanlarla padişah arasında "**Sened-i İttifak**" yapılmıştır. **Padişahın yetkileri ilk kez kısıtlanmıştır**.
- ✓ **Yeniçeri Ocağı** kaldırılmıştır(1826). Böylece islahatların önündeki en büyük engel kaldırılmıştır.
- ✓ **İlk nüfus sayımı** yapıldı.

- ✓ **Divan-ı Hümayun** kaldırıldı ve yerine Bakanlık (Nazırlık) sistemi getirildi.
- ✓ **İlk posta teşkilatı** ve **karantina teşkilatı** kuruldu.
- ✓ Köy ve mahalle muhtarlıkları oluşturuldu.
- ✓ **İlk resmi gazete yayınlandı**-1831. (Takvim-i Vakayı)
- ✓ **Tımar sistemi kaldırıldı.**
- ✓ İlköğretim zorunlu hale getirildi. (İstanbul'da)

OSMANLI DEVLETİ'NDE DEMOKRATİKLEŞME HAREKETLERİ

SENED-İ İTTİFAK: 1808'de II. Mahmut ve ayanlar arasında imzalanmış bir sözleşmedir. Böylece Osmanlı Devletinde padişahın yetkileri ilk kez kısıtlanmıştır.

TANZİMAT FERMANI (Gülhane Hatt-ı Hümayunu) 1839

Padişah **Abdülmeccid** döneminde **Mustafa Reşit Paşa** tarafından hazırlanmış ve Gülhane Parkı'nda ilan edilmiştir.

- 1-Kanun önünde herkes EŞİTTİR.
  - 2-VERGİ kişilerin kazancına göre alınacak.
  - 3-RÜŞVET ve iltimas kaldırılacak.
  - 4-ASKERLİK işleri belli bir düzene göre yapılacak.
  - 5-KANUNUN üstünlüğü kabul edilecek.
- (Fermanın ana maddelerinin kodlaması: EVRAK)

- ✓ Tanzimat Fermanı ile Osmanlı Devleti'nde padişah gücünün de üstünde **kanun gücünün** olduğu kabul edilmiş ve bu ferman ile Osmanlı Devleti **hukuk üstünlüğünü** kabul etmiştir.

ISLAHAT FERMANI 1856

- **Avrupalı devletlerin baskısıyla** ilan edilen ferman, Tanzimat Fermanı'nın genişletilmiş halidir. Bu fermanla **azınlıklar, Müslüman halktan daha ayrıcalıklı hale geldiler.**

MEŞRUTİYET DÖNEMİ (1876-1908)

- ✓ 1876'da **II. Abdülhamid** döneminde ilân edilen **I. Meşrutiyet** ve hazırlanan **Kanun-u Esasi** (Anayasa) ile halk yönetimde söz sahibi olmuştur ve böylece Osmanlı Devletinin yönetim şekli "**meşruti monarşi**" şeklinde değişmiştir.
- ✓ Anayasa gereği padişahın yanında halkın seçmiş olduğu vekillerden oluşan **Mebusan Meclisi** oluşturulmuştur.

- ✓ Böylece Osmanlı Devleti'nde **halk ilk defa seçme ve seçilme hakkını kullanmış** ve yönetime katılmıştır.

- ✓ Meclisteki azınlıkların olumsuz faaliyetleri ve 93 Harbinden dolayı II. Abdülhamid meclisi kapatarak meşrutiyete son vermiştir.
- ✓ **1908 yılında** bazı Osmanlı aydınlarının çalışmaları neticesinde tekrar meşrutiyet yönetimine geçilmiş ve **Meşrutiyet ikinci kez ilan edilmiştir.**

Bazı Kurumlar ve Kuruluş Tarihleri

- 1792 Mühendishane-i Berri Hümayun
- 1839 Jandarma Teşkilatı
- 1840 Posta Teşkilatı
- 1855 Telgraf Müdürlüğü
- 1856 Mekteb-i Mülkiye (Siyasal Bilgiler Fakültesi)
- 1866 Aydın-İzmir Demiryolu
- 1868 Danıştay (Şura-yı Devlet)
- 1868 Galatasaray Lisesi
- 1870 Posta ve Telgraf Müdürlüğü
- 1873 Darüşşafaka
- 1887 İstanbul Arkeoloji Müzesi
- 1888 Ziraat Bankası
- 1896 Darülaceze
- 1909 Emniyet Genel Müdürlüğü

SOSYAL BİLGİLER 7

ÜNİTE 4 – ZAMAN İÇİNDE BİLİM

BULUŞLARIN SERÜVENİ

Buluş (İcat): Bilinen bilgilerden yararlanarak daha önce bilinmeyen yeni bir bulguya ulaşma veya yöntem geliştirme, icat.

- ✓ Buluşlar, insanoğlun doğaya hakim olma çabasından ve karşılaşılan sorunlara çözüm bulma isteğinden doğmuştur.
- ✓ Hayatımızı etkileyen birçok buluş(ıcat) binlerce yıllık geçmişe sahiptir. Buluşlar insanların karşılaştığı zorluklar sonucunda ortaya çıkmıştır.
- ✓ Yapılan her buluş insanların hayatını daha da kolaylaştırmıştır.
- ✓ Zaman içinde teknoloji ve bilimin gelişmesine katkıda bulunmuş uygarlıklar; **Mezopotamya, Mısır, Çin ve Hindistan**'da kurulmuştur.
- Bu uygarlıkların kuruldukları yerlerin ortak özellikleri şunlardır:
  - Uygun iklim koşulları,
  - Bol su kaynakları ve tarıma elverişli topraklar,
  - Yer altı ve yer üstü doğal kaynaklar bakımından zengin olmaları,
  - Göç ve ticaret yolları üzerinde bulunmalarıdır.

Tarihteki Buluşlardan Bazıları

- ❖ **Sümerler:** MÖ 3500'lü yıllarda **yazıyı**, MÖ 3200'lü yıllarda ise **tekerleği icat ettiler**.
- ❖ **Babiller:** MÖ 3000'li yıllarda ilk **tarımsal ürün toplama makinesini** kullandılar.
- ❖ **Fenikeliler:** MÖ 1300'lü yıllarda ilk **alfabeyi icat ettiler**.
- ❖ **Lidyalılar:** MÖ 700'lü yıllarda **ilk madeni parayı** icat ettiler.
Ayrıca;
  - ✓ **Tales**, MÖ 540'ta ilk **geometri okulunu** kurdu.
  - ✓ **Herodot**; MÖ 450' de **dünya haritasını** çizdi.
  - ✓ **Arşimet**, MÖ 200'de **kaldıraç kanunlarını** keşfetti.

TEKERLEK: Tüm çağların en önemli mekanik icadıdır. Kesilen ağaç kütüklerinin yuvarlanmasının görülmesi tekerleğe ilham kaynağı olmuştur.

- En eski tekerlek yaklaşık 5000 yıl önce Mezopotamya'da yapılmıştır. Çömlekçilerin toprağı şekillendirmede yardımcı bir araç olarak (Çömlekçi çarkı) kullandıkları tekerleğin arabalara takılması ulaşımda köklü bir dönüşüme neden oldu.
- Makinelerin çoğunda, saatlerde, yel değirmenlerinde, buhar makinelerinde ayrıca

BARUT: Çinliler tarafından bulunmuştur. Daha sonra Türkler vasıtasıyla Çinlilerden Müslüman Araplara geçmiştir.

- ◆ Haçlı Seferleri sırasında Avrupalılar barut yapmayı Müslümanlardan öğrendiler. Barut sayesinde top, tüfek gibi ateşli silahlar yapıldı.
- ◆ **Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethi, kale ve surların top gülleleriyle yıkılabileceğini ortaya çıkardı.**
- ◆ Bunu gören Avrupalı krallar top kullanarak, derebeylerine ait şato ve kaleleri yıktılar. Böylece **Avrupa'da feodalite yıkıldı, merkezi krallıklar güç kazandı.**

MÜREKKEP: MÖ 1300'e doğru **Çinliler ve Mısırlılar** kandillerde aydınlatmadan oluşan isı su ve bitki zamklarıyla karıştırarak hazırlanan mürekkebi buldular. İlk çağlarda kullanılan mürekkep, parşömen üzerine yazmak için deriye iyice sinen ve silinmesi kolay olmayan, özel dayanıklı bir mürekkeptir.

MUM: Günümüzden yaklaşık 2000 yıl önce icat edilmiştir.

- ✓ Mum, çevresi balmumuyla ya da don yağıyla sarılmış bir fitilden oluşur, yakılan fitilin alevi balmumunun ya da don yağının bir bölümünü eritir; böylece fitil sürekli yanarak ışık saçar. Bu bakımdan mum, kullanılması daha kolay bir yağ lambasıdır.
- ✓ Yağ lambaları ve mumlar, gazyağıyla aydınlatmanın yaygınlaştığı 19. yüzyıla kadar başlıca yapay ışık kaynakları olmayı sürdürdüler.

CAM: Fenikeli denizciler tarafından bulunmuştur.

- ✓ Mezopotamya'da bulunan ilk cam örneklerinin tarihi MÖ 3. yüzyıla dayanır.
- ✓ MÖ 1000 yıllarında Mısırlılar cam elde etmeyi başardılar. Suriyeli cam ustaları "Cam Üfleme Tekniği"ni kullandılar.

Türklerde cam sanatı; Selçuklularla beraber başladı ve Osmanlı döneminde gelişti. Türkiye'de ilk cam fabrikası 1934 yılında Paşabahçe'de kuruldu.

- ❖ Camın hammaddesi kumdur. Kumun yapısında bulunan silisyum dioksit, yüksek sıcaklıkta erir. Camın hafif olması ve aydınlığı sağlaması yanında estetik olması da kullanım alanını genişletmiştir.
- ❖ **Çeşm-i Bülbül:** Anadolu atölyelerinin çıkardığı bir üründür. Bu teknik, modern cam endüstrisinin ilerlemiş yöntemlerinin bile geleneksel ustaların çalışmalarını geçemediği bir tekniktir.

SÖZ UÇAR YAZI KALIR

Günümüzden binlerce yıl önce, insanoğlu kendini ifade etmek için mağara duvarlarına hayvan resimleri çizmiştir. Bu şekilde başlayan insanoğlunun iz bırakma tutkusu, altı bin yıllık bir geçmişi olan yazının ortaya çıkmasını sağlamıştır.

- ✓ **Yazı, Sümerler tarafından 3200'lü yıllarda Mezopotamya'da icat edilmiştir.** Yazının icadı aynı zamanda **Tarih Çağlarının** başlamasını da sağlamıştır.

- ✓ İlk yazı örnekleri, nesnelere gösteren resimler şeklindeydi. İlk yazıyı bulan Sümerler, konuşma dilini yazı diline çevirmek suretiyle düşünceleri ve tarihi gelecek kuşaklara bırakma yöntemini de bulmuşlardır.
- ✓ İlk yazı çeşitleri Sümerlerin kil tablet üzerine yazdıkları harflerin biçimi çiviye benzediği için bu yazıya **çivi yazısı** adı verildi. Çivi yazısını Babil ve Hitit gibi uygarlıklar da kullanmışlardır.
- ✓ **Eski Mısırlıların** kullandığı resimli yazıya **"hiyeroglif"** denir. Bu yazıda harfler resimlerle ifade edilir. Hiyeroglif yazılar yalnızca duvara ve anıtlara yazılırdı.

Yazının bulunması ile;

- Bilgiler, toplanabilir, saklanabilir ve iletilir hale gelmiştir.
- İnsanlar ve toplumlar arasında bilgi ve kültür aktarımı hızlanmıştır.
- Eğitim öğretim faaliyetleri kolaylaşmıştır.
- İnsanlar ve toplumlar arasındaki etkileşim artmıştır.

- ✓ **ALFABE:** Fenikeliler yazıyı çeşitli harflerle anlatarak ilk alfabe icat ettiler. Bu alfabe Yunanlılar ve Romalılar tarafından da geliştirilerek **Latin Alfabesi** oluşturulmuştur.
- ✓ **KAĞIT:** Uygarlık yolunda icat edilmiş en önemli buluşlardan biridir. İlk olarak Mısırlılar **"papirüs"** adını verdikleri bitkilerin üzerine yazılar yazmışlardır. Mezopotamyalılar **kil tabletlere**, Çinliler **ipekli kumaş** üzerlerine yazmışlardır.
- ✓ **Çinliler** bu kumaşların çok pahalı olmasından dolayı, arayış içerisine girerek **kâğıdı icat etmişlerdir.**
- ✓ Kâğıdın kullanılması ile birlikte Avrupa'da ve dünyada bilginin paylaşılması ve kültürün aktarılması kolaylaşmıştır.
- ✓ **MATBAA:** Dünya'da bilinen ilk matbaa **Çinliler** tarafından kullanılmıştır. Uygurların da matbaacılık

faaliyetine başlamalarında komşuları olan Çin etkili olmuştur.

- ✓ Matbaanın başlangıcı tam olarak bilinmemesine rağmen modern matbaayı 15. yüzyılın ortalarında Alman **Johann Gutenberg** yapmıştır.

Osmanlı Devleti'nde Kâğıt ve Matbaa

Matbaanın Osmanlı Devleti'nde kullanılması ancak 18. yüzyılda gerçekleşmiştir. Fakat Osmanlı Devleti'nde yaşayan Musevi ve Ermeni azınlıklar daha önce (II. Bayezid döneminde) matbaayı kullanarak kendi dillerinde kitaplar basmışlardır.

- ❖ **Osmanlı Devleti, Lale Devri'nde Batı'nın ilerleyişini takip etmek için Avrupa ülkelerine elçilikler açmıştır.** Bunlardan biri olan ve Fransa'ya elçi olarak atanan 28 Mehmet Çelebi'den, Fransa'nın uygarlık, eğitim, askerî alandaki gelişmeleri takip ederek rapor etmesi istenmiştir.
- ❖ **28 Mehmet Çelebi'nin oğlu olan Sait Mehmet Efendi**, hazırladığı raporda Avrupa'daki gelişmenin eğitimden kaynaklandığını, bunun için Osmanlı Devleti'nin de matbaayı kullanması gerektiğini belirtmiştir.
- ❖ Osmanlı Devleti'nde Türk matbaacılığının kurulmasında önemli şahsiyetlerden biri de **İbrahim Müteferrika**'dır.
- ❖ İbrahim Müteferrika, 1726 yılında Matbaanın Gerekleri adlı bir dilekçeyle dönemin sadrazamı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa ile şeyhülislamı başvurdu. Ancak sadece din dışı kitapların basımı için izin alabildi.
- ❖ **1727 yılında da Sait Efendi ile birlikte ilk Osmanlı matbaasını kurdu.**

❖ Matbaanın Osmanlı Devleti'ne geç gelmesinin nedenleri;

1. Dinî tutuculuk,
2. Teknik nedenler,
3. Toplumun hazır olmaması,
4. Hattatlık mesleğinin yaygın olması ve hattatların işsiz kalabileceği düşüncesi.

İlk yazı: Sümerler

- ◆ İlk kâğıt: Çinliler
- ◆ İlk matbaa: Çinliler
- ◆ Hareketli matbaa: John Gutenberg
- ◆ Osmanlı'da ilk matbaa: İbrahim Müteferrika

TÜRK VE İSLAM DEVLETLERİNDE YETİŞEN BİLGİNLER

Matematik alanında

- ✓ **HAREZMİ:** Matematik alanındaki çalışmaları ile cebirin temelini oluşturmuştur. Sıfır'ı (0) bulmuştur.
- ✓ **NASUREDDİN TUSİ:** "Kesenler Teoremi" adlı eseriyle Trigonometrik çalışmalara yer vermiştir. Kenar açı bağıntısını bulmuştur.
- ✓ **ÖMER HAYYAM:** Matematikçi, edebiyatçı ve astronomi uzmanıdır. **Celali takvim adıyla bilinen takvimi hazırlamıştır.**
- ✓ **CAHİT ARF:** (1910-1997), Kendi adıyla bilinen matematik kuramları ile dünya çapında tanınır. Arf değişmezi, Arf halkaları ve Arf kapanışları gibi kendi adıyla bilinen matematiksel terimleri bilim dünyasına kazandırdı.

Tıp alanında

- **İBN-İ SİNA:** Tıp alanının yanında felsefe, astronomi, matematik, fizik, kimya gibi alanlarda da çalışmalar yapmıştır. En ünlü eseri "**El Kanun fi't Tıp- Tıp Kanunu**" adlı eseridir. Avrupalılar tarafından Avicenna olarak bilinir.

Fizik alanında

- **FARABİ:** Felsefe ve mantık ile uğramıştır. Muallim-i Sani (İkinci Öğretmen) olarak bilinir.

Astronomi alanında

- ✓ **ULUĞ BEY:** Semerkant'ta kurduğu medrese ve gözlemevi, bilimsel çalışmaların gelişmesinde etkili olmuştur. Bu medrese ve gözlemevinde **Ali Kuşçu** ve **Kadıẓâde-i Rumi** gibi devrin önemli bilim adamları çalışmalar yapmıştır. "Uluğ Bey Zici" adlı eseri astronomi konusunda önemli bilgiler vermektedir.
- ✓ **BİRÜNİ:** Astronomi, matematik, eczacılık ve coğrafya uzmanıdır. İbn-i Sina, gibi bilginlerle birlikte çalıştı. Gazneli sarayında büyük saygı gördü. Biruni, 1973 yılında doğumunun 1000.yıl dönümünü nedeniyle UNESCO öncülüğünde bütün dünyada anılmıştır. İslam devletlerindeki bilimsel gelişmeler, Selçuklular zamanında devam etmiştir. Türk-İslam devletlerinde bilgin, filozof ve sanatkârlar yetişmiştir. Bu dönemde Bağdat'ta kurulan **Nizamiye Medreseleri**, bilim ve kültür hayatının canlanmasında etkili olmuştur.
- ✓ **İBN-İ HEYSEM:** Müslüman fizik, matematik ve astronomi bilginidir. **Asıl ününü optik alanında yaptığı çalışmalar ile kazanmıştır.** Gözde görme olayının mercekle meydana geldiğini, iki gözün

birden aynı şeyi nasıl gördüğünü, ışığın küresel ve parabolik aynalarda yansımalarını inceleyerek aydınlığa kavuşturmuştur.

- ✓ **ALİ KUŞÇU:** Babası Uluğ Bey'in kuşçusu olduğu için, ailesi "**Kuşçu**" lakabıyla tanınır. Matematik ve astronomi uzmanıdır. **Ali Kuşçu, Fatih'in davetiyle İstanbul'a geldi ve Ayasofya medresesine müderris oldu.**
- ✓ **TAKİYÜDDİN:** Takiyyüddin ilk çalışmalarına Galata Kulesinde III. Murat'ın himayesinde başladı. Padişahın izniyle Tophane üzerinde Frenk Sarayı diye bilinen boş alan gözlemevi için ayrıldı. İstanbul Rasathanesi 1575-1580 yılları arasında faaliyet göstermiştir.

PİRİ REİS: Kitab-ı Bahriye (Denizcilik Kitabı) adlı eseri yazmıştır. Dünya haritasını çizmiştir.

KATİP ÇELEBİ: Coğrafi bilgiler içeren **Cihannüma** adlı eseri ile ünlüdür.

Ayrıca;

AKŞEMSEDDİN: Mikrobu ilk defa keşfetmiştir.

BATTANİ: Trigonometriyi bulmuştur.

RAZİ: Kızamık ve çiçek hastalığını keşfetmiştir.

İBN-İ BATUTA: İlk kıta seyahatnamesini yazmıştır.

İlkçağdaki bilim adamlarından bazıları:

- ✓ **Teodorus,** kilit ve anahtarı bulmuştur.
- ✓ **Hipokrat,** tıbbın temellerini atmıştır.
- ✓ **Heredot,** tarihin babasıdır. MÖ 450 de dünya haritasını çizdi.
- ✓ **Demokritus,** atom sözcüğünü günümüz anlamda ilk kez kullanmıştır.
- ✓ **Anaksogoros,** ilk astronom olarak kabul edilmektedir.
- ✓ **Pisagor,** "Pisagor teoremi"ni bulmuştur.
- ✓ **Arşimet,** suyun kaldırma kuvvetini bulmuştur.
- ✓ **Batlamyus,** "Coğrafya" adlı eseri ünlüdür.

Kepler, Galileo, Newton, Einstein astronomi alanında Avrupa da katkıda bulunmuş bilim adamlarındandır.

Astronomi: Gök cisimlerini inceleyen bilim dalıdır.

Rasathane: Gök cisimlerini incelemek için kurulan gözlemevi.

Zic: Yıldızların yerini ve büyüklüğünü göstermek için hazırlanan cetvellere denir.

Usturlab: Gök cisimlerinin yüksekliğini ölçen alet.

BİLİMSEL BİRİKİM NASIL OLUŞTU

- ❖ Ortaçağ'da Avrupa'da hakim olan **skolastik düşünce nedeniyle** bilimsel ve akılcı düşünce reddedilmiş, bunun yerine kilisenin düşünceleri tek gerçek olarak kabul edilmiştir. Bu durum Ortaçağ'da Avrupa'da bilimsel gelişmeleri engellemiştir.
- ❖ Ayrıca Hristiyan din adamları ve Papa, **aforo** (dinden çıkarma) ve **endülujans** (Günahların atfedilebileceği belge) gibi yetkilerini kullanarak siyasi bir güç sağlamışlardır. Bu yüzden Ortaçağ'da Avrupa bilim alanında hiçbir ilerleme kaydedememiştir.
- ❖ Haçlı Seferleri ile birlikte kâğıt, matbaa barut ve pusula Avrupa'ya geçmesi yeniçağda Avrupa'da birçok yeniliğin yaşanmasında etkili olmuştur.

Yeniçağ'da Avrupa'da Gelişmeler

- ✓ **Barut:** Barutun ateşli silahlarda kullanılmasıyla birlikte Feodalite (Derebeylik) sistemi zayıflarken, merkezi krallıklar güç kazanmıştır. Bu durum Avrupa'nın siyasi yapısını değiştirmiştir.
- ✓ **Kâğıt:** Kâğıdın kullanılması ile birlikte Avrupa'da bilgi ve kültür aktarımı kolaylaşmıştır.
- ✓ **Matbaa:** Matbaa sayesinde, yazılmış olan eserler çoğaltılarak geniş kitlelere ulaşabilmiş, uluslararası kültürel etkileşimin yaşanması kolaylaşmıştır.
- ✓ **Pusula:** Pusula, insanların yön bulma aracıdır. Çinlilerin icat ettiği pusulanın geliştirilmesi ile denizciler okyanuslara rahatlıkla açılabilme imkânı bulmuşlardır. Bu da Coğrafi Keşiflerin yapılmasını kolaylaştırmıştır.

COĞRAFI KEŞİFLER

15. yüzyıl ve 16. yüzyıllarda Avrupalılar tarafından yeni ticaret yollarının bulunması amacıyla başlatılan gezilere **Coğrafi Keşifler** denir.

Sebepleri

- ✓ Ticaret yollarının (İpek ve Baharat yolu müslümanların eline geçmesi
- ✓ Coğrafya bilgisinin ilerlemesi
- ✓ Pusulanın geliştirilmesi
- ✓ Gemicilik sanatındaki ilerlemeler
- ✓ Efsane ve hurafelere inanmayan cesur gemicilerin yetişmesi

Keşifler ve Kâşifler

- Portekizli **Bartelme Diaz** Afrika'nın güney ucuna ulaşarak **Ümit Burnu**'nu buldu (1487).
- İspanyol asıllı **Kristof Kolomb, Amerika Kıtası**'nı buldu (1492). Ancak yeni bir kıta keşfettiğini anlayamadan öldü.
- Portekizli **Vasko do Gama**, Ümit Burnu'nu dolaşarak Hindistan'a vardı (1498). Böylece **Hint Deniz Yolu** bulunmuş oldu.
- İtalyan gemici **Ameriko Vespuçi**, Amerika'nın yeni bir kıta olduğunu dünyaya ilân etti ve kıtaya onun adı verildi. **Amerika** (1507).
- 1519'da Portekiz asıllı **Macellan** tarafından başlatılan batıya seyahat **Del Kano** tarafından tamamlanarak (1522) **dünyanın yuvarlak olduğu** ilk kez ispatlanmıştır.

- Başlangıçta Portekizliler ve İspanyollar tarafından başlatılan Coğrafi Keşifler, özellikle İngilizler, Fransızlar ve Hollandalılar tarafından tamamlanmıştır.

Coğrafi Keşifler'in sonuçları

- ✓ **Hristiyanlık yayıldı.** Buna karşılık dünyanın düz olduğu gibi pek çok yanlış bilgi aktaran **din adamlarına olan güven azaldı.**
- ✓ Keşfedilen yerlerde yetişen domates, vanilya, patates, tütün, kakao gibi bitki türleri tanındı.
- ✓ Avrupalıların, keşfettikleri yerleri sömürgeleştirmesiyle **Sömürgecilik** başladı.
- ✓ **Ticaret yolları değişti.** Akdeniz limanları ile Baharat ve İpek Yolu eski önemini kaybederken Hint Okyanusu kıyısındaki limanlar önem kazandı.
- ✓ Yeni keşfedilen ülkelerde bol miktarda bulunan altın ve gümüş gibi değerli madenler Avrupa'ya getirildi. **Avrupa'da ticaretle uğraşan kişiler** (Burjuva sınıfı) **zenginleşti.** Tüccarların, soyluların ellerinde bulunan toprakları satın almalarıyla soylular eski güçlerini kaybettiler.
- ✓ Zenginleşen Avrupalılar, kültür ve sanat hareketlerini desteklediler. Böylece, Avrupa'da **Rönesans'ın doğmasına** ortam hazırlanmış oldu.

RÖNESANS

"**Yeniden doğuş**" anlamına gelir. 15. ve 16. yüzyılda Avrupa'da edebiyat, bilim ve güzel sanatlar alanında meydana gelen gelişmelere verilen addır.

Nedenleri:

- ◆ Coğrafi Keşiflerle birlikte ekonomik refaha kavuşan halkın bilim ve sanata önem vermeye başlaması.
- ◆ Eski Helen ve Roma dönemine ait eserlerin incelenmesi.

- ◆ Kağıt ve Matbaanın öğrenilmesiyle birlikte okuma-yazma oranının artması, düşüncelerin geniş alanlara yayılması.
- ◆ İstanbul'un fethinden sonra İtalya'ya kaçan bilginlerin orada yapmış oldukları çalışmalar.
- ◆ Avrupanın İslami bilimsel eserleri kendi dillerine çevirmeleri.
- ◆ Bilim adamlarını destekleyen "mesen" sınıfının varlığı.
- ❖ **Rönesans'ın İtalya'da başlama nedeni**, coğrafi konumu, ekonomik refahı ve eski Roma antik eserlerinin burada bulunmasıdır.
- ❖ **İtalya'da başlayan Rönesans hareketleri**, bütün Avrupa'ya yayılmıştır. Rönesans hareketleri Fransa ve Polonya'da bilim, İngiltere ve İspanya'da edebiyat, Almanya'da din alanında etkili olmuştur.

Rönesansın Temsilcileri

- ❖ **İtalya'da** Giovanni Boccaccio, Nikola Makyevel, Francesco Petrark, Ciyovanni Bellini, Leonardo Da Vinci, Mikel Anj, Donatello, Rafael;
- Fransa'da** Albert Dürer, Francis Bacon, Montaigne
- İngiltere'de** William Shakespeare;
- İspanya'da** Cervantes;
- Almanya'da** Martin Luther, Erasmus gibi bilim adamları yetişmiştir.

❖ Sonuçları:

- ✓ Orta Çağ'ın skolastik kilise düşüncesi yıkılırken yerine serbest ve bilimsel düşünce doğdu.
- ✓ Hristiyanlığın sanat ve düşünce üzerindeki baskısı sona erdi.
- ✓ Bilim sanat ve edebiyatta pek çok yeni eserler verildi.
- ✓ Reform hareketine zemin hazırlandı.
- ✓ Avrupa'da bilimsel gelişmelerin önü açıldı.

REFORM

Kelime anlamı **düzeltilme, yenileme** anlamındadır. 16. yüzyılda Avrupa'da Hristiyanlığın Katolik mezhebindeki bozulmalara tepki olarak Almanya'da ortaya çıkan yeni düzenlemelere "**Reform**" denir.

Nedenleri:

- Kağıt ve matbaayla birlikte okur yazar oranının artması.
- İncil'in farklı dillere çevrilmesi sonucu İncil'in asıl içeriğinin öğrenilmesi ve din adamlarına olan güvenin azalması.
- Kilisenin Endüljans yetkisini kullanarak zenginleşmesi ve halkın bu gelişmelere tepkisi.
- Rönesans hareketleriyle birlikte düşünce özgürlüğünün oluşması.

- ❖ Reform hareketleri, **Martin Luther** öncülüğünde **Almanya'da** ortaya çıkmıştır.
- ❖ Martin Luther kilisenin uygulamalarına karşı çıkmıştır. Buna karşılık kilise, Martin Luther'i dinden çıkarmış ve ölüme mahkûm etmiştir. Martin Luther, Katolik kilisesinin bu kararını protesto ettiği için Luther taraftarlarına Protestan denilmiştir. Böylece **Protestanlık** mezhebi doğmuştur.
- ❖ Almanya'da Protestanlık, Fransa'da **Kalvenizm**, İngiltere'de **Anglikanizm** mezhepleri ortaya çıkmıştır.

Sonuçları:

- ✓ Avrupa'da yeni mezhepler ortaya çıkmış mezhep birliği bozulmuş ve mezhep savaşları yaşanmıştır.
- ✓ Katolik kilisesine ve din adamlarına olan güven azalmıştır.
- ✓ Kilisenin elinde bulunan eğitim sistemi laik bir şekle dönüştürülmüştür.
- ✓ Kilisenin elinde bulunan topraklar, mallar halk tarafından paylaşılmıştır.
- ✓ Bilimsel çalışmalar önündeki en büyük engel olan kiliseler, eski önemini kaybetmiştir.

- **Osmanlı Devleti Reform hareketlerinden olumlu etkilenmiştir.** Çünkü Reformla birlikte, Avrupa'da mezhep birliğinin bozulması ve mezhep savaşlarının başlaması Osmanlı'nın Orta Avrupa'da ilerleyişini kolaylaştırmıştır.

AYDINLANMA ÇAĞI

18. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan her konuda akla öncülük tanıyan düşünce sistemine "**Aydınlanma**", bu düşünce sistemi ile gelen yeni döneme ise "**Aydınlanma Çağı**" adı verilir.

- ◆ Bu dönemde deney ve gözlem önem kazanmış, doğa bilimlerinde büyük gelişmeler sağlanmıştır.
- ◆ Aydınlanma Çağı'nın oluşmasında etkili olan bilim adamlarından bazıları şunlardır.

Newton: Fizik ve matematik alanında çalışmalar yapmıştır.

Kopernik: Evrende Güneş merkezli bir sistem olduğunu ve Güneş'in Dünya etrafında değil, Dünya'nın Güneş etrafında döndüğünü ispatlamıştır.

Galileo: Dünya'nın yuvarlak olduğunu ispatlayarak, kilise tarafından benimsenen, Dünya'nın düz olduğu görüşünü yıkmıştır.

Descartes: Bilimsel bilgiye ancak matematikle ulaşılabileceğini öne sürmüştü ve bu nedenle analitik ve geometriyi geliştirmiştir.

Jan Jack Rousseau: Baskıcı düşüncelere karşı çıkarak demokrasinin doğmasına ve gelişmesine katkıda bulunmuştur

Aydınlanma Çağı'nda güzel sanatlar alanında da gelişmeler olmuş, özellikle müzik alanında **Mozart**, **Bach** gibi ünlü besteciler yetişmiştir.

SANAYİ İNKILABI (ENDÜSTRİ DEVRİMİ)

18. yüzyılda İngiltere'de James Watt tarafından buhar gücünün makinelerde kullanılmasıyla başlayan teknolojik gelişmelere denir.

Sonuçları:

- ✓ El tezgahları ve atölyeler kapanmış, **fabrikalar açılmıştır.**
- ✓ Mallar seri ve ucuz olarak üretilmeye başlanmıştır.
- ✓ **Pazar ve hammadde ihtiyacı** artmış, **sömürgecilik** hız kazanmıştır.
- ✓ **İşçi sınıfı** ortaya çıkmıştır.
- ✓ **Köyden şehre göç** başlamıştır.
- ✓ Sanayileşemeyen ülkeler sömürge durumuna düşmüştür.
- ✓ Osmanlı ülkesi, kapitülasyonların da etkisiyle açık pazar haline gelmiş, küçük esnaf ve **Lonca teşkilatı** çökmüştür.
- ✓ **Kapitalizm, Liberalizm, Sosyalizm** gibi kavramlar ortaya çıkmıştır.
- ✓ **Süveyş kanalı** ve **Panama Kanalı** açılmış uluslararası ulaşım ve ticaret gelişmiştir.

DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ VE BİLİM

- Aristo, “**İnsanı diğer varlıklardan ayırt eden özellik, düşünme ve düşündüklerini ifade etme gücüne sahip olmasıdır.**” demiştir. İnsan ile düşüncenin gelişimi birlikte olmuştur. Çeşitli aletleri icat eden insanlar, doğaya hükmetmeye başlamış ve yeni fikirler üretmişlerdir. Bu fikirler sayesinde günümüzdeki uygarlığa ulaşılmıştır. Ancak bu yenilikler, toplumları yönetenlerin çıkarlarına uygun olmayınca düşünürler büyük sorunlar yaşamışlardır.
- Özellikle Orta Çağ'da Avrupa'daki bilim insanları ve düşünürler benzer sorunları en çok yaşayanlardandır. **Bu çağda Katolik Kilisesi dinî, siyasi ve ekonomik gücü elinde bulunduruyordu. Bilimsel ve akılcı düşüncüyü reddederek kişisel görüşleri yasaklamıştı.**
- **Kilise ve papazlar İncil'i kendi çıkarları doğrultusunda yorumlayarak halkı yanlış bilgilendiriyor, dinden çıkarma ve Tanrı adına günahları bağışlama yetkilerini kendilerinde görüyorlardı.** Bu duruma karşı çıkanlar dinden çıkarılarak yine papazlar tarafından kurulan engizisyon mahkemelerinde yargılanıyordu.

Yargılama sonucunda pek çok bilim insanı ve düşünür, sadece düşüncelerini söylediği için cezalandırılmıştır. Geçmişte yaşanan bu üzücü olayların sonrasında devletler kendi anayasalarında, devletlerarası sözleşmeler ile düşünce özgürlüğünü güvence altına almıştır. Bizim anayasamızın 27. ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10. maddelerinde de bu güvence vardır.

- **Orta Çağ, Avrupa için baskı ve korku dönemi olarak adlandırılır.** Bu dönemde din adamları ve soylular her alanda söz sahibiydi. **Bilimsel çalışmalar, felsefe, sanat, siyaset ve ekonomide Katolik kilisesinin sözünden çıkmak ve görüşlerini eleştirmek mümkün değildi.**
- Avrupa'daki bu baskıcı tutuma karşılık **aynı dönemde İslam dünyasında, Çin ve Hindistan'da böyle engeller yoktu. Düşüncelerin özgürce ifade edildiği bu bölgelerde bilimsel çalışmalar da gelişmiştir.** Avrupa'daki baskılar, düşünce ve ifade özgürlüğünü kısıtlayamamış, dinsel hoşgörü artmış ve özgür düşünce gelişmiştir.
- Yaşanan bu karanlık dönemin ardından biraz gecikmeli de olsa daha önceki derslerde gördüğümüz Rönesans Dönemi ve Reform Hareketleri yaşanmıştır. Geçmişten alınan dersler sayesinde düşünceleri ifade etme özgürlüğü, günümüz yönetim sistemi olan demokrasinin ön şartı olmuştur.
- Kısaca **Orta Çağ'da, Avrupa'da dinî ve yönetim gücünü elinde bulunduran gruplar, bu güçlerin ellerinde kalması için düşünce özgürlüğünü engellemişlerdir. Bu durum Avrupa'ya uzun bir Orta Çağ karanlık dönemi yaşatmış, bilimde, sanatta, felsefe ve siyasette gelişmelerin gecikmesine neden olmuştur.** Tüm yasaklamalar ve baskılar düşünce özgürlüğünü yok edememiş, sadece gelişmelerin olmasını geciktirmiştir.

SOSYAL BİLGİLER 7

ÜNİTE 5 – EKONOMİK VE SOSYAL HAYAT

TOPRAĞIN GÜCÜ

- Toprak bütün canlılar için hayat kaynağıdır. Yeryüzündeki yaşam toprak sayesinde devam eder. İnsanlar topraktan tarım faaliyetleri ile yararlanır. Toprak hem bizi beslediği hem de bize vatan olduğu kutsal kabul edilerek "Toprak Ana" olarak anılmıştır.
- **Tarım**, insanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla toprağı işleyerek ürün elde etmesidir. Bu faaliyet, topraktan çeşitli ürünlerin elde edilmesinin yanı sıra hayvancılık ve ormancılık faaliyetlerini de kapsar. Ülkemizde nüfusun yaklaşık yarısı (% 48,4) geçimini tarımla sağlamaktadır.
- **Topraktan yararlanma yolları**; tarım ürünleri, hayvancılık, ormancılık, tuğla-kiremit, porselen, fayans, cam.

TÜRKİYEDE TARIMI DESTEKLEYEN KURULUŞLAR

Ziraat Bankası: Üreticileri desteklemek için kredi verir.

Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü: Bitki ve hayvan ürünlerini arttırmaya, ürünleri çeşitlendirmeye ve kaliteyi yükseltmeye çalışır.

Devlet Su İşleri: Kurduğu bent, gölet, baraj ve sulama şebekesiyle tarımın sulama ihtiyacını karşılar.

Tarım Kredi Kooperatifleri: Üreticilerin ürünlerini değerlendirmek ve fiyat düşüşlerine karşı üreticilerin zarar görmesini önlemek amacıyla destekleme yapar.

Toprak Mahsulleri Ofisi: Özellikle tahıl ürünlerinin alım ve satımını yapar. Gerekli depolama tesisini ve korunmasını sağlar. Bu ürünlerin piyasada bulunmasını ve fiyat dengesini sağlamış olur.

GAP İdaresi Başkanlığı: Güneydoğu Anadolu Bölgesini kaldırmak için başlatılmış bir proje ve onun yönetim organıdır.

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı: Tüm kurumların üzerinde olan bakanlık düzeyindeki kurumdur.

Cumhuriyet Dönemi'nde, ülkemizde tarım olanaklarını artırmak amacıyla;

- Sulama, gübreleme ve tohum ıslahına önem verilmiş,
- Tarımda makineleşme ile birlikte modern tarım yöntemleri uygulanmaya başlanmış,
- Ziraat Bankası, Toprak Mahsulleri Ofisi Tarım Kooperatifleri kurulmuş,
- Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) ile Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde barajlar, hidroelektrik santralleri ve sulama tesisleri yapılmıştır.

- Türkiye'de ekili ve dikili alanlar (tarlalar, sebze ve meyve bahçeleri, zeytinlikler ve nadas alanları) topraklarımızın 1/3'ünü oluşturmaktadır.
- **Ekili ve dikili alanların bölge yüz ölçümleri oranına göre en fazla kapladığı bölgemiz Marmara Bölgesi, en az yer bölgemiz ise Doğu Anadolu Bölgesidir.**

Tarımda Verimi Arttıran Faktörler

Toprağın Bakımı, Sulama, Gübreleme, İlaçlama, Tohum Islahı, Makineleşme, Zirai Mücadele, Pazarlama

Ülkemizde tarım alanlarında sulama yaygınlaştırılırsa;

- İklim koşullarına bağımlılık azalır.
- Üretimde süreklilik ve artış sağlanır.
- Nadas yöntemi terk edilerek toprak her yıl kullanılabilir.
- Aynı araziden yılda birden fazla tarım ürünü alınabilir.
- Çiftçinin üretim geliri artar.
- Sebze yetiştirilen alanlar genişler.
- Endüstri bitkilerinin ekim alanları genişler.

Tarımın Türkiye Ekonomisindeki Yeri

- ✓ Nüfusumuzun önemli bir kısmı tarım sektöründe çalışmaktadır.
- ✓ Sanayi kuruluşlarının birçoğunun hammaddesi tarım ürünleridir.
- ✓ İhraç ürünlerimizin önemli bir bölümü tarım ürünleridir.

TARİHTE TOPRAK YÖNETİMİ

- **Hititler döneminde;** toprak devletin malıydı. Kral, bu toprakları üretim yapılması için (işletmeleri için) komutan ve valilere veriyordu. Buna karşılık, bu komutan ve valiler, orduya asker besliyordular.
- **Orta Çağ Avrupa'sında;** Feodalite (Derebeylik) adı verilen bir düzen vardı. Toprak feodal beyler arasında paylaşılmıştı. Ekonomik güç feodal beylerin elinde idi. Serfler (köylü-köle) toprakla beraber alınıp satılabilen sürekli toprak işçisi olan kişilerdi. Senyörler (feodal beyler) toprakların ve bu topraklar üzerindeki her şeyin, çalışanlar dâhil, sahibiydiler. Köylüler bu topraklar üzerinde çalışırlardı, bunun karşılığında para alırlardı.

- **Selçuklularda Toprak Yönetimi;** Selçuklularda topraklar, devletin malı sayılırdı ve bu topraklara “**miri arazi**” denirdi.

Miri Arazi dörde ayrılır:

- 1. Has Arazi:** Mülkiyeti ve vergi gelirleri sultan ve ailesine ait olan topraklardır.
- 2. Vakıf Arazi:** Geliri sosyal yardım kurumlarına ayrılan topraklardır.
- 3. Mülk Arazi:** Görevlerinde başarılı olan devlet adamlarına verilen topraklardır. Bu topraklar kişinin mülkiyeti sayılır bu toprakları istedikleri şekilde kullanırlardı.
- 4. İkta Arazi:** Ordu mensupları ile devlet adamlarına hizmetleri ve maaşı karşılığı verilen topraklardır. İkta sahipleri devlet için atlı asker beslerlerdi.

OSMANLI DEVLETİNDE TOPRAK YÖNETİMİ

A- MİRİ ARAZİ: Mülkiyeti devlete ait olan topraklardır. Devlet bu toprakları işletmesi için üzerinde yaşayan kişilere verirdi. Toprağı iyi ekip biçmeyen veya üç yıl üst üste boş bırakanlardan toprakları geri alınır, başkasına verilerdi. Amaç; **tarımda üretimin devamlılığını sağlamaktır.**

Miri arazinin en önemli bölümünü dirlik arazi oluştururdu.

Dirlik Arazi: Geliri devlet memurlarına ve askerlere maaş ve görev karşılığı olarak verilen topraklardır.

Dirlik gelirlerine göre üçe ayrılırdı:

Has: Yıllık geliri 100 000 akçeden fazla olan toprağa denirdi. Padişaha, divan üyelerine, beylerbeylerine, şehzadelere ve sancak beylerine verilerdi.

Zeamet: Yıllık geliri 20 000 ile 100 000 akçe arasındaki topraklara denirdi. İkinci derecedeki memurlara verilerdi. Kadı, Subaşı, Divan kâtipleri gibi

Tımar: Yıllık geliri 3 000 akçe ile 20 000 akçe arasındaki topraklara denirdi. Savaşlarda yararlılık gösterenlere verilerdi.

- ❖ Tımarlı Sipahî'ler gelirlerinin bir kısmıyla atlı asker (**cebelü**) yetiştirirler, bir kısmını da maaş olarak alırlardı. Tımar sistemiyle yetiştirilen askerler, Osmanlı ordusunun önemli bir kısmını oluştururdu. Tımar sistemine bağlı topraklar “**Tahrir Defterlerine**” kaydedilirdi.

Tımar Sisteminin Faydaları

- Merkezi otorite güçlenmiştir. (Tımarlı sipahiler en uzak yerlerde bile güvenliği sağlamıştır.)
- Vergiler düzenli olarak toplanmıştır.
- Ülke bayındır (imar) hale getirilmiştir.

- Devlete yük olmadan asker yetiştirilmiştir.
- Toprak sürekli ekip-biçildiği için üretimin devamlılığı sağlanmıştır.
- Topraklar üç yıl üst üste boş bırakılırsa, bu kişinin elinden topraklar alınarak başkalarına verilmiştir. Bu durum **üretiminin sürekliliğini sağlamıştır.**
- ❖ Osmanlı Devleti'nde toprak ve ordu sisteminin temelini **Tımar Sistemi** oluştururdu. Bu sistemde devlet “Tımarlı Sipahî'ye belli bir toprak parçası verirdi. Tımarlı Sipahî, emrindeki askerlerle bu toprağı ekip biçer, elde edilen gelir, askerlerin ihtiyaçları ve eğitimi için harcanırdı. Çok disiplinli bir asker topluluğu olan Tımarlı Sipahiler, savaş zamanında savaflara katılırlardı.

B-MÜLK ARAZİ: Mülkiyet hakkı arazi sahibinin olan topraklardır. Mülk arazi ikiye ayrılır:

- 1. Öşri Topraklar:** Fethedildiği zaman Müslümanlara verilen topraklardır. Toprağı işleyenler, elde ettikleri ürünün 1/10'unu vergi olarak devlete verilerdi. Bu vergiye “**öşür**” denirdi.
- 2. Haraci Topraklar:** Bu toprakların sahipleri gayrimüslimlerdi (Müslüman olmayanlar). Bunlardan alınan toprak vergisine “**haraç**” denirdi.

DEVLETLER NASIL GELİŞİR

Devletlerin ekonomik olarak gelişmelerinde etkili olan faktörlerden biri de dünya üzerinde bulunduğu yerdir. Ülkemiz, Asya'yı, Avrupa'ya bağlayan önemli kara ve deniz yolları üzerindedir. Bu nedenle ülke ekonomimizde ticaretin payı oldukça yüksektir. Pazara yakın olmak ticaretin gelişmesinde önemli bir etken olmuştur. Geçmişten günümüze kadar birçok uygarlık, malların pazarlara ulaştığı ticaret yollarını denetimleri altına almak için uğraşmışlardır. Bu nedenle devletlerarasında savaşlar çıkmış antlaşmalar yapılmıştır.

İlk Çağdan günümüze dünya ticaretinde önem kazanan yollardan bazılarının şöyle sıralayabiliriz.

- **Kral Yolu:** Anadolu'dan başlayıp Mezopotamya'ya kadar uzanan bu yol MÖ 5. yüzyılda **Lidyalılar** tarafından yapılmıştır. Bu yol sayesinde **Anadolu ve Mezopotamya arasında** ticaret gelişmiş, kültürel etkileşim yaşanmıştır.
- **İpek Yolu:** Çin'de üretilen ipeğin ve değerli eşyaların kervanlarla Avrupa'ya taşınması için İlkçağ ve Ortaçağ boyunca kullanılan ticaret yoludur. İpek, porselen, kağıt, baharat ve değerli taşların taşınmasının yanı sıra kıtalar arasındaki kültürel alışveriş de bu yolla sağlanmıştır. İpek Yolu'nun bir

kolu Karadeniz'in kuzeyinden, diğer kolu da İran ve Anadolu üzerinden Avrupa'ya ulaşıyordu.

- **Kürk Yolu:** Hazar ve Bulgar ülkelerinden başlayıp, Ural, Sibiryaya ve Altaylar üzerinden Çin'e giden yola Kürk Yolu deniliyordu. Türkler bu yol ile samur, kunduz, vaşak gibi av hayvanlarının kürklerinin ticaretini yapıyorlardı. Kürk Yolu, İpek yoluna kuzeyden paralel uzanmaktaydı ve Türklerin önemli gelir kaynaklarından birine aracılık etmekteydi.
- **Baharat Yolu:** Baharat Yolu, eski çağlarda Uzak Doğu'yu Batıya bağlayan ticaret yollarından biridir. Baharat günümüzden çok önce Asya ülkelerinde biliniyor evlerde kullanılıyordu. O dönemde Avrupalılar için lüks tüketim malları arasındaydı. Baharat ticaretinin yapıldığı bu yol Hindistan'dan başlardı. Baharat yoluyla gelen mallar Akdeniz limanlarına buradan da Avrupa'ya ulaştırılırdı.

- Osmanlı Devleti Yavuz Sultan Selim döneminde Mısır Seferi ile Baharat Yoluna hakim olmuştur. İpek ve Baharat Yolunun kara yolları kısmına Osmanlı Devleti, Akdeniz'deki deniz yolları kısmına Venedikliler egemen olmuştur. Bu nedenle Avrupalılar ticaret yollarındaki Osmanlı ve Venedik etkinliğini ortadan kaldırmak için Coğrafi Keşifleri başlatmışlardır.

COĞRAFİ KEŞİFLER

Avrupalıların 15. ve 16. yüzyıllarda yeni ticaret yolları aramak ve Doğu ülkelerinin zenginliklerine ulaşabilmek amacıyla yaptıkları gezilere "**Coğrafi Keşifler**" denir.

Coğrafi Keşiflerin Nedenleri

- Doğu ülkelerinin zenginliği ve Avrupalıların buralara gitmek için yeni yollar aramaları.
- İpek ve Baharat yolları ile gelen malların çok el değiştirmesinin fiyatları artırması,
- Avrupalıların bu ticaret mallarını ilk elden almak istemeleri
- Coğrafya bilgisinin ilerlemesi, yeni ve doğru haritaların yapılması
- Pusulanın geliştirilmesi sayesinde gemicilerin, büyük denizlere ve okyanuslara daha kolay açılmaya başlaması.
- Dayanıklı ve sağlam gemilerin yapılması, cesur gemicilerin yetişmesi
- Türklerin, Doğu ticaret yollarına (İpek ve Baharat yolları) hâkim olmaları ve Avrupalıların açık denizlere çıkma ihtiyacı hissetmeleri.
- Avrupalıların Hıristiyanlık dinini yaymak istemeleri

KEŞİFLER VE KÂŞİFLER

- Portekizli **Bartelmi Diaz** Afrika'nın güney ucuna ulaşarak **Ümit Burnu**'nu buldu (1487).
- İspanyol asıllı **Kristof Kolomb**, **Amerika Kıtası**'nı buldu (1492). Ancak yeni bir kıta keşfettiğini anlayamadan öldü.
- Portekizli **Vasko do Gama**, Ümit Burnu'nu dolaşarak Hindistan'a vardı (1498). Böylece **Hint Deniz Yolu** bulunmuş oldu.
- İtalyan gemici **Ameriko Vespuçi**, Amerika'nın yeni bir kıta olduğunu dünyaya ilân etti ve kıtaya onun adı verildi. **Amerika** (1507).
- 1519'da Portekiz asıllı **Macellan** tarafından başlatılan batıya seyahat **Del Kano** tarafından tamamlanarak (1522) **dünyanın yuvarlak olduğu** ilk kez ispatlanmıştır.
- Başlangıçta Portekizliler ve İspanyollar tarafından başlatılan Coğrafi Keşifler, özellikle İngilizler, Fransızlar ve Hollandalılar tarafından tamamlanmıştır.

COĞRAFİ KEŞİFLERİN SONUÇLARI

- **Eski ticaret yolları değişti.** Akdeniz, doğu-batı ticaretindeki önemini kaybetti. Baharat ve İpek yolları eski önemini kaybetti. Atlas Okyanusu Limanları önem kazandı.
- Keşif yapan milletler, keşfettikleri ülkeleri ele geçirerek **sömürge imparatorlukları** kurdular.
- Yeni ülkelerde bol olarak bulunan altın ve gümüş gibi madenler, Avrupa'ya getirildi ve ticaretle uğraşan **burjuva sınıfı zenginleşti**. Bunlar soyluların topraklarını satın aldılar ve soylular eski güçlerini kaybettiler.
- Burjuva sınıfının zenginleşmesi sonucu Avrupa ürünleri yeni pazarlar bulmuştur. Bu da **Sanayi Devrimi**'ne ortam hazırladı.
- Amerika, Avustralya, Antarktika gibi yeni kıtalar, yeni ticaret yolları, yeni uygarlıklar (Aztek, İnka, Maya vb.) bulundu ve tanındı.
- Domates, vanilya, patates, tütün gibi yeni bitkiler ile yeni hayvan türleri tanındı ve Avrupa'ya taşındı.
- **Dünyanın yuvarlak olduğu kanıtlandı.**
- Keşfedilen yerlere, özellikle Amerika'ya Avrupa'dan göçler olmuş, bu durum Avrupa kültür ve medeniyetinin yayılmasını sağladı. Avrupa'da işsizlik azaldı.
- Hristiyanlık yayıldı. Ancak bazı bilimsel gerçeklerin (Dünya'nın düz olduğu gibi) ortaya çıkması sonucu Hıristiyanlık dini zayıfladı, kiliseye ve din adamlarına duyulan güven azaldı.
- Zenginleşen Avrupalılar, kültür ve sanat hareketlerini destekledi. Böylece Avrupa'da **Rönesans'ın doğmasına ortam hazırlandı.**

Coğrafi Keşiflerin Türk Dünyası Üzerindeki Etkileri

- ✓ Coğrafi Keşifler, Müslüman ülkeler açısından büyük zararlar neden olmuştur. İslam ülkeleri yoksullaşmış, Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyetinde olan İpek ve Baharat Yolları önemini kaybetmiştir.
- ✓ Osmanlı topraklarında kervan yolları boyunca faaliyet gösteren halk ve zanaatkârlar işsiz kalmıştır. Bu durum Osmanlı Devleti'nde ekonomik sıkıntılara ve Celali İsyanlarına zemin hazırlamıştır.

KOL GÜCÜNDEN MAKİNE GÜCÜNE

- 18. yüzyılın ortalarına kadar Avrupa'da ekonomik hayat büyük ölçüde tarıma, küçük el sanatlarına ve ticarete dayanıyordu. Üretim asıl kaynağı olan toprak, soyluların ve kilisenin elindeydi.
- Coğrafi Keşifler sonunda keşfedilen yeni yerlerden tonlarca altın ve değerli maden Avrupa'ya taşındı. Avrupa'da büyük bir sermaye birikimi meydana geldi.
- Rönesans ve Reform hareketleriyle başlayan bilimsel gelişme 18. Yüzyılın sonlarında en üst düzeye ulaştı. Yeni buluşlar üretime de uygulanmaya başladı.
- **Buhar gücüyle çalışan makinelerin üretimde kullanılmasıyla Sanayi İnkılabı gerçekleşti.** Sanayi İnkılabıyla insan ve hayvan gücüne dayalı üretimden makineyle üretime geçildi.
- Dokuma sanayisinde başlayan makineleşme daha sonra diğer alanlara da yayıldı. **İlk kez İngiltere'de başlayan Sanayi İnkılabı daha sonra diğer Avrupa ülkelerine yayıldı.** Bu durum, Avrupa ve dünyada önemli gelişmelere neden oldu.
- Sanayi İnkılabı 18.yy'da ilk olarak İngiltere'de başlamış, daha sonra Avrupa ülkelerine yayılmış ve tüm dünyayı etkilemiştir.
- Sanayi İnkılabı ile birlikte atölyelerin yerine fabrikalar kurulmuştur. İnsan gücünün yerini makineler almış böylece kısa sürede üretim artışı olmuştur.

Sonuçları

- ✓ Üretimde insan gücünün yerini **makine gücü** aldı; seri üretime geçildi.
- ✓ Üretim arttı; uluslararası ticaret hızlandı.
- ✓ Büyük fabrikalar kuruldu; **işçi sınıfı** ortaya çıktı.
- ✓ Köyden kente göç başladı; **kentleşme** hızlandı.
- ✓ Ham madde kaynakları ve pazar alanları bulma yarışı sanayileşen ülkeler arasında rekabete yol açtı.
- ✓ İşsizlik bir yandan artarken öte yandan teknoloji alanlarında yeni yenilikler görüldü, işçi sınıfı kendini korumak için sendikalaşmaya başladı.
- ✓ Sosyalizm ve Liberalizm gibi düşünce akımları ortaya çıktı.

- ✓ 1869'da **Süveyş Kanalı**, 1914'te **Panama Kanalının** açılması ile ticaret yolları kısalmıştır. Böylece ticaret daha da gelişmiştir.

SANAYİ İNKILÂBİ'NİN OSMANLI DEVLETİ'NE ETKİLERİ

- Sanayi İnkılabı ile birlikte Avrupa'da makineleşme başladı. Bu konuda öncülük yapan İngiltere hızlı bir üretime geçti. Ancak seri ve ucuz üretim beraberinde ham madde ve pazar sorununu ortaya çıkardı.
- Sanayi İnkılabına katılan Avrupa devletleri dünyanın değişik yerlerinde ham madde ve pazar bulmak için sömürgecilik faaliyetlerine giriştiler.
- Yükselme Dönemi'nde dünyanın en büyük gücü olan Osmanlı Devleti bu gelişmelere ayak uyduramadığı için güç kaybetmeye başladı,
- İngiltere, Fransa ve Rusya gibi güçlü devletler eski gücünü kaybetmiş olan Osmanlı Devleti'ni açık bir pazar olarak gördükleri için daha önceden verilmiş olan kapitülasyonları da değerlendirerek mallarını satmaya başladılar. Bu durumun sonucunda el tezgâhlarıyla üretim yapan Osmanlı esnafı Avrupa'nın bol ve ucuz mallarıyla rekabet edemedi.

HİÇ BİTMEYEN DESTEK: VAKIFLAR

VAKIF: Bir hizmetin gelecekte de yapılabilmesi için bazı şartlarla ve resmi bir yolla malını ya da parasını ayırmasıdır.

- Tarih boyunca Türkler, **toplumsal dayanışmaya ve yardımlaşmaya** önem vermişlerdir. Varlıklı kişiler, vakıflar kurarak muhtaç insanlara yardım etmişlerdir.
- Selçuklu Döneminde gelişme gösteren vakıflar, Osmanlı döneminde en üst seviyeye ulaşmıştır. Selçuklu ve Osmanlı döneminde sayıları yüz binlere yaklaşan vakıflar toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel hayatına geniş ölçüde katkıda bulunmuştur.
- Osmanlı Devleti'nde **toplumun sosyal ve ekonomik hayat seviyesinin yükseltilmesi, insanların sağlık, eğitim ve kültür ihtiyaçlarının karşılanmasında vakıflar çok önemli bir rol oynamıştır.**
- Osmanlı ülkesinde yapılan **imaret, cami, mescit, medrese, kervansaray, han, hamam, yol, su, köprü, hastane ve okul** gibi yapıların tamamı vakıf hizmetidir.

- Osmanlı Devleti'nde eğitim vakıflar eliyle yürütülürdü. Temel eğitimden üniversiteye kadar eğitimin her aşaması ücretsizdi. Vakıflar, öğrencilere yurt ve barınma olanakları yanında burs da sağlamıştır. Darüşşifa, darüt'tıp gibi vakıf kuruluşları da sağlık alanında hizmet vermiştir. Bu kuruluşların sağladığı hizmetler ücretsizdir.
- Vakıf kurumları arasında yer alan Bimarhaneler, zihinsel engelli bireyler ve psikolojik rahatsızlığı bulunan insanlara müzik eşliğinde tedaviler sunmuştur. Osmanlı Döneminde öksüz ve yetimlere, hastalara, görme özürlülere, sağır ve dilsizlere, zihinsel engelli bireylere ve ruh hastalarına da kurulan vakıflar aracılığıyla hizmet götürülmüştür.
- **Osmanlı Devleti vakıf sistemini her zaman desteklemiş ve vakıfların korunması için tedbirler almıştır.** Devlete ait gelirlerden büyük bir kısmının vakıflara bırakılması sağlanmıştır.
- Cumhuriyet Döneminde her türlü vakıf işleri, Başbakanlığa bağlı **Vakıflar Genel Müdürlüğüne devredilmiştir.**

- Vakıflar **sosyal adaleti pekiştirmek, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı sağlamayı amaçlamışlardır.**
- Vakıf sistemi **sosyal devlet ilkesinin** bir gereği olarak ortaya çıkmıştır.

NASIL EĞİTİM GÖRDÜLER AHI TEŞKİLATI (AHİLİK)

- ✓ XIII. yüzyılda Anadolu'da kurulan Ahilik teşkilatı, **esnaf, sanatkâr ve üretici** birliklerini bir araya getirerek ekonomik ve sosyal alanda önemli bir işlev görmüştür.
- ✓ Ahilik teşkilatının kurucusu olan **Ahi Evran**, Azerbaycan'da doğmuş daha sonra Anadolu'ya gelmiştir. Kırşehir ve Kayseri civarlarında Ahilik adı verilecek olan esnaf örgütlenmesini başlatmıştır. Ahi Evran kendi mesleği olan debbağlık (dericilik) dalından başka, 32 çeşit esnaf ve sanatkârın lideri olmuştur.

- ✓ Ahilik, Selçuklular Döneminde **esnaflar arasındaki mesleki dayanışmayı**, toplumun refah ve huzurunu sağlamayı amaç edinen bir sivil toplum kuruluşudur.
- ✓ Ahilikte **usta-kalfa-çırak** sistemi vardı. Bu sistemde eğitim oldukça önemliydi. Meslek eğitimi ile ahlak eğitimi bir bütünlük içerisinde ele alınarak uygulanırdı.

- ✓ Bir meslek edinmek üzere yeni çalışmaya başlayan gençlere, okuma yazma, dinî bilgiler, Türkçe

konuşma, edebiyat, müzik, spor, folklor ve askeri bilgiler öğretilirdi.

- ✓ Mesleki eğitim, atölyelerde verilirdi. Burada çalışma usulleri, meslekle ilgili teknik bilgiler öğretilir ve uygulama yapılırdı.
- ✓ **Ahilik, Selçuklu ve Osmanlılarda, Anadolu'da yaşayan halkın sanat, ticaret, ekonomi gibi çeşitli meslek alanlarında yetişmelerini sağlayan, onları ahlaki yönden yetiştiren, çalışma hayatını iyi insan mezziyetlerini esas alarak düzenleyen bir örgüttür.**
- ✓ Günümüzün esnaf odalarına benzer bir işlevi yürüten Ahilik, iyi ahlakın, doğruluğun, kardeşliğin yardımseverliğin kısacası bütün güzel mezziyetlerin birleştiği sosyoekonomik bir düzendir.
- ✓ Ahilik Anadolu'da altı asır boyunca uygulanmıştır.
- ✓ Selçuklularda "**Ahilik**" Osmanlılarda "**Lonca**" adını alan bu kurumlarda her esnaf kendi meslek dalıyla ilgili Loncaya üye olarak koruma altına girmiştir.
- ✓ Sanayi İnkılabının Osmanlı Devleti'ne olumsuz etkileri, bu teşkilatın önemini azaltmıştır.

Ahi teşkilatının görevlerini şöyle sıralanabilir:

- Esnaf ve tüketici arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi,
- Ekonomik zorlukları olan esnafa kredi sağlanması,
- Fiyatları belirleyerek üretimin kalitesinin artırılması,
- Mesleki dayanışmanın sağlanması
- Mesleklerle ilgili eğitim verilmesidir.

Şet Kuşatma Töreni: Yeterli bilgiyi öğrenen çırağın çıraklıktan kalfalığa, kalfalıktan ustalığa yükselmesi için yapılan törene Şet Kuşatma töreni denirdi.

MEDRESELER

- Selçuklularda ve Osmanlı Devleti'nde **eğitim ve öğretim sisteminin temel kurumu medreselerdi.** Din bilginleri, kadı, doktor, matematik ve astronomi bilginleri medreselerde yetişiyordu.
- **İlk Osmanlı medresesi** 1331 yılında **Orhan Bey** tarafından **İznik**'te açıldı. Buraya atanan ilk müderris ise **Davud-u Kayseri**'ydi. Daha sonra başta Bursa, Edirne ve İstanbul olmak üzere hemen hemen her Osmanlı şehrinde medreseler açıldı.
- **Fatih Sultan Mehmet ve Kanuni Sultan Süleyman dönemlerinde medrese eğitimi en yüksek seviyeye ulaştı.** Osmanlılarda medreseler alt (hariç), orta (dâhil) ve yüksek (sahn) olmak üzere derecelere ayrılırdı. Öğrenciler medrese eğitimine alt düzeyden başlar, başarılı olurlarsa yüksek

medresede eğitim görmeye hak kazanırlardı. Yüksek medrese hukuk, edebiyat ve ilahiyat fakültesi düzeyindeydi.

- Öğrenciler, **danişmend** veya **softa** (suhte) ismiyle öğrenim görür ve buralardan **icazetname** denilen diploma ile mezun olurdu. Yüksek medreseden mezun olanlar müderris, kadı ya da yönetici olurdu.
- Medreselerde ders veren öğretmenlere **müderris**, yardımcılara da **muid** adı verilirdi.
- Medreselerde Tefsir (Kur'an-ı Kerim'in açıklaması), Fıkıh (İslam hukuku), Kelam (İslam felsefesi), gibi dini ilimler ile Matematik, Cebir, Tarih, Coğrafya, Fizik, Tıp, Mantık, Fizik, Kimya, Astronomi gibi pozitif bilimler okutulurdu.

17. yüzyıldan itibaren Osmanlı medreselerinde bozulmalar başladı. Bunun nedenleri arasında **müderris atamalarında kayırmaların yapılması, yetersiz kişilerin müderrisliğe getirilmesi, öğretim programlarından fen ve matematik gibi derslerin çıkarılması** vardır.

- Zamanla çağdışı kalan medreseler, Osmanlı siyasi, sosyal ve kültürel yapısını da olumsuz etkilemiştir. Medreseler Cumhuriyet döneminde kapatılmıştır.

ENDERUN

- **Osmanlılarda devlet memuru yetiştirmek** amacıyla sarayda açılan okula Enderun adı verilmiştir.
- Bu okul **II. Murat döneminde** Edirne Sarayı'nda açıldı. İstanbul'un Fethi'nden sonra da Topkapı Sarayı'nda faaliyetlerine devam etti.
- Enderun'un en önemli özelliği, saray üniversitesi olmasıydı.
- Osmanlı Devleti'ni yönetecek **idareci, komutan, devlet memuru ve sanatkâr burada yetiştirilirdi.**
- **Devşirme sistemiyle** toplanan çocuklar Acemi Ocağı'na gönderilmeden önce içlerinden zeki ve yetenekli olanlar çeşitli Enderun mekteplerine gönderilirdi. Bunlara **iç oğlan** denilirdi.
- Buralarda sıkı bir eğitimden geçirilen iç oğlanlardan en seçkin olanları, Topkapı Sarayı'ndaki Enderun'a alınırdı.
- Enderun'da eğitim-öğretim birbirini izleyen **yedi oda** (koğuş) içinde yapılırdı. Odalardaki eğitim 1 ile

2 yıl arasında değişirdi. Öğrenciler odaların başlangıç sınıfında öğretime başlar, üst sınıflara doğru yükselirdi. Öğretim uygulamalı ve teorik olarak yapılırdı.

- **Enderun Mektebi, 1909 yılına kadar varlığını devam ettirmiştir.** Bu dönem zarfında Osmanlı devlet hayatında etkili olan çok sayıda sadrazam, vezir, komutan, hattat, şair ve müzisyen Enderun Mektebinden yetişmiştir.

MESLEĞİMİ NASIL SEÇMELİYİM?

- **Meslek**, belli bir eğitimi gerektiren bilgi, beceri ve ustalık isteyen ve **kişinin hayatını kazanmak, geçimini sağlamak için yaptığı iş**tir.
- Meslek, bir kişinin çalışma ortamını, ekonomik durumunu, ilişkide olduğu insanları, yaşadığı çevreyi kısaca yaşam biçimini etkileyen bir durumdur. Bu nedenle meslek seçmek, yaşam biçimini seçmek demektir. İnsanlar mesleklerini belirlerken gelecekteki yaşamlarının birçok yönünü de belirlemiş olmaktadır.
- **Kendine uygun meslek seçmiş olan kimseler, işlerini severek yapmakta, mesleklerindeki gelişmeleri izleme isteği duymakta, böylece hem mutlu ve verimli kişiler olarak meslek yaşamını sürdürmekte hem de ülke ekonomisine katkıda bulunabilmektedir.**
- Bu nedenle **meslek seçerken ilgi ve yeteneklerimize, kişilik özelliklerimize uygun olmasına dikkat etmeliyiz.**

SOSYAL BİLGİLER 7

ÜNİTE 6 – YAŞAYAN DEMOKRASİ

KURULTAYDAN MECLİSE

Orta Asya Türklerinde Kurultay

Eski Türklerde siyasi, askerî ve ekonomik kararların alındığı meclise **toy** ya da **kurultay** adı verilirdi.

- ✓ Orta Asya Türk devletlerinden biri olan Hunlarda her yıl ilkbaharda devlet işlerinin görüşüldüğü kurultay toplanırdı. Çeşitli şenliklerin ve spor etkinliklerinin yapıldığı bu toplantılarda bir taraftan da devlet işleri görüşülerek karara bağlanırdı.
- ✓ Bu meclislere ileri gelen boylar davet edilir, gelmeyenler devleti protesto etmiş kabul edilirdi. Bu toplantılarda hükümdarların yanında her zaman **hatun** adı verilen hanımı oturur ve bazı elçileri kabul edebilirdi.

Türkler, **hükümdara devleti yönetme yetkisinin Tanrı tarafından verildiğine inanıyorlardı**. Tanrı tarafından verilen bu yönetme hakkına **kut inancı** denirdi. Kutun kan yoluyla hükümdarın tüm erkek çocuklarına geçtiğine inanılırdı.

- ❖ Bütün hanedan üyelerinde kut olduğundan kendine siyasi ve askerî bakımdan güvenen kişi taht mücadelesine girebilirdi. Bu durum **taht kavgalarına ve devletin kısa ömürlü olmasına** neden olurdu.
- ❖ Türk devletlerinde hükümdarlar yönetimi kolaylaştırmak için ülkeyi doğu ve batı olmak üzere ikiye ayırırdı. (**İkili teşkilat**)

Eski Türk Devletlerinde Hükümdarın Görevleri

- ✓ Türk milletini refah ve huzur içinde yaşatmak,
- ✓ Orduyu idare edip, ülke çapında asker toplamak,
- ✓ Töre adı verilen toplumsal kuralları uygulamak,
- ✓ Dağınık Türk boylarını toplayıp bir araya getirmek,
- ✓ Meclisi toplantıya çağırıp yönetmek,
- ✓ Devlet mahkemesine başkanlık etmek,
- ✓ Adaletli olmak ve kanunları uygulamak,
- ✓ Millete hizmet etmeyi.

İslamiyet'in Kabul Edilmesinden Sonra Divan

- İslam dininin kabul edilmesinden sonra da devlet yönetiminde Türk kültürünün etkisi devam etti. Kut anlayışı, İslam dünyasının dinî lideri olan halifenin hükümdarlığı onaylaması uygulamasına dönüştü.

- İslamiyet döneminde de "**Devlet ve ülke, hükümdar ailesinin ortak malıdır.**" anlayışı devam etti.
- Devletin başında bulunan sultanın önemli görevleri ve sorumlulukları vardı. **Sultan**, devleti en iyi şekilde yönetir, halkın mutluluğu için çalışırdı. Sultandan sonra en yetkili devlet adamı **vezirdi**.

Devlet işleri, **Divan** adı verilen bir kurulda görüşülüp karara bağlanırdı. Divan'a, **Sultan** veya **Vezir** başkanlık ederdi.

- İslamiyetin kabulünden sonra kurulan Karahanlılar, Selçuklular ve Osmanlılar gibi Türk devletlerinde de İslamiyet öncesi Türk devlet gelenekleri devam etmiştir. Ancak devlet yönetiminde din kuralları da etkili olmaya başlamıştır.
- Özellikle Osmanlı sultanlarından **Yavuz Sultan Selim**'in halifelik makamını başkent İstanbul'a taşınması ve kendisinin **halife olması** devleti **teokratik** bir yapıya büründürmüştür

Osmanlı Devleti'nde Divan-ı Hümayun

Osmanlı Devleti'nde padişahın başkanlığında önemli devlet işlerini görüşmek üzere toplanan meclise, "**Divan-ı Hümayun**" denirdi. Divan **Orhan Bey** döneminde, kurulmuştur.

- Divan, Orhan Bey zamanından, Fatih'in ilk devirlerine kadar her gün toplanırdı. Toplantılar sabah namazından sonra başlar ve öğlene kadar devam ederdi.
- **Divan**, hangi din ve millete ait olursa olsun, kadın erkek **herkese açıktı**. Ülkenin herhangi bir yerinde haksızlığa uğrayan veya kadılarca haklarında yanlış hüküm verilmiş olanlar, vali ve askerî yetkililerden şikâyeti bulunanlar için Divan daima açıktı.
- **Divan'da** önce halkın dilek ve şikâyetleri dinlenir, ondan sonra **devlet işleri görüşülüp karara bağlanırdı**.
- Divan'da idari ve örfi işler **sadrızam**, şer'î ve hukuki işler **kazasker**, mali işler **defterdar**, arazi işleri de **nişancı** tarafından görülürdü. Divan üyelerinden başka o gün Divan'a gelmiş bulunan halka da din ve milliyet farkı gözetilmeksizin yemek verilirdi.

- **Divan'da son söz padişaha aitti.** Ancak padişah devlet işleri ile ilgili Divan üyelerine danışıp fikirlerini alırdı. (Bu durum divanın danışma meclisi özelliğinde olduğunun göstergesidir.)
- Osmanlı Devleti'nin en önemli yönetim organlarından olan Divan-ı Hümayun, Yükselme Dönemi'nden sonra bozulmaya başladı. 19. yüzyıl-da **II. Mahmut bu teşkilatı kaldırarak** yerine Avrupa usulünde düzenlenmiş olan bakanlıkları kurdu.

OSMANLI DEVLETİ'NDE DEMOKRATİKLEŞME HAREKETLERİ

SENED-İ İTTİFAK: 1808'de II.Mahmut ve ayanlar arasında imzalanmış bir sözleşmedir. Böylece Osmanlı Devletinde padişahın yetkileri ilk kez kısıtlanmıştır.

TANZİMAT FERMANI (1839)

- 1-Kanun önünde herkes EŞİTTİR.
  - 2-VERGİ kişilerin kazancına göre alınacak.
  - 3-RÜŞVET ve iltimas kaldırılacak.
  - 4-ASKERLİK işleri belli bir düzene göre yapılacak.
  - 5-KANUNUN üstünlüğü kabul edilecek.
- (Fermanın ana maddelerinin kodlaması: EVRAK)

Tanzimat Fermanı ile Osmanlı Devleti'nde padişah gücünün de üstünde **kanun gücünün** olduğu kabul edilmiş ve bu ferman ile Osmanlı Devleti **hukuk üstünlüğünü** kabul etmiştir. Bu durum demokratikleşme yolunda atılmış en önemli adımlardan birisidir.

ISLAHAT FERMANI 1856

- **Avrupalı devletlerin baskısıyla** ilan edilen ferman, Tanzimat Fermanı'nın genişletilmiş halidir. Bu fermanla **azınlıklar, Müslüman halktan daha ayrıcalıklı hale geldiler.**

MEŞRUTİYET DÖNEMİ (1876-1908)

- ✓ Osmanlı halkı ilk kez 1876'da **II. Abdülhamid** döneminde ilân edilen **I. Meşrutiyet** ve hazırlanan **Kanun-u Esasi** (Anayasa) ile yönetimde söz sahibi olmuştur ve böylece Osmanlı Devletinin yönetim şekli "**meşruti monarşi**" şeklinde değişmiştir.
- ✓ Anayasa gereği padişahın yanında **halkın seçmiş olduğu vekillerden oluşan Mebusan Meclisi** oluşturulmuştur.
- ✓ Oluşan bu parlamenter sistemde kanunların yürürlüğe girmesinde son sözün padişaha ait olması ve padişahın meclisi açma-kapama

yetkisinin bulunması meşrutî yönetimde mutlakiyet rejiminin özelliklerinin korunduğunun en önemli göstergesidir.

- ✓ I.Meşrutiyet'in ömrü fazla uzun sürmemiştir. Meclisteki azınlıkların olumsuz faaliyetleri ve 93 Harbinden dolayı II. Abdülhamid meclisi kapatarak eski yönetim şekline geri dönmüştür.
- ✓ **1908 yılında** bazı Osmanlı aydınlarının çalışmaları neticesinde tekrar meşrutiyet yönetimine geçilmiş ve **Meşrutiyet ikinci kez ilan edilmiştir.**

CUMHURİYETİN İLANI (29 EKİM 1923)

- Dünya Savaşından sonra imzalanan Mondros Ateşkes antlaşmasından sonra Anadolu, daha sonra da İstanbul İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmiş ve Osmanlı Mebusan Meclisi dağıtılmıştır. Bu gelişmeler Ankara'da TBMM'nin açılmasına ortam hazırlamıştır.
- **Mustafa Kemal** bu durum üzerine harekete geçmiş, ulusal iradeyi milletin kendi kaderinde etkili olabilmesi için **23 Nisan 1920'de TBMM'yi açmıştır.**
- TBMM'nin sürekliliğini sağlamak için de 20 Ocak 1921'de **Teşkilat-ı Esasiye** (Anayasa) kabul edilmiştir. Anayasada "**Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.**" maddesinin yer alması Cumhuriyet rejimine geçileceğini göstermiştir.
- Kurtuluş Savaşı sonrasında **1 Kasım 1922'de Saltanatın kaldırılması** Cumhuriyet'in önündeki en önemli engeli de ortadan kaldırmıştır.
- Ulusal egemenliğin gerçekleşmesini isteyen Mustafa Kemal öncülüğünde **29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edilmiştir.** Böylece yeni kurulan devletin rejiminin Cumhuriyet olduğu kabul edilmiş ve **ulusal egemenlik** kesin olarak gerçekleşmiştir.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİNİN NİTELİKLERİ

ANAYASA: Devletin temel yapısını, işleyiş biçimini, kişilerin hak ve özgürlüklerini belirleyen, devlet ile halk arasında yapılan sözleşmeye **anayasa** denir. Anayasa temel kanundur. Yürürlükteki kanunlar anayasaya aykırı olamaz.

- **Anayasa'nın ilk 3 maddesi değiştirilemez.** Bu maddeler şöyledir:
MADDE 1. - Türkiye Devleti bir **Cumhuriyettir.**
MADDE 2. - Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, **demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.**

MADDE 3. - Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili **Türkçedir**. Bayrağı, şekli kanunda belirtilen, **beyaz ay yıldızlı al bayraktır**. Milli marşı "**İstiklal Marşı**"dır. Başkenti **Ankara**'dır.

ANAYASALARIMIZ

- 1921 Anayasası (Teşkilat-ı Esasiye)
- 1924 Anayasası
- 1961 Anayasası
- 1982 Anayasası
- Bugün kullandığımız anayasa 1982 anayasasıdır.

YÖNETİMİN ÖZÜ CUMHURİYETİN TEMEL İLKELERİ

Demokratik Devlet

- **Demokrasi**; egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olmasıdır.
- Demokrasilerde belli dönemlerde yapılan seçimlerle halk temsilcilerini belirler. Böylece millet temsilcileri aracılığı ile kendi kendini yönetir.
- Vatandaşlar kanunlara göre seçme ve seçilme hakkını kullanır. Herhangi bir baskı olmadan istediği siyasi partiye oyunu verir. Aynı zamanda istediği siyasi partiye üye olabilir ve partisi için çalışabilir.
- Herkesin eşit oy hakkı vardır. Seçimlerde oylama gizli, oy sayımı ise açık yapılır.
- Demokrasilerde, devleti yönetme yetkisi hiçbir zaman bir kişiye veya belirli bir zümreye bırakılamaz.
- Demokrasilerde, kişiler özgürce düşünür ve düşündüğünü ifade eder.

Demokrasinin Temel İlkeleri

Millî Egemenlik

- ✓ Demokraside egemenlik millete aittir. Millet bu hakkını temsilcileri (milletvekilleri) aracılığıyla kullanır. Yönetenler, gücünü millettten alır. Hiçbir kimse, zorla iş başına gelemmez.
- ✓ Bu esas, anayasamızda şöyle belirtilmiştir: "**Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.**"

Hürriyet ve Eşitlik

- ✓ Demokraside, hürriyet ve eşitlik esastır. **Hürriyet**, başkalarına zarar vermeden her şeyi yapabilmektir. Bütün insanlar hürdür. Herkes, serbestçe düşünür ve düşüncelerini açıklayabilir.
- ✓ **Eşitlik**, hiçbir ayırım olmaksızın herkesin kanun önünde aynı haklara sahip olmasıdır. Hiç kimseye din, dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşüncesinden dolayı farklı işlem yapılamaz.

Siyasi Partiler

- ✓ Demokratik yönetimlerde, ülke sorunlarının çözüm yolları üzerinde aynı düşünceyi paylaşan insanlar bir siyasi parti kurabilirler. Vatandaşlar, bu siyasi partilerden birine üye olabilirler.
- ✓ Ülkemizde Kurtuluş Savaşı'ndan sonra ilk kurulan parti **Halk Fırkası**'dır. Fırka parti anlamına gelir. Cumhuriyetin ilanından sonra partinin adı **Cumhuriyet Halk Partisi** olmuştur.
- ✓ Demokrasilerde hükümeti kurma görevi, genellikle seçimler sonucunda en çok milletvekilliği kazanan partiye verilir. **Hükümeti kuran partiye iktidar partisi denir**. Diğer siyasi partiler ise **muhalefet partileri** olarak adlandırılır. Siyasi partiler, demokrasinin vazgeçilmez unsurlarındandır.
- ✓ **1946 yılında** Türkiye'de ilk kez birden fazla partinin katıldığı seçimler sonucunda **çok partili hayata geçildi**.

Hukuk Devleti

- Toplumun düzen içinde yaşamasını sağlayan kurallar bütününe **hukuk** denir. Devlet bütün uygulamalarını bu kurallara göre yapar. Hukuk devletinde herkes kanun önünde eşittir. Devlet bütün vatandaşlarına eşit yakınlıktadır.
- Haksızlığa uğrayan herkes mahkemeler aracılığı ile hakkını arar. Hukuk devletinde hiç kimse hukuksuzca bir davranışta bulunamaz. Devlet bile kişi tarafından mahkemeye verilebilir. Eğer devlet tarafından yapılan bir haksızlık varsa, mahkemeler aracılığı ile giderilebilir.
- Hukuk devletinde, mahkemeler bağımsız olmak zorundadır. Herhangi bir kimsenin veya bir kurumun etkisi altında olamaz. (**Yargı bağımsızlığı**)

Laik Devlet

- **Laiklik**, devletin hukuk kurallarının akla, bilime ve toplumun ihtiyaçlarına dayalı olmasıdır. Laik devletlerde din ve devlet işleri bir birinden ayrılır, vatandaşlara inanç ve ibadet özgürlüğü tanır.
- Anayasamızın 24. maddesine göre, Türkiye'de herkes istediği dine inanmakta, istediği ibadeti yapmakta özgürdür. Hiç kimse inancından dolayı veya yapmış olduğu ibadetten dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Sosyal Devlet

- Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin en önemli özelliklerinden birisi de sosyal devlet anlayışının olmasıdır. **Devlet**, dil, din, mezhep, ırk, cinsiyet farkı gözetmeksizin **her vatandaşını eşit kabul eder ve herkese hizmet götürmeye çalışır**. **Sosyal devlet anlayışında devlet halk için çalışır ve halk için vardır**.

- Devlet; eğitim-öğretim hizmetini, sağlık hizmetini, yol hizmetini, su hizmetini, elektrik hizmetini, iletişim hizmetini ve din hizmetini vatandaşlarına ulaştırmak zorundadır. Bütün bu hizmetleri yaparken hiçbir ayırım yapmamalıdır.

Atatürk Milliyetçiliği

- Cumhuriyetçilik devletin kurucu ilkesidir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti Türk milleti tarafından kurulmuştur.
- **Millet;** aynı toprak parçası üzerinde yaşayan, aynı dili konuşan, aynı geçmişe sahip olan ve gelecekte de birlikte yaşama isteğinde olan insan topluluğudur.
- **Milliyetçilik** ise mensubu olduğu milleti yararına kişinin yapmış olduğu her türlü fedakârlıktır.
- Atatürk milliyetçiliği birleştiricidir. Türkiye sınırı içerisinde yaşayan bütün vatandaşları aynı samimi duygularla kucaklar.

KUVVETLER (GÜÇLER) AYRILIĞI

Devlet, toplum yararına çalışan, toplum içerisinde ilişkileri düzenleyen, toplumun uyacağı kuralları koyan ve halkını iç ve dış tehditlere karşı koruyan düzene denir.

- ✓ Anayasamıza göre egemenliğin sahibi Türk milletidir. **Millet, egemenlik hakkını** Anayasanın koyduğu esaslara göre **yasama, yürütme ve yargı organları eliyle kullanır.**
- ✓ Türkiye Cumhuriyeti Devletinde, **yasama TBMM, yürütme hükümet, yargı ise bağımsız mahkemeler tarafından yapılır.**
- ✓ Yasama, yürütme ve yargı görevlerinin ayrı ayrı organlar tarafından yerine getirilmesine "**Güçler Ayrılığı İlkesi**" denir.

YASAMA

- Yasama, **kanun yapma** görevidir. Anayasamıza göre, yasama organı **TBMM**'dir. Bu yetki devredilemez. TBMM, genel oyla seçilen 550 milletvekilinden oluşur.

TBMM'nin Görevleri

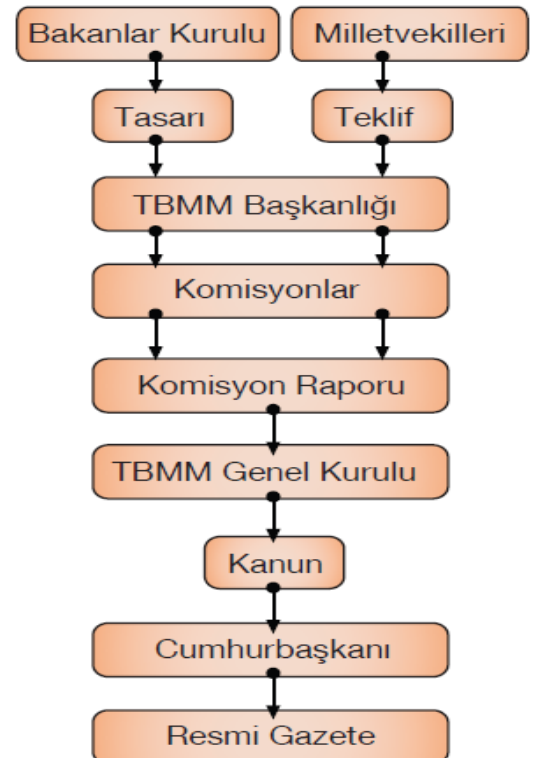
- Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak.
- Bakanları denetlemek,
- Para basılmasına karar vermek,
- Cumhurbaşkanı seçmek,
- Savaş ilanına karar vermek,
- Uluslararası antlaşmaları onaylamak.
- Bütçe tasarılarını görüşmek ve kabul etmek,
- Genel ve özel af ilanına karar vermek
- TBMM, seçimlerin yenilenmesine karar vermek.

- **Türkiye Büyük Millet Meclisi, hükümetin yaptığı işleri** meclis araştırması, meclis soruşturması ve gensoru yollarıyla **denetler.** Yapılan işlerde yetkiyi kötüye kullanma ya da yasalara aykırı bir durum bulunduğu meclis, hükümeti "güvenoyu vermemek" yoluyla düşürebilir

Kanun(Yasa) Nasıl Yapılır?

- ✓ **Hukuk,** devletçe konulan ve toplum hayatını düzenleyen kurallar bütünüdür. Hukuk devleti ise yönetimde hukuk kurallarının üstün tutulduğu herkese eşit haklar verilen devleti ifade eder.
- ✓ Hukuk devletinde kurumlar yetkilerini hukuk kurallarından alır. Bu nedenle hukuk kurallarının milleti temsil eden milletvekilleri tarafından halkın yararı gözetilerek eşitlik ilkesiyle çıkarılması gerekir.
- ✓ **Kanunlar** toplumun ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanır. İlgili komisyonlarda incelenir ve anayasaya olan uygunluğu tespit edilir. Üzerinde gerekli incelemeler yapılan kanun TBMM Genel Kuruluna sunulur. Milletvekillerinin oy çokluğu ile kabul edilen kanun daha sonra cumhurbaşkanının onayına sunulur. Kabul edilirse resmî gazetede yayınlanarak yürürlüğe girer. Cumhurbaşkanı tarafından kabul edilmez ise tekrar TBMM'ye gönderilir (**Veto yetkisi**).
- ✓ Cumhurbaşkanı, veto ettiği bir kanunun aynı şekilde kendisine gönderilmesi durumunda kanunu onaylamak zorundadır. Ancak isterse kanunun iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir.

Kanun Yapım Aşamaları

YÜRÜTME

- Yürütme **kanunları uygulama** görevidir. Bu görev ülkemizde anayasaya uygun olarak **Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kuruluna** verilmiştir.
- ❖ **Cumhurbaşkanı:** Cumhurbaşkanı devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyeti'ni ve Türk milletinin birliğini temsil eder. Anayasanın uygulanmasını, devlet kurumlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir.

Cumhurbaşkanının Bazı Görevleri

1. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni gerektiğinde toplantıya çağırarak,
2. Yasaları yayımlamak,
3. Yasaları yeniden görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne geri göndermek (Veto yetkisi),
4. Anayasa değişikliklerine ilişkin yasaları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunmak,
5. Yasaların, iptali için Anayasa Mahkemesine dava açmak,
6. Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesine karar vermek,
7. Başbakanı atamak ve istifasını kabul etmek,
8. Uluslararası anlaşmaları onaylamak ve yayımlamak,
9. Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Başkomutanlığını temsil etmek,
10. Millî Güvenlik Kurulunu toplantıya çağırarak,
11. Üniversite rektörlerini seçmektir

Cumhurbaşkanlığı makamının boşalması durumunda da yenisi seçilinceye kadar, **Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı** cumhurbaşkanlığına vekillik eder ve cumhurbaşkanına ilişkin yetkileri kullanır.

CUMHURBAŞKANLARIMIZ

1. Mustafa Kemal Atatürk
2. İsmet İnönü
3. Celal Bayar
4. Cemal Gürsel
5. Cevdet Sunay
6. Fahri Korutürk
7. Kenan Evren
8. Turgut Özal
9. Süleyman Demirel
10. Ahmet Necdet Sezer
11. Abdullah Gül
12. Recep Tayyip Erdoğan

Bakanlar Kurulu

- ✓ Bakanlar Kurulunun diğer adı **hükümet**dir. Bakanlar Kurulu, **Başbakan ve bakanlardan** oluşur. Başbakan, TBMM üyeleri arasından cumhurbaşkanı tarafından atanır. Bakanlar başbakan tarafından belirlenir ve atamaları cumhurbaşkanının onayına

sunulur. Bakan atamasında meclis dışından bir kişi de seçilebilir.

- ✓ Hükümet, vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini kullanabilmesi için yasaların işlenmesini sağlar.

❖ Bakanlar Kurulunun Bazı Görevleri

- Vatandaşa iş olanağı sağlamak
- Vatandaşın güvenliğini sağlamak.
- Yurdu iç ve dış tehditlere karşı koruyarak vatan bütünlüğünü korumak.
- Vatandaşlarına hizmet götürmek
- Tarım ve hayvancılığı geliştirmek.

❖ Başbakanın Bazı Görevleri

- Hükümeti kurmak.
- Bakanlar arası işbirliği sağlamak.
- Hükümet politikasını takip etmek.
- Cumhurbaşkanının katılmadığı zamanlarda Millî Güvenlik Kuruluna başkanlık etmek.
- Hükümet programının hazırlanmasını sağlamak

➤ YARGI

- Yargı yetkisi **bağımsız mahkemelere** verilmiştir. Yargı organları, kişiler arasında veya yönetenlerle yönetilenler arasında çıkan uyuşmazlıkları yasalara uygun olarak çözümler.
- Yargı görevini yapan organlar;
  - 1- Normal Mahkemeler,
  - 2- Yüksek Mahkemeler olarak ayrılır.
    - Anayasamıza göre, vatandaşlar mahkeme kararlarına karşı bir üst mahkemeye başvurabilir. Yüksek mahkemeler şunlardır.
      - **Anayasa Mahkemesi:** 1961 Anayasası ile kurulmuştur. Görevi anayasadaki hak ve özgürlükleri korumak, TBMM tarafından çıkarılan yasaların Anayasaya uygun olup olmadığını denetlemektir. Anayasaya uygun olmayanları iptal eder.
      - **Yargıtay:** Adliye mahkemeleri tarafından verilen karar ve hükümlerin son incelenme yeridir.
      - **Danıştay:** Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yürütme organlarına yardımcı olan inceleme, danışma ve karar organıdır. Yönetimin yargı yoluyla denetlenmesi görevini yerine getiren bir idare mahkemesidir.
      - Bunların dışındaki yüksek mahkemeler ise Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Uyuşmazlık Mahkemesidir.
- ✓ Ayrıca vatandaşlar bütün iç hukuk yollarını denedikten sonra, hak ihlalleri ortadan kalkmazsa **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'**ne kişisel olarak başvurup haklarını arayabilirler.

HÂKİMİYETİN KAYNAĞINA GÖRE YÖNETİM BİÇİMLERİ

Monarşi:

- ✓ **Tüm yetkilerin ve güçlerin tek kişide (Kral, padişah)toplanmasıdır.**
- ✓ Seçim dışı yöntemler kullanılır. Yetki, genellikle babadan oğula geçer ve tek bir kişide toplanır. Bu kişinin emirleri kanun kabul edilir.
- ✓ Yasama, yürütme ve yargı yetkileri bu kişinin elindedir.

Oligarşi:

- ✓ **Belli bir sınıfın, grubun ya da küçük bir azınlığın egemenliği** ve yönetimi altında tutulan yönetim şeklidir.

Teokrazi:

- ✓ Bir ülkedeki siyasal yapılanma, devletin yönetim organları tüm siyasal ilişkilerin **dini kurallara göre düzenlenip yürütüldüğü yönetim biçimidir.**

Cumhuriyet:

- ✓ **Egemenliğin millete ait olduğu yönetim biçimidir.** İnsanların seçme ve seçilme hakkına sahip olmasıdır.
- ✓ Yönetim ve güç, halkın kendisinin seçtiği kişilere aittir.
- ✓ Yasaların üstünlüğü vardır. Buna herkes uymak zorundadır.
- ✓ Halk memnun olmadığı yöneticileri seçimle değiştirebilir.

SOSYAL BİLGİLER 7

ÜNİTE 7 – ÜLKELER ARASI KÖPRÜLER

BİR 'DÜNYA' SAVAŞI

19. Yüzyılda Osmanlı Devleti

- Osmanlı Devleti 19. yüzyılda topraklarını korumak ve devletin ömrünü uzatmak için yenilikler (İslahatlar) yapma politikası izledi. Bu dönemde Avrupa'da meydana gelen **Fransız İhtilali** ve **Sanayi İnkılabı** gibi olaylar Osmanlı Devleti'ni olumsuz yönde etkiledi.

Fransız İhtilali'nin Osmanlı Devleti'ne Olumsuz Etkileri

- Fransız İhtilali ile ortaya çıkan **milliyetçilik akımı çok uluslu devletlerin dağılmasını hızlandırdı.**
- Milliyetçilik**, her milletin kendi devletini kurup, kendi kendini yönetmesidir.
- Osmanlı Devleti, **çok uluslu bir yapıya sahip olduğu için milliyetçilik akımının etkisiyle birçok azınlık isyanı çıktı.**

Fransız İhtilali'nin Osmanlı Devleti'ne Olumlu Etkileri

- İhtilalin getirdiği fikirler, Osmanlı devlet adamlarını ve aydınlarını harekete geçirdi. Demokratikleşme hareketleri başladı. Önce **Tanzimat ve İslahat Fermanları**, daha sonra **Meşrutiyet** ilan edildi.

Sanayi İnkılabının Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkileri

- Sanayi İnkılabının sonunda sanayileşmesini tamamlayan Avrupalı devletlerin **sömürge ve pazar arayışları** arttı. Bunun sonucunda Osmanlı Devleti toprakları üzerinde çıkar çatışmaları başladı.
- Avrupalı devletler 19. yüzyılda azınlık haklarını ve kapitülasyonları bahane ederek Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karıştılar.
- Osmanlı Devleti, Avrupa'da meydana gelen bu gelişmeleri takip edemediğinden dağılması hızlandı.
- Osmanlı yönetimine karşı ayaklanan ilk azınlık **Sırp**lar, bağımsızlığını kazanan ilk azınlık **Rumlar** (Yunanlılar)dır.

XX. YY BAŞLARINDA OSMANLI DEVLETİ

- Osmanlı Devleti, XX. yüzyıla gelindiği zaman siyasî ve askeri üstünlüğünü kaybetmiş ve ayakta kalabilmek için uluslararası **denge siyaseti** izlemiştir.

- Avrupa'da ortaya çıkan Fransız İhtilali ve Sanayi İnkılabı Osmanlı Devleti'ni olumsuz etkilemiştir. Fransız İhtilali ile birlikte milliyetçilik akımları, Osmanlı Devleti'ndeki azınlıklar arasında yayılmış ve Osmanlı içerisinde birçok ayaklanma çıkmıştır.
- Sanayi İnkılabı** ile Avrupa'da fabrikalar kurulmuş üretim artmış, mallar hızla ve ucuz bir şekilde piyasaya sürülmüştür. Üretilen malları satmak için pazar arayışına gidilmiş ve böylece sömürgecilik yarışı başlamıştır. Osmanlı Devleti'ne giren ucuz mallar ekonomiyi olumsuz etkilemiştir.

Sömürgecilik, bir devletin başka milletleri, toplulukları siyasi ve ekonomik olarak egemenliği altına alarak güçlenmek istemesidir.

- Osmanlı Devleti, dünyadaki ekonomik gelişmelere ayak uyduramamıştır. Kapitülasyonların sürekli hale gelmesinden sonra ekonomik olarak dışa bağımlı hale gelmiştir.
- Osmanlı Devleti askeri, ekonomik ve siyasi alandaki çöküşü önlemek için Tanzimat ve İslahat Fermanları yayınlanmış fakat başarı elde edilememiştir.** Bunun yanında 1876 yılında I. Meşrutiyet, 1908 yılında II. Meşrutiyet ilan edilmiştir.
- Meşruti yönetime geçişin tam sağlanamaması, ülke içerisinde karışıklıklara neden olmuştur. Bu karışıklıklardan yararlanan Avusturya, Bosna-Hersek'i işgal etmiş, Bulgaristan bağımsızlığını ilân etmiş, İtalya ise Trablusgarp'ı işgale başlamıştır.

TRABLUSGARP SAVAŞI (1911-1912)

Nedenleri: 1-İtalya'nın hammadde ve pazar arayışı
2- Osmanlı Devleti'nin güçsüz bir durumda olması

- Osmanlı Devleti, donanması yetersiz olduğu için denizden, Mısır İngiliz işgalinde olduğu için karadan yardım gönderememiştir. Bu sırada Balkan Savaşlarının başlaması ile birlikte Osmanlı Devleti barış istemek zorunda kalmış, Osmanlı Devleti ile İtalya arasında Uşi antlaşması imzalanmıştır.

Uşi Antlaşması (1912)

- Trablusgarp ve Bingazi İtalyanlara bırakılmıştır. Böylece Osmanlı Devleti, Kuzey Afrika'daki son toprağını da kaybetmiştir. Rodos ve Oniki Ada, Balkan Savaşları bitinceye kadar geçici olarak İtalyanlara bırakılmıştır.

BALKAN SAVAŞLARI (1912-1913)

I. BALKAN SAVAŞI

- Nedenleri:** 1- Fransız İhtilali ile birlikte yayılan milliyetçilik akımının Osmanlı Devleti'ne olumsuz etkisi.
2-Avrupa devletlerinin Osmanlı içerisinde yaşayan azınlıkları kışkırtması.
3-Rusya'nın izlediği Panslavizm politikası.

- Balkan Savaşı'nda Osmanlı Devleti; **Bulgaristan, Yunanistan, Karadağ ve Sırbistan**'la mücadele etmiştir.
- Osmanlı Devleti, dört cephede yaptığı mücadelede başarısız olmuştur. Başarısız olmasının nedeni, ordu içerisinde siyasi çekişmelerin olması ve cephelere askeri yardımın gönderilememesidir.

Londra Antlaşması (1913)

- Midye-Enez hattının batısında kalan topraklar Edirne ve Kırklareli dahil Balkan devletlerine bırakılmıştır.
- Ege adalarının geleceği büyük devletlerin eline bırakılmıştır.

- I. Balkan Savaşı devam ederken Arnavutluk bağımsızlığını ilan etmiştir.
- Osmanlı Devleti'nden ayrılan son Balkan Devleti Arnavutluk'tur.

Sonuçları: 1- Osmanlı Devleti, Ege adalarındaki egemenliğini kaybetmiştir.

2-Bulgaristan büyük topraklara sahip olarak, Ege denizine kıyısı olmuştur.

3-Bab-ı Ali Baskını ile İttihat ve Terakkiciler Osmanlı yönetimini tamamen ellerine geçirmişlerdir.

4- Balkanlardaki Türkler azınlık durumuna düşmüş ve günümüze kadar sürecek olan azınlık sorunu ortaya çıkmıştır.

5- Bu dönemde Balkanlardan Anadolu'ya büyük göçler olmuştur.

II. BALKAN SAVAŞI (1913)

Nedenleri: 1- Bulgaristan'ın fazla toprak almasıyla birlikte, diğer Balkan devletlerinin bu duruma tepkişi

2-Balkan topraklarının, Balkan devletleri arasında paylaşılabilmesi

- Romanya'nın Bulgaristan'a saldırması ile savaş başlamıştır. I. Balkan Savaşı sonucunda fazla toprak alan Bulgaristan'a karşı diğer Balkan Devletleri'nin mücadelesinde, Bulgaristan mağlup olmuştur.
- **Bu karışıklıklardan yararlanan Osmanlı devleti, kaybetmiş olduğu Edirne ve Kırklareli'ni geri almıştır.**

İstanbul Antlaşması (10 Eylül 1913)

- ✓ **Osmanlı Devleti ile Bulgaristan** arasında imzalanmıştır.
- ✓ **Edirne ve Kırklareli** Osmanlı Devleti'nde kalmıştır.
- ✓ Bulgaristan'da yaşayan Türkler azınlık durumuna düşmüş ve Türklerin eğitim, din ve dil hürriyeti sağlanmıştır.

Atina Antlaşması (14 Kasım 1913)

- ✓ **Osmanlı Devleti ile Yunanistan** arasında yapılmıştır
- ✓ Yunanistan'da kalan azınlık konumundaki Türklere bazı haklar verildi.
- ✓ Osmanlı Devleti, Girit ve Ege Adalarının Yunanistan'a ait olduğunu kabul etmiştir. (Gökçeada ve Bozcaada hariç)

Balkan Savaşlarının Genel Sonuçları

- Osmanlı Devleti, Balkan topraklarındaki hâkimiyetini kesin olarak kaybetti.
- Balkanlardaki Türkler azınlık durumuna düştü ve günümüze kadar devam eden Balkan Türkleri sorunu ortaya çıktı.
- Bugünkü batı sınırlarımız büyük ölçüde belli oldu.
- Balkanlardaki Türk nüfusu, yapılan göçler nedeniyle azalırken Anadolu'daki Türk nüfusu arttı.

I.DÜNYA SAVAŞI (1914-1918)

Savaşın Sebepleri

1. Sömürgecilik yarışı: Sanayi İnkılabı sonucunda hız kazanan sömürgecilik yarışı ile devletlerin hem sanayileri için gerekli olan ham maddeyi bulmak hem de ürettikleri malları satmak için sömürge arayışına başlamaları.

2. Almanya - Fransa çekişmesi: Fransa'nın 1871 yılında Almanya'nın eline geçen taş kömürü yataklarıyla ünlü Alsas - Loren bölgesini geri almak istemesi.

3. Balkanlardaki çekişme: Rusya'nın Panslavizm politikası ile Avusturya - Macaristan imparatorluğu içerisinde yaşayan Slav ve Ortodoks asıllı milletleri kendi yanına çekmek istemesi.

4. Devletlerarası bloklama: Avrupa devletlerinin çıkarları doğrultusunda kendi aralarında bloklamalarıdır.

Bunlar;

Üçlü İtilaf (Anlaşma) Devletleri: İngiltere, Fransa, Rusya,

Üçlü İttifak (Bağlaşma) Devletleri: Almanya, Avusturya - Macaristan imparatorluğu İtalya'dır.

Savaşın Başlaması ve Gelişmesi

- Dünya Savaşı'nı başlatan olay, 28 Haziran 1914'te Saraybosna'yı ziyaret eden Avusturya - Macaristan imparatorluğu veliahdının, bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesidir. Bunun üzerine, Avusturya-Macaristan imparatorluğu, Sırbistan'a savaş ilan etti. Rusya, Sırbistan'ın yanında yer aldı. Böylece I. Dünya Savaşı fiilen başlamış oldu.

OSMANLI DEVLETİ KİMİN YANINDA

- Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girmesini istemeyen İtilaf Devletleri, Osmanlı Devleti'ne kapitülasyonları kaldırmayı ve ekonomik alanda yardım etmeyi vadettiler.
- Osmanlı Devleti savaşın başlamasıyla birlikte tarafsızlığını ilan etti. Trablusgarp ve Balkan Savaşlarından yenik çıkan Osmanlı Devleti yeni savaşa hazır değildi.

Osmanlı Devleti'nin Almanya'nın Yanında Savaşa Girmesinin Sebepleri

1. Son zamanlarda kaybettiği yerleri geri almak istemesi,
2. Savaşı Almanya'nın kazanacağına inanılması,
3. Osmanlı devlet adamlarının Almanya'ya duydukları hayranlık
4. Sömürge altında yaşayan Müslüman milletleri bağımsızlıklarına kavuşturmak istemesi,
5. Siyasi yalnızlıktan kurtulmak istemesi,
6. İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı düşmanca politikalar izlemesidir.

Almanya'nın Osmanlı Devleti'ni kendi yanında savaşa katmak istemesinde;

1. Savaşı daha geniş alanlara yayarak savaş yükünü hafifletmek istemesi,
  2. Osmanlı Devleti'nin jeopolitik konumundan yararlanmak istemesi,
  3. Osmanlı halifesinin dinî gücünden yararlanmak istemesi,
  4. Rusya'ya, Boğazlar yoluyla yardımda bulunulmasını engellemek istemesi etkili oldu.
- ✓ 2 Ağustos 1914'te Osmanlı Devleti ile Almanya arasında gizli bir antlaşma yapıldı. Daha sonra Goben ve Breslav zırhlılarının Çanakkale boğazını geçerek Osmanlı Devletine sığınması ve Rus limanlarını bombalamaları üzerine Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'na resmen girmiş oldu (Kasım 1914).

Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesiyle;

- 1-Savaş geniş bir alana yayılmıştır.
- 2-Savaşın süresi uzamış,
- 3-Yeni cephe açılmış, mevcut cephe genişleşmiş,

- 4-Almanya büyük ölçüde rahatlamıştır
- 5-İtilaf Devletlerinin işi zorlaşmıştır.

OSMANLI DEVLETİNİN SAVAŞTIĞI CEPHELER

Kendi Sınırlarımızda: Kafkas, Çanakkale, Kanal (Süveyş), Irak-İran, Filistin-Suriye, Hicaz-Yemen

Sınırlarımız dışında: Makedonya, Romanya, Galiçya. Bu cephelelerde müttefiklerimize (İttifak Devletlerine) yardım ettik.

Kafkasya Cephesi: Enver Paşa tarafından Rusya'ya karşı açıldı.

Amaç; Kafkasları ele geçirerek Orta Asya Türkleri ile bağlantı kurmak, Kafkasya'daki petrol yataklarının kontrolünü ele geçirmek istenmesidir.

- Enver Paşa yönetimindeki Türk ordusu Kafkasya'dan Rusya üzerine taarruza başladı. Ancak şiddetli kış şartları sebebiyle pek çok Türk askeri şehit oldu. (Sarıkaş Faciası) Bu durumu değerlendiren Ruslar Erzurum, Muş, Bitlis ve Erzincan'ı ele geçirdi.
- Daha sonra Kafkas Cephesi'ne atanan Mustafa Kemal, Ruslara karşı başarı kazanarak Muş ve Bitlis'i işgalden kurtardı (1 Nisan 1916).
- Rusya 3 Mart 1918 tarihinde **Brest Litovsk Antlaşması**'nı imzalayarak savaştan çekildi. Bu antlaşma sonucunda Rusya, Kars, Ardahan ve Batum'u Osmanlı Devleti'ne bıraktı.

Irak Cephesi: İngiltere tarafından açılmıştır.

Amaç: Türk kuvvetlerinin Hindistan'ı tehdit etmesini önlemek, Bölgedeki petrol yataklarını (Musul) ele geçirmek Rusya ile birleşip bölgedeki Türk kuvvetlerini etkisiz hale getirmek istemeleridir.

- İngiltere, Güney Irak'a ve Aden'e asker çıkardı. Ancak **Kut'ül Amare** adı verilen bölgede Türk kuvvetleri tarafından durduruldu. Bölgeye yeni kuvvetler gönderen İngilizler Bağdat'ı ele geçirerek Musul'a kadar ilerledi.

Kanal Cephesi: Osmanlı Devleti tarafından Mısır'ı ele geçirmek ve İngiltere'nin Uzakdoğu sömürgeleriyle olan bağlantısını kesmek için açıldı.

- İngiltere askerî ve teknolojik açıdan üstün olduğu için, Türk kuvvetlerini yenilgiye uğrattı.

Suriye - Filistin Cephesi: Süveyş Kanalı'ndan kuzeye doğru ilerleyen İngiltere'yi durdurmak için açıldı. Türk ordusunun başında Alman General Liman Van Sanders bulunuyordu. Alman generalin başarısız olması üzerine

cepheye gönderilen Mustafa Kemal İngiliz kuvvetleri karşısında Türk askerlerini esir düşmekten kurtardı.

- ❖ Mustafa Kemal I. Dünya Savaşı'nda sırasıyla **Çanakkale Cephesi, Kafkas Cephesi ve Suriye Cephesi**'nde görev almıştır.

Hicaz-Yemen Cephesi: Osmanlı kuvvetleri kutsal toprakları korumak amacıyla İngilizlerin kışkırttığı Araplarla savaştı. Bu cephelere yardım ulaştırılmaması sebebiyle Osmanlı Devleti başarılı olamadı.

ÇANAKKALE CEPHESİ

Nedenleri: 1- İtilaf Devletleri'nin, zor durumda bulunan Rusya'ya boğazlar yoluyla sağlamak istemesi.
2- İstanbul'u alarak Osmanlı Devleti'nin savaş dışı bırakılmak istemesi.
3- Balkan Devletleri'ni kendi yanlarında savaşa sokarak Balkanlarda Almanlara karşı yeni bir cephe açmak istenmesi.

- Yıl 1915. İngiltere'nin başını çektiği İtilaf kuvvetleri, Çanakkale boğazını zorlayarak İstanbul'u işgal etmek, Rusya'ya yardım sağlamak ve savaşı kısa yoldan bitirmek amacıyla harekete geçtiler.
- **18 Mart 1915**'teki deniz harekâtında hüsrana uğrayan İtilaf Devletleri 25 Nisan günü Gelibolu Yarımadası'na asker çıkardılar ve sekiz buçuk ay sürecek kara muharebeleri başladı.
- Tarihin belki de en kanlı, en dramatik ve Türklerin kahramanlık destanlarıyla dolu bu savaşlar, İngiliz, Avusturyalı, Yeni Zelandalı ve Fransız birliklerinin amaçlarına ulaşamayıp geri çekilmeleriyle son buldu.

Çanakkale Savaşı'nın Sonuçları

- ✓ Osmanlı Devletinin başarılı olduğu tek cephe.
- ✓ I. Dünya Savaşı'nın uzamasına neden olmuştur.
- ✓ İngiltere ve Fransa'dan yardım alamayan Rusya'da karışıklıklar çıktı. Çarlık Rusya'sı yıkıldı.
- ✓ Mustafa Kemal'in tanınmasına neden oldu.
- ✓ Bu zafer, kurtuluş savaşımızın güç kaynağı oldu

Mondros Ateşkes Antlaşması (30 Ekim 1918)

- Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşından yenik çıktıktan sonra İtilaf Devletleri ile Mondros Ateşkes Antlaşmasını imzalamak zorunda kalmıştır.
- Mondros Antlaşması ile birlikte, Osmanlı Devleti'nin toprakları resmen işgale hazır hale gelmiştir.

I. Dünya Savaşı'nın Sonuçları

- ABD'nin savaşa girmesi ile savaş, İtilaf Devletleri lehine sonuçlanmıştır.
- Milyonlarca insan hayatını kaybetmiş, dünya barışı tehlikeye girmiştir.
- Avusturya-Macaristan, Osmanlı Devleti, Rus Çarlığı Alman İmparatorluğu yıkıldı. **İmparatorlukların yerine milli devletler kuruldu.**
- Litvanya, Çekoslovakya, Polonya, Macaristan, Türkiye gibi devletler kuruldu.
- Dünya barışını korumak için **Cemiyet-i Akvam** (Milletler Cemiyeti) kuruldu,
- Dünyaya faşizm, sosyalizm gibi düşünce akımları yayılarak, **yeni yönetim şekilleri** ortaya çıkmıştır.
- Dünya Savaşı'ndan en karlı çıkan devletler İngiltere ve Fransa oldu.

DÜNYA BARIŞI NASIL KORUNACAK?

Wilson İlkeleri (8 Ocak 1918)

- I.Dünya Savaşı devam ederken ABD Başkanı Wudrov Wilson bazı ilkeler yayımladı. Bu ilkelerin yayınlanma amacı, dünya barışını sağlamak, ülkeler arası mücadelelere son vermektir. Wilson ilkelerine göre;
- ✓ Bütün milletler, kendi geleceğine kendisi karar verecektir.
- ✓ Yenilen devletler, yenilenlerden savaş ve toprak tazminatı almayacaktır.
- ✓ Devletlerarası barışı sağlamak için Milletler Cemiyeti kurulacaktır.
- ✓ Devletlerarasında gizli antlaşmalar yapılmayacak.
- ❖ Wilson ilkeleri görünürde dünya barışını sağlamaya yöneliktir. **Fakat sömürgeci devletler bu ilkeleri kendi çıkarları için kullanmışlardır.** Wilson ilkelerine uymayarak, kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmişler ve dünya barışını tehlikeye sokmuşlardır.

Paris Barış Konferansı (18 Ocak 1919)

- Dünya Savaşı sonucunda, **yenilen devletlerin durumlarını görüşmek ve yapılacak olan barış antlaşmalarının esaslarını tespit etmek için** konferans düzenlenmiştir.
- Bu konferansta barış görüşmelerinin yapılması beklenirken, **Osmanlı Devleti'nin toprakları paylaşılmış ve Batı Anadolu toprakları Yunanistan'a bırakılmıştır.**
- Batı Anadolu'nun İtalya yerine Yunanistan'a bırakılmasının nedeni, güçlü bir İtalya'nın Akdeniz'de varlığının İngiltere'nin sömürge yollarını tehdit edebileceği düşüncesidir.

- ❖ Avrupa devletleri, kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmişlerdir. **Batı Anadolu'nun Yunanistan'a bırakılması Yunanistan'ın İzmir'i işgaline zemin hazırlamıştır.**

KÜRESEL SORUNLARA KÜRESEL ÇÖZÜMLER

- Yedi milyara yaklaşan dünya nüfusu hızla artmaya devam ediyor. Hızlı nüfus artışı ve buna bağlı olarak da tüketimin hızla artması bir yandan dünyanın doğal kaynaklarını bitirirken, diğer yandan da pek çok küresel soruna neden olmaktadır.
- Örneğin, toprak, su, hava hızla kirlenmekte, atmosferde biriken sera gazları küresel ısınma ve iklim değişikliklerine neden olmaktadır. İklimin değişim sürecinde şiddeti artan kuraklık, sel, fırtınalar, yayılan bulaşıcı hastalıklar ve çevre kirliliği dünyamızı tehdit etmektedir.
- İnsanlığı ilgilendiren birçok sorun küresel nitelik kazanmıştır.
- Bu küresel sorunlar **2000** yılında **Birleşmiş Milletler Zirvesi'**nde konuşulmuştur. **Binyıl Zirvesi** olarak adlandırılan bu toplantı sonrasında yayımlanan bildirmede şu hedefler sıralanmıştır:

1. **Aşırı yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması,**
2. **Tüm kız ve erkek çocukların ilköğrenimlerini eksiksiz tamamlamaları,**
3. **Kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve kadınların konumunun güçlendirilmesi,**
4. **Çocuk ölümlerinin azaltılması, anne sağlığının iyileştirilmesi,**
5. **AIDS, sıtma ve diğer bulaşıcı hastalıklarla mücadele edilmesi,**
6. **Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması,**
7. **Ekonomik kalkınma için küresel iş birliğine gidilmesi.**

- Küresel sorunların çözümü için küresel iş birliği şarttır. Bu nedenle Birleşmiş Milletler öncülüğünde farklı alanlarda çalışmalar kuruluşlar oluşturulmuştur.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Kuruluşu(FAO)

Kuruluşun amacı; insanların beslenme düzeylerini yükseltmek, gıdaların ve tarım ürünlerinin üretimini artırmak ve insanların yaşam koşullarını iyileştirmektir.

Birleşmiş Milletler Çevre Sorunları Programı (UNEP)

Kuruluşun amacı; insanın yaşadığı çevreyi etkileyen tüm konularda uluslararası iş birliğini kolaylaştırmak, çevreyi korumak, hükümetlerin ilgisini bu konuya çekmek ve sorunların çözümünde maddi destek sağlamaktır.

Dünya Gıda Programı (WFP)

Kuruluşun amacı; doğal afetler, iç savaşlar veya sınır çatışmaları gibi nedenlerle ani açlığa maruz kalan halk kitlelerine insani amaçlarla gıda yardımı sağlamaktır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)

Kuruluşun temel amacı; özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde çocukların ve gençlerin gelişimine yardımcı olmaktır.

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)

Kuruluşun temel amacı; özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde çocukların ve gençlerin gelişimine yardımcı olmaktır.

- Küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde uluslararası kuruluşların, ülkelerin, insanlığın kısacası birey olarak hepimizin yerine getirmesi gereken sorumlulukları vardır.
- Küresel bir sorun olan açlık ve yoksullukla mücadelede ve hızla artan dünya nüfusunun beslenmesinde tarımsal üretimin artırılması kadar israfın önlenmesi de önemlidir. Doğal kaynakların tasarruflu kullanılmasının yanında ürünlerin de israf edilmemesi gerekir.

İNSANLIĞIN SORUMLULUĞU

- **Miras**, nesilden nesile gelecek kuşaklara aktarılan maddi ve manevi her şeydir.
- Düşünce, sanat ve edebiyat ürünü, doğal zenginlikler, tarihi eserler ve bilim **insanlığın ortak mirası** olarak değerlendirilir.
- Bilimsel, sanatsal ve teknolojik ürünler sadece ortaya çıktığı toplumun değil, bütün insanlığın malıdır.
- Bir toplumda ortaya çıkan ürünler, kültürler arası etkileşim yoluyla bütün toplumlara yayılır. Bu nedenle ürünler insanlığın ortak mirası olarak değerlendirilir.

İnsanlığın Sanat Mirası

- İnsanların; doğayı, düşünce ve duyguları kendinden bir şeyler katarak ortaya koymuş olduğu özgün ürünlere sanat denir. **Roman, öykü, tiyatro, mimari, müzik** vb. sanat dalları vardır.
- **Hindistan, Anadolu, Mezopotamya ve Çin Uygarlıkları** dönemindeki sanatsal faaliyetler diğer kültürleri de etkilemiştir.

İnsanlığın Düşünce Mirası

- İlk Çağ, Orta Çağ ve Yeni Çağ'daki yetişen bilim adamları düşünce hayatının gelişiminde önemli rol oynamışlardır.
- İlk Çağ'da; **Tales, Sokrates, Konfüçyüs, Heraklitos** ve **Aristo** gibi bilim adamları yetişmiştir.
- **Biruni, İbn-i Sina, İbn-i Rüşd, Harezmi, İmam Gazali** ise İslam bilim adamlarıdır.
- 15. ve 16. yy'da Avrupa'da görülen Rönesans ve Reform hareketleri, Avrupa'nın düşünce yapısını değiştirmiştir. Aydınlanma Çağı ile insanlar pozitif bilimlere yönelmiş ve skolastik düşünce önemini yitirmiştir. Avrupa'daki bu gelişmeler, bütün dünyayı etkilemiştir.

İnsanlığın Bilim Mirası

- Var olan bilgilerden yola çıkarak, deney ve gözlem yoluyla neden-sonuç ilişkisi içerisinde ulaşılan sistemli bilgiler bütününe bilim denir.
- Bilim İlk Çağ'dan itibaren gelişmeye başlamıştır. Babiller'de görülen astronomi ve matematik alanındaki çalışmalar bütün dünyayı etkilemiştir.
- Yeni Çağ'da **Pascal, Descartes, Kopernik, Kepler, Galileo, Newton** gibi bilim adamları yetişmiştir. Bu bilim adamları insanlığın ortak mirası olan bilime önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Ortak Mirasın Önemi

- Bilim, sanat, edebiyat ve düşünce ürünlerinden oluşan ortak miras tarih içinde farklı toplumların katkısıyla oluştu. Toplumların ortaya koyduğu ürünler ve değerler, üretildiği toplumla sınırlı kalmadı, bütün toplumlara yayıldı.
- Ortaya konan ortak miras ürünleri aynı zamanda bütün insanlığa yarar sağlamakta, toplumların gelişmesine katkıda bulunmaktadır.
- Ortak mirastan yararlanma onu özenle korumaya bağlıdır. Yaşayan kuşaklar ortak mirastan yararlanırken, onu korumakla da sorumludurlar.

Ortak Miras Özellikleri

- ✓ Geçmişten günümüze kadar, süregelen **insanların birikiminden oluşur.**
- ✓ Ortak miras, **tek bir ulusun malı değildir.** Tüm uluslar bu mirastan yararlanabilir.
- ✓ İnsanlar ortak mirasın korunmasında duyarlı olarak, tüm insanlığa yarar sağlamalıdır.

Ortak Mirasa Nasıl Katkıda Bulunuruz?

- ✓ Ortak mirasa katkıda bulunulması ve korunması tüm insanlığın görevidir. Ortak mirasa katkıda bulunmak dünyada yaşanan sorunların çözümüne de katkı sağlar.
- ✓ **Ortak mirasın korunması amacıyla da dünyada birçok müze ve kütüphane kurulmuştur.** Bu-

ralarda geçmişteki ortak mirasın ürünleri sergilenmekte ve insanlığın hizmetine sunulmaktadır.

- ✓ Ortak mirasın korunmasında faaliyet gösteren önemli kuruluşlardan birisi de **Dünya Anıtlar Vakfı**'dir. Bu kuruluş tarihî alanları belirlemekte ve korunması için çeşitli önlemler almaktadır.
- ✓ **Günümüzde üretilen teknik araçlar ve bilgisayarlar ile ortak miras ürünleri kayıt altına alınıp kopyaları saklanmaktadır.** Bilgisayarlar istenilen bilgiye daha kolay ve çabuk ulaşılmasını sağlamaktadır.
- ✓ Ortak mirasın **korunmasında devletlerin yasal düzenlemeler yapması ve bu konuda vatandaşlarına küçük yaşlardan itibaren eğitim vermesi** de oldukça önemlidir.

Ortak Mirası Koruma Yolları

- **Kütüphaneler:** Bilim, düşünce ve edebiyat ürünlerinin korunduğu ve bunlardan insanların yararlanmasının sağlandığı yerlerdir.
- **Müzeler:** Sanat ürünlerinin, buluntuların korunduğu, sergilendiği ve bunların insanların ziyaretine sunulduğu yerlerdir.
- **Uluslararası Kuruluşlar:** Ortak miras ürünlerinin korunması, gelecek kuşaklara aktarılması, bu konuda insanların bilinçlendirilmesi faaliyetlerini yürüten örgütlerdir.
- **Yeni Teknolojiler:** Binlerce kitapta toplanan ve korunması için geniş mekânlar gerektiren yazılı ve görsel ürünler günümüz teknolojisi sayesinde kolayca depolanmakta, korunmaktadır.
- **Yasal Düzenlemeler:** Ulusal ve uluslararası düzeydeki resmî kuruluşlar yoluyla yapılan yasal düzenlemelerle doğal, tarihî ve kültürel varlıklar korunmaya çalışılmaktadır.
- **Eğitim:** İnsanlığın ortak mirası olan doğal ve kültürel varlıklar ile tarihî çevrelerin ve eserlerin korunması konusunda "duyarlılık" oluşturulmasında eğitim öncelikli koşuldur.

Dünya Miras Listesindeki Doğal ve Kültürel Varlıklarımız

- İstanbul'un Tarihi Alanları,
- Safranbolu Şehri(Karabük),
- Hattuşaş(Boğazköy) (Çorum),
- Nemrut Dağı(Adıyaman-Kâhta),
- Xanthos-Letoon(Antalya-Muğla),
- Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası (Sivas),
- Truva Antik Kenti (Çanakkale),
- Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi (Edirne),
- Çatalhöyük Neolitik Kenti (Konya)